

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Grief 3

Geluid, laagfrequent geluid, slagschaduw en lichthinder

Geluid

Appellanten persisteren erin dat de normen die ten grondslag liggen aan het in het MER gevoerde akoestisch en slagschaduw onderzoek onjuist tot stand zijn gekomen, waardoor de grondslag van het onderzoek onjuist is en niet kan gelden als een voldoende onderbouwde motivering van het bestreden besluit. Bovendien berusten de onderzoeken met betrekking tot lichthinder op onjuistheden, omissies en onzorgvuldigheden, waardoor de minister niet in redelijkheid tot bestreden besluit kan komen. In deze grief worden de onderzoeken achtereenvolgens besproken en gemotiveerd betwist.

Normstelling

Appellanten geven in eerste aanleg aan dat de geluidnorm die is opgenomen in artikel 3.14a van het Activiteitenbesluit en bestaat uit een jaargemiddelde (L_{den}) van 47 dB en een geluidnorm voor de nachtperiode van (L_{night}) van 41 dB een norm is die op onzorgvuldige en onrechtmatige wijze tot stand is gekomen. De geluidnorm die de minister hanteert is in strijd met artikel 3:2 Awb en met artikel 3:4 lid 2 Awb. Appellanten hebben daartoe uitvoerig gemotiveerde redenen naar voren gebracht met deskundige onderbouwing. De minister betwist zonder een concrete objectieve en naar buiten toe kenbare onderbouwing, bij feitelijk herhaalde blote stelling.⁷⁵ Een verwijzing van de minister ontbreekt naar jurisprudentie die de norm en concrete invulling ervan hier aanvaardbaar acht; zijn verwijzing naar een algemene, daarmee geen concrete en rechtdoende aan hetgeen appellanten stellen, betwisting volstaat niet waardoor zijn overweging geen stand kan houden.

In recente jurisprudentie, waarnaar de minister lijkt te verwijzen,⁷⁶ is de geluidnorm aan de orde geweest. Uw Afdeling beslist daar echter op door de minister aangevoerde gronden die appellanten nu juist in casu gemotiveerd betwisten. De motivering van de minister is daarom feitelijk een cirkelredenering die op niets is gebaseerd. Het TNO-rapport uit 2008 waarnaar de minister verwijst is gebaseerd op onderzoeken door middel van vragenlijsten in Zweden in 2000 en 2005 en in Nederland in 2007, uitgevoerd door Pedersen en Van den Berg, beiden onderzoeker.⁷⁷ Naar dezelfde onderzoeken wordt ook verwezen in het RIVM-rapport uit 2013.⁷⁸ Ook de staatssecretaris van het ministerie van I&M verwijst naar de literatuurstudie door het RIVM.⁷⁹ Appellanten verwijzen voor de bezwaren over het RIVM-rapport en daarop gebaseerde literatuuronderzoeken naar hetgeen daarover is aangevoerd in grief 2, gezondheid. Het TNO-rapport geeft bovendien en tegenstrijdig aan het RIVM-rapport aan dat wel degelijk een significant effect op

⁷⁵ Nota van Antwoord, 86gf.

⁷⁶ Nota van Antwoord, 4.3 Geluid, p. 30.

⁷⁷ S.A. Jansen et al, 'Hinder door geluid van windturbines', Dosis-effectrelatie op basis van Nederlandse en Zweedse gegevens, TNO-rapport, 2008-D-R1051/B, hierna: TNO-rapport.

⁷⁸ Zie bijlage in 1^e aanleg: RIVM-rapport 2013, p. 29.

⁷⁹ Zie bijlage 32: Kamerstukken II 2013/14, 33612, nr. 22.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

slaapverstoring bestaat, of althans de mogelijkheid op een (significant) effect. Daarbij wordt opgemerkt dat het interpreteren van de relatie voorzichtig moet gebeuren. Hieruit kan ofwel afgeleid worden dat die relatie juist wel bestaat ofwel dat het onderzoek niet voldoende is om andere determinanten van slaapverstoring uit te sluiten. De omissies en gebreken in het RIVM-rapport en daarmee ook het TNO-rapport maken derhalve dat geen sprake kan zijn van een basis voor een zorgvuldig samengestelde normstelling.

Appellanten voeren voorts aan dat artikel 3.14a uit het Activiteitenbesluit geen, althans onvoldoende, rekening houdt met het pulserende karakter van het geluid van een windturbine. De minister geeft in zijn algemene betwistingsdeel aan dat in het onderzoek van TNO ter onderbouwing van de geluidnorm reeds rekening is gehouden met het pulserende karakter.⁸⁰ Voorts geeft de minister aan dat uw Afdeling heeft overwogen dat gelet op het feit dat kan worden voldaan aan de norm uit artikel 3.14a lid 1 van het Activiteitenbesluit die specifiek voor windturbines is opgesteld, in redelijkheid gesteld kan worden dat voldoende rekening is gehouden met het pulserende karakter van het geluid van windturbines. Wat de minister nalaat in zijn betwisting naar voren te brengen, is dat Pondera ter terechtzitting heeft toegelicht dat aan de norm onderzoek van TNO ten grondslag ligt dat rekening houdt met het pulserende karakter.⁸¹ Echter, het TNO-rapport behandelt het pulserende karakter van geluid volstrekt niet. In het rapport wordt met geen woord gerept over het pulserende karakter, evenmin in de onderzoeken van Pedersen (2007) en Van den Berg (2008) waar het TNO-rapport op gebaseerd is. De toelichting van Pondera ter terechtzitting toentertijd is daarom absoluut onjuist. Dat de minister ter betwisting van het door appellanten in eerste aanleg aangevoerde verwijst naar dit rapport van TNO, maakt dat zijn onderbouwing geen grond en/of empirisch wetenschappelijke grondslag geniet en op onzorgvuldige en ondeugdelijke wijze tot stand is gekomen. Appellanten herhalen dat de geluidnorm uit artikel 3.14a Activiteitenbesluit geen rekening houdt met het pulserende karakter van windturbinegeluid, waardoor de minister niet in redelijkheid kan stellen dat voldoende rekening is gehouden met het pulserende karakter. De geluidnorm is derhalve ontoereikend om (onrechtmatige) hinder te voorkomen en/of op onrechtmatige wijze tot stand gekomen.

Appellanten achten de norm uit artikel 3.14a van Activiteitenbesluit voorts in het kader van ruimtelijke besluitvorming onaanvaardbaar nu de wijziging van de oude WNC-norm naar de huidige norm geen beleidsneutrale wijziging is. Dit heeft als resultaat dat het huidige beschermingsniveau niet dezelfde bescherming biedt als de oude WNC-norm en de minister niet in redelijkheid de huidige geluidnorm mag hanteren ter bescherming van de goede ruimtelijke ordening. Appellanten gaven hieromtrent in eerste aanleg al uitvoerig aan waarom het huidige beschermingsniveau niet dezelfde bescherming biedt als de oude WNC-norm en waarom de minister daarom niet in redelijkheid de huidige geluidnorm mag hanteren ter bescherming van de goede ruimtelijke ordening. De minister betwist in de Nota van Antwoord dit slechts in (te) algemene bewoordingen, waardoor sub 14.37 tot en met 14.39 uit de zienswijze als integraal herhaald en ingelast mag worden beschouwd. Aanvullend geven appellanten hier aan over de situatie in

⁸⁰ Nota van Antwoord, 4.3 Geluid, p. 30.

⁸¹ ABR 26 mei 2015, ECLI:NL:RVS:2015:1470; ABR 4 mei 2016, ECLI:NL:RVS:2016:1228, r.o. 49.3.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Laarakkerdijk dat bij vergelijking van de bijlages met contouren is te zien dat de contour bij de nieuwe normering een afzienbare afstand is opgeschoven.⁸² Dit betekent dat de wijziging van de oude WNC-norm niet beleidsneutraal is, waardoor om die reden toepassing hier oneigenlijk is.

Voorts wijst de minister in de Nota van Antwoord wijst er op dat uw Afdeling eerder geen reden heeft gezien om deze normen niet aanvaardbaar te achten.⁸³ De voetnoot (ECLI:NL:RVS:2012:BV3215, ECLI:NL:RVS:2012:1228) leidt appellanten naar een hoger beroep inzake een vreemdelingenbewaring, waardoor appellanten niet begrijpen wat de minister bedoelt. Ervan uitgaande dat dit een onzorgvuldigheid is, gaan appellanten ervan uit dat verwezen wordt naar uitspraken inzake het windpark Wieringermeer en het windpark Noordoostpolder. In beide uitspraken geeft uw Afdeling inderdaad aan dat er geen redenen naar voren zijn gebracht om de huidige normen niet aanvaardbaar te achten. Dit betekent echter niet dat de minister vanaf die uitspraken in elke procedure kan volstaan met verwijzing naar die uitspraken, terwijl uit die uitspraken niet blijkt dat bovenstaande betwisting van de normen op een dergelijke manier zoals onderhavig aan de orde is geweest. Nu appellanten nieuwe argumenten en feiten in eerste aanleg, en nu ook in dit beroep, naar voren brengen anders dan is gebeurd in beide eerdere door de minister in de Nota van Antwoord aangehaalde of kennelijk bedoelde procedures, kan en mag de minister niet volstaan met slechts deze onvolledige en onzorgvuldige betwisting. De aanvaardbaarheid van de geluidbelasting beneden deze normen is hiermee niet getoetst en derhalve niet beschermd. Omwonenden genieten minder bescherming tegen geluidsoverlast dan onder de oude WNC-norm, waardoor bescherming onvoldoende is. Het voldoen aan de wettelijke gestelde eisen betekent daarom bovendien nu juist niet dat sprake is van een goed of tenminste redelijkerwijs aanvaardbaar woon- en leefklimaat.

Met betrekking tot de brief d.d 22 juli 2015 waarin de Minister van I&M informeert over de resultaten van de pilot kennisplatform Windenergie, mag integraal herhaald en ingelast worden beschouwd de gemotiveerde uiteenzetting van appellanten in hun zienswijze onder sub 14.41. In de brief trekt de minister een onjuiste conclusie. De huidige gehanteerde norm van Lden=47 dB en Lnight=41 dB biedt onvoldoende bescherming tegen te hoge geluidsbelasting van windturbines en is daarmee incorrect en onevenredig.

Verder achten appellanten het vaststellen van normen via jaargemiddelden onredelijk, omdat deze normstelling onvoldoende beschermt tegen geluidhinder. Hetgeen appellanten aangeven over jaargemiddelden en de onjuiste conclusie van adviesbureau LBP Sight in sub 14.36 van hun zienswijze, mag als integraal herhaald en ingelast worden beschouwd nu de minister dit in slechts zeer algemene bewoordingen betwist.

⁸² Zie bijlage 14: Van Grinsven Advies, Akoestisch onderzoek, onderzoek naar slagschaduwhinder en fotovisualisatie van windpark Laarakkerdijk in de gemeente Reusel-De Mierden, september 2008, p. 18; Zie bijlage 15: WNC-contour Laarakkerdijk; Zie bijlage 16: Pondera Services, Akoestisch onderzoek windpark Laarakkerdijk in de gemeente Reusel-De Mierden, 21 december 2013, p. 12; Zie bijlage 15: Lden-contour Laarakkerdijk.

⁸³ Nota van Antwoord, 4.3 Geluid.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Appellanten vragen derhalve uw Edelhoogachtbaar College om de geluidnorm uit artikel 3.14a Activiteitenbesluit buiten toepassing of onverbindend te verklaren, daar toepassing van de norm onder de concrete gevalsomstandigheid onredelijk uitwerkt, niet garandeert dat de minister aan zijn wettelijke plicht tot bescherming van de goede ruimtelijke ordening kan voldoen en niet gesteld kan worden dat in redelijkheid aansluiting bij de norm kan worden gezocht. Ondanks de terughoudende toetsing die uw Afdeling kan verrichten bij de vraag of de minister bij vaststelling van het artikel als algemeen verbindend voorschrift in redelijkheid tot dat besluit heeft kunnen komen, menen appellanten dat geconcludeerd dient te worden dat niet alle betrokken belangen bij vaststelling van artikel 3.14a Activiteitenbesluit zijn betrokken door miskennis of onderkenning van gezondheidseffecten en de geluidnorm niet de vereiste bescherming biedt om effecten door geluidshinder te voorkomen. Dit is in strijd met hogere wettelijke regelgeving en in strijd met aanvaarde algemene rechtsbeginselen, daarin begrepen het zorgvuldigheidsbeginsel en voorzorgsbeginsel.

Onjuistheid onderzoek - Cumulatie

De minister houdt ten onrechte onvoldoende rekening met cumulatie van geluid die ontstaat door andere activiteiten in de omgeving dan windbedrijvigheid en aanverwante activiteiten. Bovendien verwijst de minister in zijn betwisting van het door appellanten aangevoerde naar Bijlage 3 van het MER. Nu begrijpen appellanten dat mag worden aangenomen dat de minister Bijlage 5 van het MER bedoelt, aangezien die bijlage het akoestisch onderzoek bevat. Dergelijke fouten en onzorgvuldigheden tonen echter aan dat van een gedegen en behoorlijke inhoudelijke beoordeling van bezwaren geen sprake lijkt te zijn. Telkens meent de minister met een algemene betwisting met verwijzing te kunnen volstaan, zonder dat daadwerkelijk wordt ingegaan op de gronden van appellanten die bovendien rechtstreeks overgenomen lijkt uit de Nota van Antwoord van Windpark De Drentse Monden en Oostermoer. Door de zeer algemene bewoordingen in de Nota van Antwoord, kan hetgeen appellanten over cumulatie gemotiveerd hebben gesteld in hun zienswijze onder sub 14.21 tot en met 14.35 als integraal herhaald en ingelast worden beschouwd, eveneens erkend geacht als onbetwist gelaten.

Onjuistheid onderzoek - Bodemfactor

Appellanten stellen in hun zienswijze in sub 14.25 dat voor geluidoverdrachtsberekeningen de bodemfactor op een onjuiste manier is gebruikt, waardoor het berekende geluid bij de ontvanger lager is gemeten dan in werkelijkheid zal optreden. De minister gaat in zijn Nota van Antwoord niet concreet in op hetgeen appellanten gemotiveerd aanvoeren, waardoor dat - hier als herhaald en integraal ingelast - als door de minister onbestreden en erkend mag worden beschouwd. Voorts is onvoldoende rekening gehouden met omgevingswater dat geluid transporteert en daardoor harder doet doorgeven. Het is van belang voor cluster Zuid en cluster Midden dat bij de overheersende windrichting zuidwest/west het geluid van de turbines over het Kanaal Stadskanaal-Veendam wordt getransporteerd. De minister erkent dit effect onvoldoende.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Onjuistheid onderzoek - Geostrofe wind

Appellanten en deskundigen menen dat de minister ten onrechte geen rekening heeft gehouden met het optreden van (nachtelijk) geostrofe wind. Geostrofe wind ontstaat 's nachts als de atmosfeer aan de grond afkoelt. Het soortelijke gewicht van koude lucht is hoger, waardoor de lucht tot rust komt en er langzaam een koude laag ontstaat aan de grond tot een hoogte van 100 meter. Boven deze 100 meter koude luchtlag waait het significant harder, omdat de turbulentie door onder andere bomen en bebouwing wegvalt. 's Nachts zal de windsterkte dus aanmerkelijk groter zijn dan overdag, waardoor de windturbines sneller zullen draaien en daarom meer geluid produceren dan zoals berekend in het MER. Bovendien geleidt de stilstaande, koude luchtlag aan de grond het geluid beter dan in het geval van turbulente lucht. De bronsterkte van een windturbine is niet enkel afhankelijk van de windsnelheid op ashoogte, maar ook van het windveld over het gehele rotorvlak. Om die reden zouden de geluidberekeningen voor de nachtperiode gebaseerd moeten zijn op bronmetingen die zijn uitgevoerd in de nachtperiodes, tijdens het optreden van de voor de nachtperiode specifieke windcondities. Deskundigen geven eveneens aan dat de geluidberekeningen voor de nachtperiode gebaseerd moeten zijn op bronmetingen die zijn uitgevoerd in de nachtperiodes, tijdens het optreden van de voor de nachtperiode specifieke windcondities. Dit zou volgens deskundigen in het Reken- en meetvoorschrift dienen te worden vastgelegd.⁶⁴ De minister betwist dit slechts door te stellen dat de geluidnorm is gebaseerd op onderzoeken onder omwonenden van windturbines en het karakteristieke geluid van windturbines, waardoor met het effect van nachtelijke geostrofe wind juist rekening is gehouden. De minister geeft hier blijk van een misvatting. Geostrofe wind heeft geen invloed op het karakter van geluid, maar op de sterkte ervan. Bovendien zijn de onderzoeken onder omwonende waar de minister naar lijkt te verwijzen slechts gebaseerd op vragenlijsten die de geluidssterkte en dus geostrofe wind in het geheel niet behandelen. Daarmee kan gezegd worden dat geostrofe wind ten onrechte niet is betrokken in het akoestisch onderzoek, wat onzorgvuldig is.

Onjuistheid onderzoek - Windrichting

Appellanten voerden in hun zienswijze in sub 14.48 aan dat de windrichting niet is meegenomen in de rekenmodellen bij het toetsen van geluidbelasting. De minister geeft aan dat wordt uitgegaan van een 'meewindsituatie' en dat daarmee sprake is van 'worst case'. Dit blijkt echter niet uit invoergegevens of andere in het MER opgenomen stukken. Enige onderbouwing van de blote stelling van de minister ontbreekt derhalve, waardoor hetgeen appellanten stellen onvoldoende is betwist.

Minimale afstanden

Appellanten voelen zich gedwongen tot integrale inlassing en herhaling van hetgeen in eerste aanleg is gesteld in sub 14.32 als naar behoren aangevuld met en volgens vernieuwde inzichten, gezien de

⁶⁴ Zie bijlage in 1^e aanleg: Peutz, p. 10.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

onzorgvuldige betwisting van de minister in zeer algemene en niet concrete bewoordingen.⁸⁵ De Nederlandse wet- en regelgeving kent (nog) geen passende normen voor afstanden tussen woningen en windturbines. De vigerende rechtspraak maakt reeds voorbehoud hierover en ontwikkelt zich duidelijk daaromtrent. Voor een goede ruimtelijke ordening zijn volgens appellanten strengere afstanden nodig dan nu gehanteerd. De afstand tussen windturbines en woningen is namelijk onevenredig kort, waarbij geluidhinder veroorzaakt door windturbines een te grote, speciale en zware abnormale last op omwonenden legt. De minister geeft in zijn Nota van Antwoord aan dat de brief van de Minister van I&M naar aanleiding van de pilot kennisplatform Windenergie zou zien op geluidsnormen in plaats van afstanden. Als dat zo is, dan werken de Nederlandse normen dus veel slechter uit dan van andere Europese landen. Dit geeft te kennen dat er wel reden is om aan te nemen dat het Nederlandse woon- en leefklimaat minder en dus onvoldoende bescherming geniet, doordat Nederlandse regelgeving verouderd en ontoereikend is.

Gelet op plaatsing van windturbines met maximale hoogtes tussen 170 en 205 meter is uit de praktijk af te leiden dat deze toegelaten afstandsnormen onaanvaardbare geluidhinder kunnen veroorzaken en er geen sprake is van een goed woon- en leefklimaat.⁸⁶ Met betrekking tot de VNG en AHE's mag sub 14.33 uit de zienswijze als integraal herhaald en ingelast worden beschouwd, met aanpassing dat omrekening naar de turbines van minimaal 3 MW de VNG richtlijn resulteert in een minimale afstand tot woonbebouwing van 1200 meter. Het ruimtelijk plan voor de situering van de windturbines betreft voor Windpark N33 afstanden ten opzichte van woningen minder dan 1200 meter. Dat de minister in de Nota van Antwoord aangeeft dat appellanten niet bewijzen dat grotere windturbines meer geluid produceren is krachteloos.⁸⁷ Immers, het is van algemene bekendheid dat windturbines uit in ieder geval het jaar 1986 en het jaar 2009 door de snelle ontwikkelingen in de techniek, niet vergelijkbaar zijn met de huidige generatie windturbines. Dat er geen toename wat betreft geluid is bij gebruik van grotere turbines, ziet niet op grotere turbines in het algemeen. Dat ziet op de bandbreedte 3 tot 5 MW en een ashoogte variërend tussen 123 en 140 meter en een rotordiameter variërend tussen 114 en 130 meter.⁸⁸ Gezien het grote verschil tussen 0,75 MW en de windmolens met een vermogen tussen 3 en 5 MW, kan niet worden uitgesloten dat geen verschil in geluidemissie bestaat. Bovendien geeft het LBP Sight-onderzoek, welk onderzoek herhaaldelijk door de minister wordt gebruikt, wel degelijk aan dat door de grotere afmetingen van de windturbines ook de geluidemissie toeneemt.⁸⁹ De grotere turbine is dan wellicht stiller per kW dan een kleinere turbine, maar niet stiller in absolute zin. Het is aan de minister om aan te tonen dat dat niet zo is. Voorts dient de minister, los van de milieuregels en de richtafstanden uit de VNG-brochure, te onderbouwen waarom een goed woon- en leefklimaat gewaarborgd is.⁹⁰ Daarvan is nu geen sprake.

⁸⁵ Nota van Antwoord, 86fz.

⁸⁶ Zie over geluidoverlast van de 'Vestas'-turbine: https://www.youtube.com/watch?v=nWzN6_DOr4&feature=youtu.be.

⁸⁷ Nota van Antwoord, 86gd.

⁸⁸ MER, p. 32.

⁸⁹ Zie bijlage 31: LBP-Sight (2013), p. 3.

⁹⁰ ECLI:NL:RVS:2017:766.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Het getuigt van een goede ruimtelijke ordening om over de afstanden afspraken te maken met de omwonenden, welke goede ruimtelijke ordening nu wordt ontkend. Appellanten zijn echter van mening dat de huidige afstand tussen woningen en geplande windturbines getuigt van strijd met een goede ruimtelijke ordening, waarbij een voldoende onderbouwde motivering voor het hanteren van deze afstanden ontbreekt.⁹¹ De in het ontwerp vervatte onzorgvuldigheid, hetgeen al in het bovenstaande is onderbouwd, getuigt van een in redelijkheid onhoudbare belangenafweging door de minister, net zoals zijn ongemotiveerde en niet inhoudelijke betwisting. Dit is in strijd met artikel 3:2 Awb en artikel 3:4 lid 2 Awb. Nu appellanten verschillende wetenschappelijke onderzoeken aanvoeren die elk aantonen dat de huidige afstanden onvoldoende zijn, leveren appellanten daarmee in ieder geval het verlangde begin van bewijs.

Handhaving

Appellanten en deskundigen menen dat geluidhinder niet naar behoren gehandhaafd kan worden. Zij hebben dit uitvoerig in hun zienswijze gemotiveerd. Door de slechts in zeer algemene bewoording betwisting van de minister,⁹² mag hetgeen in zienswijze in sub 14.43 en 14.44 - integraal ingelast en herhaald - als onbetwist gelaten en door de minister erkend beschouwd te worden. Aanvullend geven appellanten hier aan dat de Lden-contour uit het MER een gewogen gemiddelde van de geluidsdruk en geen maximum geluidsdruk. Dit betekent dat handhaven van de geluidsemmissie aan de hand van een dergelijke contour onmogelijk is. Handhaven kan alleen aan de hand van ijkpunten, waarbij de windsnelheid en de windrichting de momentane geluidsdruk geeft op het desbetreffende punt. Dergelijke ijkpunten ontbreken in het onderzoek.

Laagfrequent geluid

Normstelling

Appellanten persisteren erin dat de huidige Nederlandse geluidnorm van 47 dB Lden en 41 dB Lnight onvoldoende bescherming biedt aan omwonenden tegen de negatieve (gezondheids)effecten van laagfrequent geluid, waaronder ook infrageluid dient te worden gelezen, veroorzaakt door windturbines. Hierbij verwijzen appellanten naar hetgeen zij met betrekking tot gezondheidsschade en gezondheidseffecten stellen in grief 2 gezondheid. Onderstaande dient in samenhang met hetgeen in grief 2 is gesteld te worden gelezen. Ten onrechte geeft de minister in de Nota van Antwoord aan dat de Nederlandse geluidnorm voldoende bescherming biedt en dat het laagfrequent geluid van windturbines geen aparte beoordeling behoeft.⁹³ Appellanten merken hierbij op dat deze betwisting een onzorgvuldige en

⁹¹ Uit (delen van) openbaar gemaakte stukken naar aanleiding van wob-verzoek door appellanten op 20 mei 2015 blijkt dat de uit het MER naar voren komende geluidseffecten aantonen dat het plangebied een slechte keuze is. In de stukken stelt een geanonimiseerd persoon dat het maar zeer de vraag is of bij dit plangebied zou worden uitgekomen als het besluitvormingsproces opnieuw gedaan zou worden.

⁹² Nota van Antwoord, 4.3 Geluid.

⁹³ Nota van Antwoord, 86hb.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

in elk geval ongemotiveerde betwisting in slechts zeer algemene bewoording is, waardoor de overweging in de Nota van Antwoord geen stand kan houden.

Wederom verwijst de minister slechts naar de halve conclusies getrokken in het RIVM-rapport, een brief van de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu, het Kennisbericht en literatuuronderzoek van LBP Sight.⁹⁴ De staatssecretaris geeft in haar brief aan dat zij haar conclusies stoelt op het RIVM-rapport 2013. Appellanten merken op dat zowel de onderbouwing van de minister, als de onderbouwing van de staatssecretaris als verschillende onderzoeken waarnaar wordt verwezen, zoals het Kennisbericht en het literatuuronderzoek van LBP Sight, feitelijk neerkomt op een verwijzing naar of gebruikmakend van dezelfde bronnen en/of onderzoeksmethoden in het RIVM-rapport 2013. Juist waar gedegen wetenschappelijk, objectief en zorgvuldig onderzoek vereist is om de onzekerheid over de gezondheidsschade en daarmee de noodzaak van deugdelijke en beschermende normen vast te stellen en zo nodig weg te nemen, volstaat het RIVM-rapport 2013 en verwijzingen daarnaar niet nu het RIVM-rapport 2013 op fundamentele onderzoeksfouten is gebaseerd, verouderde en irrelevante onderzoeken zijn gebruikt.⁹⁵ Bovendien worden in de rapporten nuanceringen weggelaten of naar believen veranderd door onderzoekers of de minister, zoals ook al aangegeven in grief 2. Een voorbeeld daarvan is een weergegeven conclusie in het literatuuronderzoek van LBP Sight van een in Ontario gehouden literatuuronderzoek dat een A-gewogen geluidnorm vooralsnog nog steeds kan worden gebruikt om windturbinegeluid te beoordelen.⁹⁶ De auteur van het onderzoek in Ontario beveelt daarbij aan om een richtlijn te hanteren om specifieke hindersituaties van laagfrequent geluid in woningen te beoordelen. De onderzoekers van LBP Sight buigen dit om naar de aanname dat wordt bedoeld dat geen omgevingswetgeving nodig is voor laagfrequent geluid, maar wel maatregelen aan woningen kunnen worden getroffen via bijvoorbeeld een civiele procedure. Juist de relevante passage dat richtlijnen nodig zijn om specifieke hindersituaties te beoordelen wordt weggelaten, waardoor een onjuiste conclusie wordt getrokken in het LBP Sight-onderzoek en door de minister.

Bovendien geeft het LBP-Sight-onderzoek aan dat een geringe toename van de bijdrage van laagfrequent geluid wordt verwacht bij grotere afmetingen van windturbines in de klasse van 6 à 7 MW dan de referentieturbines van 0,5 à 1 MW.⁹⁷ Zij geeft daarbij aan dat deze toename 1 tot 3 dB zal zijn. Deze toename wordt ten onrechte gebagatelliseerd door de minister. De turbines in de klasse 6 à 7 MW hebben volgens het onderzoek namelijk een ashoogte van 120 tot 135 meter en een rotordiameter van 120 à 130 meter. De bandbreedte van de afgegeven vergunningen ziet op windturbines van met een ashoogte variërend van 123 tot 140 meter en een rotordiameter variërend van 114 tot 130 meter. Hieruit blijkt dat de geplande windturbines al in de hoogste klasse geschaard kunnen worden, waardoor gegeven is dat de bijdrage van laagfrequent geluid groter is dan waar nu rekening mee is gehouden door de minister.

⁹⁴ Nota van Antwoord, 4.3 Geluid en 4.12 Gezondheid.

⁹⁵ Zie bijlage in 1^e aanleg: Review, p. 20.

⁹⁶ Zie bijlage 31: LBP Sight (2013), p. 6.

⁹⁷ Zie bijlage 31: LBP Sight (2013), p. 3.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Appellanten zien hierin voldoende grond om te oordelen dat geen gedegen wetenschappelijk onderzoek - waarmee geen literatuur onderzoek wordt bedoeld - is uitgevoerd dat vast kan stellen de huidige geluidnormen voldoende bescherming bieden tegen laagfrequent geluid. Appellanten stellen dat het inpassingsplan zal leiden tot onaantvaardbare hinder door laagfrequent geluid.⁹⁸ Verwijzen naar de kamerbrief en daaraan ten grondslag liggende rapporten is daarvoor zoals aangetoond onvoldoende.

Beoordeling laagfrequent geluid

Het laagfrequente gedeelte van geluid wordt binnenshuis als meer hinderlijk ervaren dan buitenshuis,⁹⁹ omdat binnen woningen en/of gebouwen hoge frequenties meer gedempt worden door isolatie, hetgeen laagfrequent geluid nu juist meer maskeert en het relatieve aandeel van de lagere frequenties juist toeneemt. Ook werkt de geluidisolatie in het algemeen bij lagere frequenties minder goed.¹⁰⁰ Slaapverstoringen en verstoring van het woongenot kunnen in zoverre niet voorkomen worden, door ramen en deuren te sluiten. Ook in/bij woningen op grotere afstand van de windturbines wordt laagfrequent geluid als hinderlijker ervaren, doordat het in de landelijke en stille omgeving van het windpark niet gemaskeerd wordt door omgevingsgeluid.

Appellanten geven in hun zienswijze in sub 15.16 tot en met 15.18 uitvoerig aan waarom de toepassing van de vier gehanteerde beoordelingstechnieken in het akoestisch onderzoek berust op foutieve berekeningen. De minister betwist dit niet gemotiveerd, waardoor appellanten menen te mogen volstaan met het als integraal herhaald en ingelast beschouwen ervan.

Inzake het toetsen van hinderbeleving ten aanzien van laagfrequent geluid, mag verder als integraal herhaald en ingelast worden beschouwd hetgeen appellanten aanvoerden in hun zienswijze onder sub 15.19. Ter betwisting verwijst de minister, wederom, ten onrechte en op onzorgvuldige wijze enkel naar een algemene betwisting onder 'Geluid'. Daar wordt niet (specifiek) ingegaan op hetgeen appellanten aanvoeren, en kan derhalve niet als gemotiveerde betwisting gelden. Verder verwijst de minister naar de brief van de staatssecretaris van I&M aan de Tweede Kamer van 31 maart 2014, met als belangrijke conclusie dat de gangbare Nederlandse geluidnorm ook voor mogelijke hinder door laagfrequent geluid voldoende bescherming biedt.¹⁰¹ Dat deze brief niet gebaseerd is op betrouwbaar en deugdelijk wetenschappelijk onderzoek en daarom niet als grond kan dienen voor deze conclusie, blijkt al uit hetgeen hierboven door appellanten is aangegeven over de niet wetenschappelijke houdbaarheid van aangehaalde onderzoeken. Een voldoende gemotiveerde betwisting van de minister ontbreekt derhalve.

⁹⁸ Zie bijvoorbeeld deze informatieve bijeenkomst gegeven door mevrouw Alves-Perreira: <http://en.friends-against-wind.org/health/infrasound-and-low-frequency-noise>.

⁹⁹ Zie bijlage in 1° aanleg: Lieveense CSO, RIP Windpark N33 Second opinion technische onderzoeken, hierna: "Lieveense CSO", p. 21.

¹⁰⁰ Zie bijlage 31: LBP-Slght (2013), p. 8.

¹⁰¹ Nota van Antwoord, 86ho.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Slagschaduw

Normstelling

Appellanten hebben in eerste aanleg uitvoerig en gemotiveerd gesteld dat de norm voor slagschaduw die voortvloeit uit artikel 3.12 lid 1 Activiteitenregeling niet tot stand is gekomen na deskundigenonderzoek. De norm kan derhalve geen grond kan bieden voor een goed woon- en leefklimaat en is om die reden onaanvaardbaar in het kader van ruimtelijke besluitvorming. Door de betwisting van de minister in slechts zeer algemene en niet concrete bewoordingen, kan deze betwisting geen stand houden.¹⁰² Daarbij gaat de minister in de Nota van Antwoord niet in op een deel van hetgeen appellanten aanvoerden in eerste aanleg. Appellanten voelen zich daarom genoodzaakt tot het onverkort vasthouden aan standpunten die integraal ingelast zijn en het hier herhalen van hetgeen in eerste aanleg gesteld, met bovendien nieuwe inzichten die het standpunt versterken.

De minister geeft aan dat de slagschaduwnorm uit artikel 3.12 lid 1 Activiteitenbesluit in de jurisprudentie aanvaardbaar wordt geacht, dat geen aanleiding bestaat dat wet- en regelgeving verouderd of toereikend is.¹⁰³ Dat is niet juist, waarbij appellanten verwijzen naar hetgeen is hun zienswijze is gesteld in sub 16.2 tot en met 16.13. De minister geeft in de Nota van Antwoord aan dat de toelichting bij de Activiteitenregeling een onderbouwing weergeeft van de normstelling (Stb. 2010, 749).¹⁰⁴ Deze toelichting geeft echter slechts aan dat in het Activiteitenbesluit in artikel 3.14 regels voor slagschaduw (en lichtschittering) zijn opgenomen, en dat die voorschriften niet zijn gewijzigd. Van een onderbouwing van de normstelling is derhalve, zoals appellanten hebben gesteld, evident geen sprake. Dat deze toelichting voortbouwt op een eerdere normering van slagschaduw is wat appellanten aangeven. De conclusie van de minister dat daaruit volgt dat wel degelijk rekening wordt gehouden met de mate van hinder mist echter elke grond. Dit is een misslag en geeft aan dat de minister bovenstaande overwegingen van appellanten niet vat, elke inhoudelijke betwisting ontbreekt derhalve.

Dat de minister verder in de Nota van Antwoord meent dat de huidige normering voorkomt dat in ieder geval gezondheidsklachten voorkomt en hinder beperkt, is onjuist.¹⁰⁵ De normering is niet gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek zoals appellanten hiervoor hebben aangetoond, de niet gespecificeerde verwijzing van de minister doet daaraan niets af. Het is juist niet bekend of deze norm wel afdoende bescherming biedt aan omwonenden, dat is de grief die appellanten hier en in hun zienswijze naar voren brengen. Een bepaalde mate van hinder is voorts nooit getoetst. Zonder deze toetsing is verwijzen naar de norm een valse bescherming van de ruimtelijke ordening. De norm is in feite inhoudsloos. Dat de minister naar deze norm verwijst, geeft aan dat hij daarmee per definitie onvoldoende oog heeft gehad voor een

¹⁰² Nota van Antwoord, 86is.

¹⁰³ Nota van Antwoord, 4.2 Onderzoeken algemeen.

¹⁰⁴ Nota van Antwoord, 86it.

¹⁰⁵ Nota van Antwoord, 86iw.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

goed woon- en leefklimaat nu onbekend is of de norm dat woon- en leefklimaat beschermt. Enige verdiscontering in de norm mist derhalve alle relevantie.

Appellanten vragen derhalve uw Edelhoogachtbaar College om de slagschaduwnorm uit artikel 3.12 lid 1 Activiteitenregeling buiten toepassing of onverbindend te verklaren, daar toepassing van de norm onder de concrete gevalsomstandigheid onredelijk uitwerkt, bovendien niet garandeert dat de minister aan zijn wettelijke plicht tot bescherming van de goede ruimtelijke ordening kan voldoen en niet gesteld kan worden dat in redelijkheid aansluiting bij de norm kan worden gezocht. Ondanks de terughoudende toetsing die uw Afdeling kan verrichten bij de vraag of de minister bij vaststelling van het artikel als algemeen verbindend voorschrift in redelijkheid tot dat besluit heeft kunnen komen, menen appellanten dat geconcludeerd dient te worden dat niet alle betrokken belangen bij vaststelling van artikel 3.12 lid 1 Activiteitenregeling door miskenning of onderkenning van gezondheidsschade althans gezondheidseffecten en een ruimtelijke goede ordening. Dit is in strijd met hogere wettelijke regelgeving en in strijd met aanvaarde algemene rechtsbeginselen, daaronder begrepen het zorgvuldigheidsbeginsel.

Onjuistheid onderzoek - Beoordeelde woningen, bedrijfsgebouwen, tuinen, erven, agrarische percelen

Bij de beoordeling van slagschaduw zijn alleen woningen van derden betrokken. Appellanten geven in sub 16.26 tot en met 16.33 gemotiveerd aan waarom eveneens andere gevoelige objecten als elke woning of kavel met woonbestemming, bedrijfsgebouw, tuin, erf, agrarisch perceel en dergelijke bescherming behoeft uit de gehanteerde norm van artikel 3.12 lid 1 Activiteitenregeling, althans in het kader van een goede ruimtelijke ordening. Hetgeen daar aangegeven mag hier als integraal herhaald en ingelast worden beschouwd. De minister geeft namelijk een niet onderbouwde motivering. Hij stelt zo dat gezien de afstand die bedrijfsgebouwen, tuinen en erven (niet ingaand op agrarische percelen) over het algemeen tot windturbines hebben, sprake is van een vergelijkbare belasting, waardoor geen sprake is van onacceptabel woon-, leef- en werkklimaat.¹⁰⁶ Dit is een ongefundeerde betwisting die niet op (slagschaduw)onderzoek is gebaseerd, maar slechts op een blote aanname en welke appellanten dan ook betwisten. Doordat gedegen en zorgvuldig onderzoek ontbreekt, kan en heeft de minister deze belangen niet betrokken in zijn besluitvorming. De verwijzing naar jurisprudentie van uw Afdeling waarin reeds is geoordeeld dat bij de normen uit het Activiteitenbesluit mag worden aangesloten, mist grondslag. De overweging ziet op toepassing van de norm, niet op het gegeven dat bedrijfsgebouwen, tuinen, erven, agrarische percelen en dergelijke dienen meegenomen te worden in de (slagschaduw)beoordeling.

Daar bedrijfsgebouwen niet als gevoelige objecten worden beschouwd conform het Activiteitenbesluit is daarmee als onzorgvuldig en onrechtmatig op zich en zelf staand.¹⁰⁷ Dat de minister daarnaast aangeeft dat

¹⁰⁶ Nota van Antwoord, 86jl.

¹⁰⁷ Zie voor de erkende negatieve effecten op werknemers door o.a. geluidshinder en slagschaduw veroorzaakt door nabijgelegen windturbines het rapport van CE Delft: CE Delft, ECN, 'MKEA zon-PV en wind op land, vergelijking kosten en maatschappelijke effecten', december 2016, p. 34.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

deze gebouwen niet hetzelfde beschermingsniveau krijgen als woningen,¹⁰⁸ geeft aan dat in het kader van de ruimtelijke besluitvorming niet alle belangen die meegewogen moeten worden daadwerkelijk zijn meegewogen. De minister handelt hiermee onzorgvuldig, onredelijk en naar appellanten veronderstellen onrechtmatig. Doordat geen onderzoek hiernaar is uitgevoerd, kan de minister niet bloot stellen dat de goede ruimtelijke ordening door aansluiting bij de norm van artikel 3.12 lid 1 Activiteitenregeling is gewaarborgd voor bedrijfsgebouwen. Door het ontbreken van onderzoek is het de minister onbekend waar de bedrijfsgebouwen zich bevinden.

Onjuistheid onderzoek - Gekozen toetspunten en woningen niet in berekeningen betrokken

Appellanten betwisten dat bij de beoordeling van slagschaduw is gekozen voor 17 representatieve toetspunten die een worst case situatie representeren. De feitelijke belasting op nabijgelegen woningen zal volgens de minister vergelijkbaar of lager zijn dan de representatieve toetspunten, maar deze redeneerwijze gaat alleen op als daadwerkelijk 17 toetspunten zijn gekozen die dichterbij windturbines of op een ongunstiger plek zijn gelegen ten opzichte van windturbines dan nabijgelegen woningen. Hiervan is niet, althans niet bij elk van de 17 gekozen toetspunten sprake, waardoor geen of onvolledige worst case situatie is geschetst. Met deze werkwijze worden echter woningen niet betrokken in de berekeningen, terwijl die woningen wel relevant zijn. Zo zijn er geen toetspunten gelegen aan de Oosterweg in Muntendam, terwijl van het deelgebied Noord de meest zuidwestelijke turbine daarbij het dichtst gelegen is.¹⁰⁹ Ook de Lloydsweg in Veendam kent geen toetspunten, terwijl het deelgebied Midden daarbij dichterbij gelegen is dan o.a. het toetspunt op [redacted] in Veendam. Ditzelfde geldt voor de [redacted] (huisnummer [redacted]) in Veendam, terwijl het deelgebied Midden daarbij dichterbij gelegen is dan o.a. het toetspunt op [redacted] in Veendam. Ditzelfde geldt eveneens voor [redacted] (huisnummer [redacted]) in Veendam, terwijl het deelgebied Midden daarbij dichterbij gelegen is dan o.a. het toetspunt [redacted] in Veendam. Zo kent ook [redacted] in Wildervank geen toetspunt,¹¹⁰ terwijl het deelgebied Zuid daarbij dichterbij gelegen is dan o.a. de toetspunten op [redacted] en [redacted] in Wildervank. Bovendien zijn er geen toetspunten gelegen aan de Jan Kokweg in Muntendam, terwijl deze weg het dichtst is gelegen bij het deelgebied Zuid.

Met betrekking tot de reductie van slagschaduw op woningen, is het uitgangspunt dat andere woningen, bomenrijen en kantoren een groot aantal woningen afschermen, ongefundeerd. De effectenbeoordeling is gegrond op een aanname of schatting. De minister kan niet in redelijkheid stellen dat deze hinder lager is dan de slagschaduwnormen. De betwisting is ongemotiveerd.

¹⁰⁸ Nota van Antwoord, 86jl.

¹⁰⁹ MER, pp. 257-262.

¹¹⁰ Zie voor meer bijzonderheden met betrekking tot Wildervanksterdallen 1 onder grief eertlijk proces en grief sfeerwoningen.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Onjuistheid onderzoek - Correcties

Appellanten persisteren erin dat met betrekking tot de meteogegevens die ten grondslag liggen aan de correcties op de potentiële slagschaduwhinder ten onrechte zijn gebaseerd op onzekere gegevens. Hierbij verwijzen appellanten naar hetgeen in hun zienswijze is aangevoerd onder sub 16.38 en 16.39, wat als integraal herhaald en ingelast wordt beschouwd. De motivering dat 'aangezien deze hinder lager is dan de gestelde normen in de Activiteitenregeling valt niet in te zien waarom er geen sprake is van een aanvaardbaar woon- en leefklimaat' mist elke grondslag en ziet niet op hetgeen gemotiveerd is aangeven.¹¹¹ De redeneerwijze van de minister kan door appellanten niet worden gevolgd. Er is derhalve niet voldaan aan de eisen van gemotiveerde weerlegging.

Voorts geeft de minister slechts ten dele inzicht in de herkomst van de gegevens. Namelijk alleen dat de gegevens afkomstig zijn van meteostations Eelde en Nieuw Beerta, die een gemiddelde betreffen.¹¹² Dit geeft onvoldoende inzicht, waardoor geen sprake is van een gemotiveerde betwisting. Bovendien tonen deskundigen aan dat er te weinig zonuren in rekening zijn gebracht. Berekeningen van deskundigen zijn gemaakt naar aanleiding van het slagschaduwonderzoek dat is uitgevoerd voor windpark De Drentse Monden - Oostermoer. Nu voor Windpark N33 dezelfde meteogegevens zijn gebruikt en bovendien de relevante figuur exact is overgenomen, gaat hetgeen deskundigen aangeven over de berekende zonuren voor De Drentse Monden - Oostermoer ook op voor Windpark N33.¹¹³ "Voor de maand mei is de fractie van de dag berekend waarop de zon geschenen heeft. Hiertoe is het element "Percentage van de langst mogelijke zonnenschijnduur" uit de meerjarige data ontleend aan de website van het KNMI voor de weerstations Eelde, Hoogeveen en Nieuw Beertha over de jaren 1995 tot en met 2015. Uit die berekening volgt een fractie van 0,47. In de berekeningen is volgens voormeld figuur 3.1 een fractie van (circa) 0,42 gehanteerd. Dit betekent dat in de berekeningen voor de maand mei 5% te weinig zonuren in rekening zijn gebracht."¹¹⁴ De berekeningen van de slagschaduw zijn daarom niet juist. De minister is hiermee onzorgvuldig in zijn besluitvorming.

Ten aanzien van de bron van meteogegeven van distributie van voorkomende windrichtingen ontbreekt de bron van de gegevens evenzo, waardoor de oorsprong van de gegevens niet kan worden achterhaald. Als gevolg hiervan zijn de gegevens niet controleerbaar door appellanten. De reactie van de minister dat de gehanteerde correctiepercentages zijn opgenomen in het onderzoek waarmee de berekeningen verifieerbaar zijn, is onjuist.¹¹⁵

Ten aanzien van de gehanteerde bedrijfstijd geldt dat slagschaduwhinder alleen optreedt als de rotor draait. De correctie is gebaseerd op de distributie van voorkomende windsnelheden. De windturbine gaat pas

¹¹¹ Nota van Antwoord, 86jr.

¹¹² Nota van Antwoord, 86ju.

¹¹³ MER Bijlage 5, p. 20; MER De Drentse Monden - Oostermoer Bijlage 3, p. 25.

¹¹⁴ Zie bijlage 35 : DPA Cauberg-Huygen, p. 10.

¹¹⁵ Nota van Antwoord, 86jv.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

draaien vanaf een windsnelheid van circa 3 m/s op ashoogte. Daarbij wordt aangegeven dat windturbines veelal 80% tot 95% van de tijd in bedrijf zijn. De berekening die ten grondslag ligt aan deze correctie is onduidelijk. Bij de oriëntatie heeft namelijk al een correctie plaatsgevonden doordat windsnelheden lager dan 2 m/s buiten beschouwing worden gelaten. Gelet hierop is de correctie ten aanzien van de bedrijfstijd dubbel.¹¹⁶ De minister betwist dit niet in de Nota van Antwoord, maar erkent dit door te noemen dat éénmaal is gecorrigeerd voor de rotorstand (windrichting) en éénmaal voor de bedrijfstijd (windsnelheid).¹¹⁷

Appellanten geven aan dat het verband tussen de optredende windrichting en het percentage van de daglengte dat de zon gemiddeld schijnt ten onrechte niet is betrokken in het onderzoek.¹¹⁸ Het gemiddelde aantal zonneschijningen zal bij de ene windrichting groter zijn dan bij de andere windrichting. Hiermee wordt in de berekening geen rekening gehouden, waardoor het aantal uren slagschaduw te laag is berekend. In de Nota van Antwoord geeft de minister aan dat het effect wel degelijk is onderkend. Zijn verwijzing naar het relevante hoofdstuk 7 in het MER geeft echter niet aan in welke zin de windrichting dan toch betrokken zou zijn, waardoor dit niet als een voldoende gemotiveerde betwisting kan gelden.¹¹⁹

Onjuiste beoordeling slagschaduwhinder - Contrast slagschaduw en zonnestand

Met betrekking tot het contrast van de slagschaduw menen appellanten dat de slagschaduw op een grotere afstand dan 12 maal de rotordiameter, voortvloeiend uit artikel 3.12 lid 1 Activiteitenregeling, zodanig is dat deze betrokken moet zijn bij de beoordeling van de slagschaduwhinder. De verwijzing van de minister ter betwisting hiervan mist grondslag.¹²⁰ De Afdelingsuitspraak ziet hier niet specifiek op. Bovendien ziet het algemene gedeelte uit de Nota van Antwoord niet op de zonnestand en het contrast. Daarmee betwist de minister hetgeen door appellanten is en wordt aangevoerd, onvoldoende gemotiveerd. Ten onrechte en niet in redelijkheid en zorgvuldigheid wordt schaduw veroorzaakt bij een zonnestand lager dan 5° boven de horizon niet betrokken bij de beoordeling van slagschaduwhinder.

Primair menen appellanten dat geen enkele beperking aan de hand van de zonnestand kan gelden, omdat zo niet de volledige slagschaduwhinder die effectief kan optreden wordt berekend. Het daadwerkelijke worst case scenario wordt zo niet benaderd, waardoor de minister niet in redelijkheid tot zijn besluit kan komen. Dat de schaduw veroorzaakt door de zon bij een zonnestand van lager dan 5° te diffuus is om hinder te veroorzaken wordt gesteld, maar enig begin van bewijs ter ondersteuning ontbreekt.

Subsidiair menen appellanten dat als uw Edelhoogachtbaar College besluit dat wel een zonnestand gehanteerd dient te worden, deze zonnestand dan op 3° dient te worden gesteld. De blote aanname van de minister dat eventuele schaduw van windturbines veroorzaakt door een zonnestand lager dan 5° graden te

¹¹⁶ Zie bijlage 35: DPA Cauberg-Huygen, pp. 10-11.

¹¹⁷ Nota van Antwoord, 86jw.

¹¹⁸ Zie bijlage 35: DPA Cauberg-Huygen, p. 11.

¹¹⁹ Nota van Antwoord, 86kl.

¹²⁰ Nota van Antwoord, 86jy.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

diffuus is om hinder te veroorzaken, berust niet op wetenschappelijk en zorgvuldig uitgevoerd onderzoek (ter plaatse). Appellanten hebben dit uitgebreid uiteen gezet in hun zienswijze in punt 16.46 tot en met 16.61. Nu de minister dit niet betwist in zijn Nota van Antwoord, mag dit als vaststaand worden beschouwd. In dat geval mag hetgeen appellanten daarover aanvoerden als integraal herhaald en ingelast worden gelezen.

Zoals in zienswijze voorgerekend, wordt door de minister bij een zonshoogte van 5° de slagschaduw als niet-hinderlijk beoordeeld buiten 2320,2 meter. Bij eenzelfde windmolen wordt bij een zonshoogte van 3° de slagschaduw als niet-hinderlijk beoordeeld buiten 3873,5 meter. Dit werkt gezien de concrete gevalsomstandigheden onrechtmatig en onzorgvuldig uit. Door de onderzoeksafstand en dus het slagschaduwgebied te beperken tot 2320,2 meter worden veel woningen, omwonenden en appellanten uitgesloten van een concrete toets ter bescherming van de goede ruimtelijke ordening. Appellanten wijzen ter illustratie op de bijgeleverde lijst met adressen en afstanden tot windturbines.¹²¹ Uit de lijst blijkt dat woningen zich op een afstand tot 1000 meter bevinden van een turbine. Veel woningen bevinden zich op een afstand tussen 1000 en 2000 meter van 1, meer dan 1, tot zelfs 10 turbines. Uit de lijst blijkt zo ook dat tot 2300 meter zich nog steeds veel woningen bevinden in de nabijheid van windturbines, tot zelfs 13 turbines binnen 2300 meter van een woning van één van appellanten. Met zekerheid kan gesteld worden dat ook na 2320,2 meter tot aan ieder geval 3873,5 meter nog steeds woningen, omwonenden en appellanten zich bevinden binnen de invloedssfeer van het windpark. De onderzoeksafstand mag niet beperkt worden tot 2320,2 meter. Alle appellanten en omwonenden, in ieder geval tot aan 3873,5 meter, dienen betrokken te worden in een deugdelijke en zorgvuldige belangenafweging, ook in het kader van bescherming van een goed woon- en leefklimaat. Daarbij is voorts van belang dat door het onterecht beperken van het slagschaduwgebied eveneens geen onderzoek naar cumulatieve slagschaduwinder van verschillende windturbines verricht kan zijn. Zonder aan deze kwestie recht doende, wetenschappelijk onderbouwde motivering waarin blijkt is gegeven van de concrete gevalsomstandigheid, kan niet gesteld worden dat de minister in redelijkheid kan komen tot het bestreden besluit.

Verder merken appellanten op dat, waar bij geluid de redeneerwijze wordt gehanteerd dat gezien de Nederlandse norm niet substantieel afwijkt van andere Europese normen - wat appellanten allereerst en blijvend betwisten - eenzelfde redeneerwijze niet wordt gehanteerd ten aanzien van de zonnestand norm. In vergelijking met andere landen is de norm die Nederland hanteert (te) streng en werkt deze onredelijk uit. Appellanten vragen zich dit af en merken derhalve op dat niet in redelijkheid gesteld kan worden door de minister dat Europese vergelijking op het gebied van het hanteren van een zonnestand geen aanleiding geeft om aan te nemen dat de Nederlandse regelgeving op dit gebied verouderd of ontoereikend is, of anders gezegd in ieder geval zo sterk afwijkt van de aan ons direct omringende lidstaten dat nader wetenschappelijk onderzoek (ter plaatse) vereist is.

¹²¹ Zie bijlage 37: Afstandenmatrix cliënten.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Gezien het bovenstaande concluderen appellanten wat de zonnestand betreft dat primair gezien geen ondergrens voor de zonnestand gehanteerd kan worden. Dit staat haaks op het uitgangspunt dat een worst case scenario benaderd wordt. Voorts is niet op wetenschappelijke en ter plaatse getoetste gronden gesteld dat de schaduw bij hanteren van een zonnestand te diffuus is, maar wordt dit slechts als blote aanname gesteld, hetgeen appellanten derhalve gemotiveerd betwisten. De minister mag niet van een zonnestand uitgaan, omdat daarmee niet in redelijkheid de goede ruimtelijke ordening beschermd kan worden, waaronder maar niet beperkt tot cumulatieve slagschaduwhinder die niet beoordeeld is. Zonder toetsing is dat immers niet zeker.

Voorts en secundair concluderen appellanten dat als dan een zonnestand gehanteerd wordt, de ondergrens op 3° gesteld dient te worden. Gezien deskundige expertise treedt reeds schaduw bij een zonnestand van 3° die niet te diffuus is om (hinderlijke) slagschaduw te veroorzaken. Dit is, en zou wel degelijk moeten zijn, een aanleiding om niet in redelijkheid een ondergrens voor de zonnestand te hanteren. Als de minister bij bestreden besluit hinderveroorzakende schaduw buiten beschouwing laat, kan niet met een redelijke zekerheid gesteld worden dat een goede ruimtelijke ordening gewaarborgd is, omdat dit nu juist niet getoetst en onderzocht is door de minister. Dit is onzorgvuldig, aangezien wel bekend is dat hinderlijke schaduw optreedt buiten de door de minister gehanteerde zonnestand. Bovendien is door de minister naar aanleiding van het slagschaduwonderzoek bepaald dat een stilstandvoorziening nodig is om te garanderen dat voor de beoordeelde woning de slagschaduwhinder niet de norm uit de Activiteitenregeling overschrijft. Dan kan en mag niet, naar aanleiding van een ongefundeerde zonnestand van 5°, verwacht worden dat buiten die zonnestand geen hinder optreedt die wellicht onrechtmatig is en eveneens beperkt dient te worden door de stilstandvoorziening. De minister handelt hier in strijd met de zorgvuldigheid, de redelijkheid en de rechtmatigheid.

Onjuiste beoordeling slagschaduwhinder - Slagschaduwduur

De minister sluit met betrekking tot de duur van slagschaduw aan bij de norm uit de Activiteitenregeling. Dit is echter onjuist, zoals appellanten in hun zienswijze onder sub 16.62 tot en met 16.66 uitvoerig hebben aangevoerd. Hetgeen daar gesteld als hier herhaald en integraal ingelast, geldt als door de minister erkend, nu de minister niet gemotiveerd de stellingen van appellanten betwist.

Onjuiste beoordeling slagschaduwhinder - Slagschaduwgebied

Het schaduwgebied wordt volgens het MER begrensd aan de noordzijde omdat de zon in het zuiden altijd hoog staat.¹²² Dit is niet juist. In de winter is de maximale zonshoogte in het zuiden 14,5°. Deze schaduw, veroorzaakt door deze zonnestand in de winter, is niet meegenomen in de beoordeling van de

¹²² MER Bijlage 5, p. 19.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

slagschaduw hinder. Dit is onzorgvuldig. Bij een windmolen met een tiphoogte van 203 meter (ashoogte 140 meter en rotordiameter 126 meter) is bij een zonshoogte van 14,5° de horizontale lengte van de slagschaduw 784 meter. Deze slagschaduw is van invloed op de goede ruimtelijke ordening. Hier is het een omissie dat de minister de schaduw niet betreft in zijn beoordeling hiervan.

Stilstandvoorziening

Ten onrechte is ten aanzien van de stilstandvoorziening geen voorwaardelijke verplichting opgenomen. Appellanten hebben in hun zienswijze in sub 17.71 tot en met 17.83 hun bezwaren kenbaar gemaakt, welke als integraal herhaald en ingelast mogen worden beschouwd. De minister geeft evenwel geen mogelijkheden om de nadelen als gevolg van slagschaduw te beperken, te voorkomen en te handhaven. Hierover dienen namelijk nog besluiten genomen te worden zodat zeker is dat deze maatregelen daadwerkelijk genomen gaan worden. Dat de normen uit het Activiteitenbesluit een rechtstreekse werking hebben, doet hieraan niets af. Dit betekent dat gehandhaafd kan worden op het moment dat niet aan de normen wordt voldaan, maar dat op vóórhand overschrijding van de normen wordt voorkomen met mitigerende maatregelen is niet dwingend vastgelegd in vergunningen. Zonder deze mitigerende maatregelen is immers reeds aangegeven dat deze normen zeker overschreden worden.

Lichthinder

Normstelling lichthinder

Appellanten stellen dat de normen om lichthinder in redelijkheid gezien de concrete gevalsomstandigheid niet kunnen worden toegepast. Artikel 3.13 lid 1 van de Activiteitenregeling is naar appellanten menen onvoldoende om als blote verwijzing van de minister te kunnen volstaan ter borging van de goede ruimtelijke ordening, waar meer accurate regels en normen nodig zijn. Appellanten verwijzen daarom als ingelasting en herhaling naar sub 17.5 tot en met 17.25 van hun zienswijze. De minister betwist hij niet in redelijkheid kan aansluiten bij de lichthidernorm door te verwijzen naar jurisprudentie van uw Afdeling die de norm aanvaardbaar oordeelt in het kader van een goede ruimtelijke ordening.¹²³ Deze verwijzing kan niet als voldoende en zorgvuldig gemotiveerde betwisting gelden en kan daarom geen stand houden. Het MER schiet evenzeer tekort in de kwalificering van de mate van hinder en is niet nagegaan of deze voldoet aan de grenswaarden zoals voorgesteld door de Nederlandse Stichting Voor Verlichtingskunde. De NSVV heeft aan aantal richtlijnen uitgebracht voor het beoordelen van lichthinder. Ze gelden algemeen als maatgevend en worden ook genoemd in de toelichting van het Activiteitenbesluit. In de richtlijnen worden een aantal grenswaarden voor de verlichting gesteld. Dat betekent dat deze waarden de maximale waarden zijn waaraan een lichtinstallatie moet voldoen op de plek van de gehinderde. Deze grenswaarden zijn afgeleid van Europese normen. Het voldoen aan de grenswaarden had in de besluitvorming betrokken moeten

¹²³ Nota van Antwoord, 86ku.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

worden. Nu de minister dit niet heeft gedaan, kan niet worden gesteld dat hij een afweging van alle betrokken belangen heeft gemaakt en daarmee kan niet gesteld worden dat de minister in redelijkheid het bestreden besluit had mogen nemen.

Visualisaties

Voor zover visualisaties zijn opgenomen in het MER geven deze niet weer welke impact de obstakelverlichting zal hebben. Eveneens de Virtual Reality beleving die door RWE is georganiseerd, waar omwonenden de impact van het windpark kunnen beleven met beeld en geluid was niet waarheidsgetrouw, wel verdraaid en onduidelijk. De Notitie Reikwijdte en Detail geeft aan dat de mogelijke verstoring van de duisternis met de effecten op de omgeving wel in het MER naar voren gebracht moet worden. Bij gebreke daaraan dient het besluit te worden herroepen. Ofwel het besluit is vatbaar voor bestuurlijke ongedaanmaking. De Commissie m.e.r. geeft in het advies aan dat het onderzoek niet voldoende aandacht besteedt aan de effecten van obstakelverlichting en hoe deze effecten beperkt zullen worden. In het definitieve MER is hier nochtans niet aan voldaan.

Verstoring duisternis

Uit artikel 1.1 lid 2 Wet milieubeheer blijkt dat de bescherming van de duisternis en het donkere landschap beschermd moet worden. Het valt onder de 'gevolgen voor het fysieke milieu gezien vanuit het belang van de bescherming van landschappelijke, natuurwetenschappelijke en cultuurhistorische waarden'. Daarmee valt het beschermen van de duisternis en het donkere landschap onder de zorgplicht van de minister. Verstoring van de duisternis is daarom niet aanvaardbaar, zeker omdat de minister geen (voldoende) verstoringsbeperkende maatregelen treft om de duisternis te beschermen. Door deze duisternis of donkere niet volledig in de afweging van de belangen mee te wegen, heeft een juiste afweging van belangen niet plaatsgevonden. Dit leidt tot een onzorgvuldige, onvolledige besluitvorming.

Appellanten persisteren erin dat 'airglow' of 'skyglow' op zal treden als gevolg van de aanwezige obstakelverlichting. Dat de minister dit slechts betwist door te stellen dat dit niet zo is,¹²⁴ is een onvolledig en niet gemotiveerde betwisting, welke zonder begin van bewijs geen stand kan houden.

Verlichtingsplan

Appellanten menen dat het verlichtingsplan ten onrechte is aangemerkt als een voorwaardelijke verplichting. Nu de verplichtende factor afhankelijk is van goedkeuring, mag van een verplichting niet gesproken worden. Bovendien is het verlichtingsplan zelf niet opgenomen in het inpassingsplan of vergunningen, waardoor de inhoud aan appellanten onbekend blijft. De lichthinder die daardoor uitgaat van het windpark kan niet in

¹²⁴ Nota van Antwoord, 4.9 Licht.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

voldoende mate door appellanten worden beschouwd. De effecten op omwonende en omgeving zijn daarmee ongewis en kunnen niet in redelijke mate betrokken zijn bij de besluitvorming door de minister. Dit is onzorgvuldig en naar wat appellanten menen onrechtmatig.

Maatwerk

Artikel 3.13 lid 2 Activiteitenregeling geeft aan dat de minister maatwerkvoorschriften kan stellen om lichtschittering te beperken. De minister stelt geen maatwerkvoorschriften, waar hij dit wel moet doen. Zonder maatwerkvoorschriften met enkel een niet onderbouwde verwijzing naar een matte coating en een onvolledig onderzoek, is sprake van schending van algemene en bijzondere zorgplicht.¹²⁵ Dit is onzorgvuldig en zelfs schadelijk. Maatwerkvoorschriften zijn nodig om de door de minister miskende bijzondere gevalsomstandigheden beschermen te bieden in het kader van ruimtelijke ordening tegen blote en onjuiste hantering van de norm uit artikel 3.13 lid 1 Activiteitenregeling. Appellanten verwijzen voorts naar hetgeen gesteld in hun zienswijze onder sub 17.29 tot en met 17.34 inzake mogelijke alternatieven. Dit moet als integraal herhaald en ingelast worden beschouwd, waarbij de minister tot nu toe niet op deze mogelijkheden ingaat.

Voor zowel obstakelverlichting als hinderlijke lichtschittering geldt dat het ontbreken van deugdelijke normen en maatwerkvoorschriften (nalevings)toezicht met handhaving belet. Hierdoor is een goed woon- en leefklimaat met daarbij behorende goede ruimtelijke ordening niet verzekerd en neemt de minister een besluit zonder zorgvuldige afweging van alle betrokken belangen.

¹²⁵ Nota van Antwoord, 86ky.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Grief 4

Externe Veiligheid

Appellanten stellen dat het plaatsgebonden risico's voor buiten de inrichting gelegen (beperkt) kwetsbaar object, veroorzaakt door windturbines of een combinatie van windturbines hoger is dan 10-6, respectievelijk 10-5 per jaar, zulks in strijd met art. 3.15a Activiteitenbesluit milieubeheer en art. 11 Besluit externe veiligheid buisleidingen. Zij betwisten de zorgvuldigheid van de vuistregel ter berekening van de werp-, effectafstand, c.q. identificatiecontour als in het HRW. Daardoor zijn er binnen de werp-, effectafstand, c.q. identificatiecontour (beperkt) kwetsbare objecten en risicobronnen aanwezig zijn die niet, onjuist c.q. onzorgvuldig bij de beoordeling van de externe veiligheid mee zijn genomen, waardoor de externe veiligheid ernstig in het geding is. De onzekerheden ondergraven de geloofwaardigheid van de conclusies. Het bestreden besluit is - ondanks de grote hoeveelheid onderzoek die daaraan is gelegd - onvoldoende concreet, of objectief bepaalbaar, gemotiveerd en onvoldoende zorgvuldig voorbereid, daarmee is het in strijd met artikel 3:2 en 3:46 Awb.

Berekening werp-, effectafstand c.q. identificatiecontour

In de Analyse Externe Veiligheid Windpark N33 van bijlage 8a van het MER, staat dat gebruik is gemaakt van het meest recente Handboek Risicozonering Windturbines (HRW) uit 2014. Appellanten betwisten de zorgvuldigheid van de vuistregel ter berekening van de werp-, effectafstand, c.q. identificatiecontour als in het HRW, met betrekking tot plaatsgebonden risiconormen voor (beperkt) kwetsbare objecten ex. art. 3.15a Activiteitenbesluit.

Het MER gaat bij de bepaling van de maximale generieke werpafstanden bij overtoeren uit van een identificatieafstand van:

Werpafstand bij overtoeren (IEC-2 / 90 meter HH / 3 MW) = 588 meter

Werpafstand bij overtoeren (IEC-2 / 120 meter HH / 3 MW) = 613 meter

Deze afstanden worden aangehouden om te analyseren welke objecten of infrastructuren nabij de windturbines onderzocht dienen te worden.¹²⁶ Voor appellanten onduidelijk wordt vervolgens een onderscheid gemaakt tussen deze werpafstanden en specifieke maximale effectafstanden, die uitgaan van een minder groot effect:

Variant 1 en 3 - bladworp bij overtoeren: 342 meter

Variant 2, 4, 5, 6 – bladworp bij overtoeren: 359 meter

¹²⁶ MER, bijlage 8a, p. 3.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Volgens het MER geeft dit een beter beeld van de risico's die ook in de praktijk kunnen optreden. Voor appellanten is onduidelijk welke afstand nu ter grondslag ligt aan het berekenen van de werp-, effectafstand, c.q. identificatiecontour. Daarnaast betwisten zij de zorgvuldigheid van de berekening. Appellanten stellen herhaaldelijk dat de berekening en methodiek uit het HRW onduidelijk en niet helder is. Ter onderbouwing verwijzen zij naar sub 18.1 tot en met 18.30 van de zienswijze. Zij laten zich hierin ondersteunen door L.P.M. Duisings, NRG Risk Management Consultancy. Bij gebrek aan behoorlijke en enige betwisting bij de Nota van Antwoord¹²⁷, blijkt hierin de erkenning van NRG en van de objectieve noodzaak van de expertise die dus nader onderzoek verlangt.

Appellanten herhalen deze deskundige inzichten nadrukkelijk:

"In de praktijk blijkt dat bij de uitvoer van risicozoneringen zoals beschreven in het HRW op diverse punten onduidelijkheid bestaat over de toe te passen methodiek. Dit signaal komt van advies- en ingenieursbureaus, bevoegd gezag, omwonenden en andere belangengroepen. Er is i.v.m. de complexiteit van nieuwe voorgestelde methodieken in het HRW veel benodigde additionele informatie nodig. Deze dient correct, volledig beschikbaar te zijn, en juist gehanteerd te worden in EV-analyses. Het HRW is op belangrijke punten multi-interpretabel. Juist dat laatste is een oorzaak waardoor fouten optreden. Wat mist in de huidige situatie (toepassing van het HRW) is een eenduidig en helder/duidelijk interpreteerbare methodiek, met heldere rekenparameters en goed toegelichte rekenmethodieken. Op onderstaande punten bestaat onduidelijkheid over de methodiek in het HRW in relatie tot de toepassing ervan in het MER."

Het HRW is verouderd, en niet aangepast naar recente inzichten, praktijkvoorbeelden en stand der techniek:

- Het dateert van 2014, in strijd met de wettelijke houdbaarheidsbepaling van twee jaar.

- Er wordt enkel uitgegaan van bladbreuk, wanneer het blad bij de wortel afbreekt en als geheel wordt weggeworpen. Breuk van een bladtip of gedeelte van het blad wordt onterecht niet beschouwd. (HRW, bijlage A, par. 1). Hier was al kritiek op bij het HRW van 2005, maar is niet aangepast:

"Eén van de fabrikanten gaf aan dat bladbreuk bij de wortel van het blad nauwelijks meer voorkomt en dat vooral tippen afbreken. Deze fabrikant heeft daarom tipafworp als aparte categorie gedefinieerd. Onder "tippen" werden ook grotere bladdelen verstaan, i.e. als het blad niet in zijn geheel afbreekt heeft de fabrikant dat onder tipafworp gedefinieerd. Het is niet mogelijk om in te schatten welk deel van tipafworp onder bladafworp verstaan zou kunnen worden en welk deel daadwerkelijk tipafworp betreft. Wanneer alle getallen van tipafworp als bladafworp worden gerekend, komt de faalkans significant hoger uit dan de waarde die in het Handboek (2005) genoemd wordt. In het Handboek (2005) wordt bij het scenario

¹²⁷ Nota van Antwoord, 86mb-mc.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

bladafworp geen faalfrequentie van afworp van tippen meegenomen. In deze update is bij de berekeningen daarom alleen bladafworp meegenomen, zoals de fabrikant dat heeft gedefinieerd." De conclusie luidt dat de faalfrequentie van bladbreuk kwalitatief wordt beoordeeld als: "

- NRG bevestigt dat rekening gehouden moet worden met verschillende groottes, breedtes en zwaartepunten ter berekening van de trefkansbeschouwing:

Aldus NRG Risk Management Consultancy:

"Convolutie is niet impliciet beschreven in het HRW. Convolutie speelt een belangrijke rol bij de trefkansbeschouwing van bovengrondse objecten (bijv. de biovergister en de NAMgaswinningslocatie Gasselternijveensedreef). Convolutie houdt rekening met de bladgrootte bij de berekening van de trefkans van een bovengronds object. In het voorliggende MER is dit niet beschouwd. Dit levert een onjuiste inschatting (te optimistisch, te laag) van de trefkansen van bovengrondse objecten op.

Bij de beschouwing van werpafstanden/effectafstanden van een bladworpsscenario wordt in eerste instantie van een puntvormig geworpen zwaartepunt uitgegaan. Een blad heeft in realiteit dimensies (breedte en lengte), die niet slechts tot een punt zijn terug te voeren:

· Een blad van een WTG is het meest solide bij de aanhechting tussen blad en naaf, en wordt lichter naar de bladtip toe. Het zwaartepunt is op 1/3e van de bladlengte van een WTG-blad aangenomen (een gangbare aanname, al stelt het HRW 35% voor);

· De breedte van een blad varieert van minder dan een meter (bij de tip) tot enkele meters (4-5 meter) bij het breedste deel; Deze breedte dient voor bovengrondse objecten sowieso te worden meegenomen in een faalkansanalyse;

· Indien een bovengronds object zou falen bij treffen door het zwaartepunt (op 1/3^e bladlengte), dan faalt het object ook indien het door de bladwortel getroffen wordt. De minimale bladlengte die bij de werpafstand opgeteld dient te worden is daarmee 1/3^e van de bladlengte;

· Bij een conservatieve aanname, dat een bovengronds object faalt bij ieder treffen door een blad, onafhankelijk ervan welk deel van het blad, dient 2/3e van de bladlengte bij de werpafstand te worden opgeteld"

Aldus NRG Risk Management Consultancy:

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

"Voor het verkrijgen van de juiste invloedssfeer van een WTG dient de maximale werpafstand te worden berekend. Deze is afhankelijk van de correcte invoerparameters van de windturbine en het correct modelleren of berekenen van de werpafstand van een afgebroken blad.

Het hanteren van de invoerparameters (bladlengte en ligging van het zwaartepunt, en te hanteren toerental) brengt verwarring met zich mee. Dit dient nader te worden geanalyseerd:

- De ligging van het zwaartepunt van het blad wordt niet consistent berekend. Voor de bepaling van deze parameter dient de zwaartepuntsafstand (gemeten vanaf de bladflens) van het blad vermeerderd te worden met de straal van de rotoraaf. Deze parameter heeft veel invloed op de werpafstand en invloedssfeer het scenario bladworp."

De Nota van Antwoord heeft deze deskundige visie over de toepassing van de methodiek in het HRW over de werp- en effectafstanden niet gewaardeerd en onbestreden gelaten.¹²⁸

Appellanten herhalen en vullen aan diverse (recente) voorbeelden die (ernstig) gevaar zettende situaties aantonen, die argument van appellanten bekrachtigen:

- Er ongelukken bekend waarbij een wijk 1400-1600 meter ver vliegt omdat de monteur de rem verkeerd had afgesteld en een blad met extra kracht wordt weggeslingerd;
- Langs de grens tussen Coevorden en Schoonebeek zijn brokstukken van een afgebrande turbine op een afstand van ruim 1200 meter op woningen en in tuinen terecht gekomen. Dit bij slechtst matige wind.
<http://www.dvhn.nl/drenthe/Brokslukjes-molen-belanden-op-dak-21110219.html>;
- Mei 2009. Een wijk van een windmolen is op de snelweg A6 bij Lelystad gevallen.
http://www.telegraaf.nl/binnenland/20253481/Afbraak_windmolens_A6_.html;
- December 2014. In het IJsselmeer bij Medemblik is een windmolen beide wijk kwijtgeraakt. Metaalmoeheid is de oorzaak;
- December 2015. Windturbines Noordoostpolder stil na afbreken deel rotorblad;
- Januari 2016. In Vlissingen-Oost is een windmolen op hol geslagen. Volgens de Veiligheidsregio Zeeland werkt de rem niet meer waardoor de turbine veel te hard draait;
- Op 9 mei 2016 vliegt een windturbine in het Duitse Ahaus-Graes, over de grens bij Winterswijk in de brand. Omdat de brand op grote hoogte woedt kan de brandweer de brand niet blussen en kon de brandweer slechts voorkomen dat de brand zich niet uitbreidde;
- In het Duitse Melstrup, vlak over de Nederlandse grens, is eveneens een windturbine in de brand gevlogen. De brand ontstond ook hier in de gondel, waardoor de brandweer wederom niet de brand kon blussen. Brandende (delen van de) rotorbladen vielen naar beneden en brandden op de grond volledig af;
- Ook op 28 augustus 2016 is bij het Duitse Isselburg een windmolen volledig afgebrand. Nog geen 5 uur na het ontstaan van de brand was de windmolen al twee rotorbladen kwijtgeraakt. Ook bij deze brand kon

¹²⁸ Nota van Antwoord, 86mi tot en met mk.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

de brandweer niets anders doen dan de brand gecontroleerd laten afbranden, omdat de brand in de gondel was ontstaan en de brandweer als gevolg van de hoogte de brand niet kon blussen;

- Relevante sites/ filmopnamen:

[https:// youtube.com/watch?v=LxHfrAzZifc&feature=youtu.be](https://youtube.com/watch?v=LxHfrAzZifc&feature=youtu.be)

<https://youtube.com/watch?v=-YJuFvjIM0s>

<https://youtube.com/watch?v=CqEccgR0q-o&feature=youtu.be>

[https:// youtube.com/watch?v=0Chtr76jJyA&feature=youtu.be](https://youtube.com/watch?v=0Chtr76jJyA&feature=youtu.be)

<http://youtu.be/WXXXiSnQ82s>

<http://youtu.be/S41lIeibh9U>

<http://youtu.be/X2-aPCEpBko>

<http://youtu.be/1R31p1q14SU>

<http://youtu.be/wJ8F19Vj-w4>

http://www.griese-bedachungen.de/windkraft/Unfallliste_WKA_2017_01_12.htm

<http://www.gegenwind-vogelsberg.de/informationen/unfall/statistik/>.

Vooral het brandgevaar van de gondel en de wieken zorgt voor tipbreuken, en breuken van delen van de wieken en gondel. Wanneer er rekening wordt gehouden met ook tipbreuk, moet het faalrisico en de risicocontour hierop worden aangepast. Door 'catapult-effect' van wegslingerende kleine delen voldoet bovenstaande vuistregel niet meer. Zoals nu berekend is de werpafstand gelijk aan, of zelfs minder dan de 'omvalafstand'. Hier zou een nieuwe, verbeterde natuurkundige berekening aan ten grondslag moeten liggen.

Het belang van het aanhouden van een risicocontour waarbij uitgegaan wordt van een situatie van overtoeren, wordt door de bovenstaande filmpjes en gebeurtenissen benadrukt. Getoond zijn veel situaties van overtoeren door kapotte remmen, verkeerde afstelling en eventuele fouten in de software van de besturingssystemen. Ook (te meer) bij hogere turbines moet bij de berekening rekening worden gehouden met overtoeren.

Volgens de minister is rekening gehouden met de worst-case waarden door uit te gaan van de maximale bandbreedtes.¹²⁹ Dit betwisten appellanten aangezien uit wordt gegaan kleinere waarden dan maximaal: bij de berekening van de effectafstand in tabel 1.1 bijlage 8a MER wordt uitgegaan van een vermogen van 3.2 MW, en ashoogte van 123 meter en een rotordiameter van 114 meter. De vergunningaanvraag gaat uit van een bandbreedte tot 5 MW opgesteld vermogen per windturbine, een maximale ashoogte van 140 meter, en een maximale rotordiameter van 130 meter.¹³⁰ Het MER gaat uit van de maximale werpafstand die het HRW hanteert, zonder het zwaartepunt van het turbineblad van het type windturbine hierbij te betrekken, aangezien de keuze voor het type windturbine volgens het inpassingsplan nog niet is gemaakt. Ook baseert

¹²⁹ Nota van Antwoord, deel 3: beantwoording zienswijze 86, nr. 1y.

¹³⁰ Vergunningaanvraag Vermeer Midden, Zuid, Noord, Eekerpolder, p. 13.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

het HRW zijn vuistregel op verouderde gegevens en stand der techniek, zoals hierboven al uiteengezet. De gebruikte gegevens kunnen niet ter grondslag liggen aan een zorgvuldige berekening van werp-, effectafstand, c.q. identificatiecontour.

Appellanten wijzen op externe veiligheidsnormen die andere landen, bedrijven en regionale bestuursorganen aanhouden. Ondanks dat deze normen niet rechtsgeldig zijn¹³¹, is dit rechtsvergelijkend onderzoek zeer relevant. De normen uit het HRW zijn klaarblijkelijk onder een maat die zorgvuldig is en van de overheid als toezichthouder verwacht wordt. De strengere regels wijzen op een zichtbare trend ter bescherming van een goed woon- en leefklimaat. Ter onderbouwing verwijzen appellanten naar sub 18.20 tot en met 18.24 in hun zienswijze.

De Nota van Antwoord overweegt dat de beschreven situatie van overtoeren bij moderne windturbines niet kan voorkomen, door een zogenaamd blad-pitching systeem. Hierbij worden de bladen in het geval van een calamiteit automatisch uit de wind gedraaid waardoor het toerental afneemt.¹³² Appellanten zien niet in waarom een dergelijk systeem situaties van overtoeren per se voorkomt. Technische (software) mankementen kunnen dergelijke werking van het systeem beïnvloeden, vooral gezien de grote aandrijvende wind krachten die de windturbines aansturen. De minister heeft dit onvoldoende gemotiveerd. Omdat het HRW deze maatregelen nog niet beschrijft worden de risico's beoordeeld op basis van het scenario werpafstand 2x nominaal toerental voor het bepalen van de maximale effectafstand.¹³³ Appellanten lezen hierin een bevestiging van hetgeen zij hierboven betogen: het handboek is verouderd en houdt geen rekening met de recente technologische ontwikkelingen.

Onverkort is er sprake van een ondermaatse, verouderde kwaliteit van het HRW. Er wordt gevraagd naar een passende rechterlijke uitspraak ter instructie, om te voldoen aan de volwaardige voorwaarden voor een veilige leefomgeving.

Kwetsbare objecten en risicobronnen binnen de werpafstand

Appellanten stellen dat er binnen de (door appellanten overigens betwiste) werp-, effectafstand, c.q. identificatiecontour (beperkt) kwetsbare objecten en risicobronnen aanwezig zijn die niet, onjuist c.q. onzorgvuldig bij de beoordeling van de externe veiligheid mee genomen zijn, vooral wanneer er een grotere afstand aangehouden wordt, zoals door appellanten uitdrukkelijk betoogt.

Aldus L.P.M. Duisings, NRG Risk Management Consultancy:

"Een lagere berekende afstand heeft het volgende effect, en dient ons inziens nader geanalyseerd te worden:

¹³¹ Nota van Antwoord, 86mm, 86mn.

¹³² Nota van Antwoord, 86mo.

¹³³ Nota van Antwoord, 86mo.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

- *Leidt tot een kleiner invloedsgebied;*
- *Laat mogelijk relevante objecten onterecht buiten beschouwing;*
- *Weerspiegelt de risico's niet correct en niet volledig."*

Met betrekking tot gebouwen het MER bloot dat er gebouwen zijn binnen de identificatieafstand, maar niet binnen de tiphoogte of binnen de maximale werpafstand van een voorbeeldturbine (onduidelijk of het hier een situatie van overtoeren of niet betreft). Tevens zijn er geen beperkt kwetsbare objecten aanwezig binnen een afstand van een halve rotordiameter tot de windturbines. Volgens het MER is aldus geen nader onderzoek benodigd.¹³⁴ Dit betwisten appellanten ten eerste. Hier ligt geen kenbaar onderzoek aan ten grondslag. Appellanten verwijzen ter onderbouwing naar andere grieven in hun beroep.

Voor niet-Ilmitatieve (beperkt) kwetsbare objecten en risicobronnen op en rond het plangebied verwijzen appellanten naar uiteengezette onderbouwing in de zienswijze. In de Nota van Antwoord geeft de minister geen, dan wel afdoende volledig c.q. gemotiveerde betwisting van hetgeen appellanten stellen hier hebben gesteld. Appellanten verwijzen naar aanvullende risicokaarten in de bijlagen en volhardten in hun uitgebreide onderbouwing van de zienswijze met bijlagen:

- (Ondergrondse) transportleidingen, sub 18.38 tot en met 18.50;
- Industrie, sub 18.63 tot en met 18.64;
- Kisuma Chemicals, sub 18.64;
- Laagvliegroute, sub 18.68 tot en met 18.73;
- Traumahelicopters, sub 18.79;
- Zweegvliegveld, sub 18.80;
- Modelvliegveld, sub 18.81, 18.82;
- Gepland ziekenhuis Scheemda, sub 18.83 tot en met 18.86;
- Vervoer van gevaarlijke stoffen, sub 18.87 tot en met 18.92;
- Uitbreiding spoor Zuidbroek, sub 18.93 tot en met 19.95;
- Waterkeringen, sub 18.108 tot en met 18.109;
- Domino-effecten, sub 18.110.

Aanvullend wijzen appellanten op de volgende locaties waarvoor een zorgvuldige risicoberekening gemaakt dient te worden.

- Toekomstige spoorverbinding Groningen – Leer,¹³⁵
- Gasunie Compressorstation Scheemda;
- Nedmag Industries;
- Biogashouder op het terrein van RWZI;
- Gasmengstation van de Gasunie;

¹³⁴ MER, bijlage 8A, p. 6.

¹³⁵ Zie bijlage 38: N33 VKA, spoorverbinding Groningen-Leer. Meetbare afstanden van enkele N33-windturbines tot de spoorweg: N33-07 = 180 meter; N33-08 = 131 meter; N33-09 = 102 meter; N33-10 = 132 meter; N33-11 = 157 meter.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

- Gaswinningsinstallatie Uiterburen van de NAM;
- Stinoil (BRZO inrichting);
- Pluimveehouderij van Atzema;
- Aardolie- en gaswinning Scheemderzwaag I;
- Metalchem DRS B.V.;
- Aardolie- en gaswinning Gasunie Tusschenklappen;
- Gaswinningsinstallatie bij Zuidwending AGB Zuid;
- Mestvergister van de firma Dankers in Bergercompagnie;
- Puinverwerkingsinstallatie Recycling Maatschappij Veendam B.V.;
- Biovergisters;
- Compressorstation aan de Eekerweg;
- CO2-rotondeplan;
- Stikstof-injectieplan;

Het inpassingsplan, noch het MER, noch de Nota van Antwoord geeft voldoende, of helemaal geen blijk van een gemaakte risicoberekening c.q. een zorgvuldige onderbouwing hieromtrent.

Buisleidingen

Calamiteiten van ondergrondse leidingen met gevaarlijke stoffen kunnen leiden tot explosies en fakkelbranden met grote omvang. Ex art. 11 Besluit externe veiligheid buisleidingen geldt de 10-6 contour ook wanneer de bouw van windturbine wordt toegelaten in de directe omgeving van buisleidingen.

Appellanten herhalen dat zich onder de planlocatie van het windpark een omvangrijk stelsel van (explosief, hogedruk) aardgas-, brandstof-, stikstof- leidingen, dan wel met andere substantie, bevinden, die onzorgvuldig zijn onderzocht c.q. welke binnen de gevaarlijke risicocontour vallen. In onderstaand figuur uit het MER is dit stelsel goed zichtbaar. Dit wordt bovendien door initiatiefnemer RWE erkent in relevant mailcontact.¹³⁶ Ter verdere illustratie van het leidingenstelsel verwijzen appellanten naar overzichtskaarten in de bijlage.¹³⁷

¹³⁶ Zie bijlage 50: mailcontact de heer Akerboom (RWE) en de heer Schmaal, 7 maart 2013.

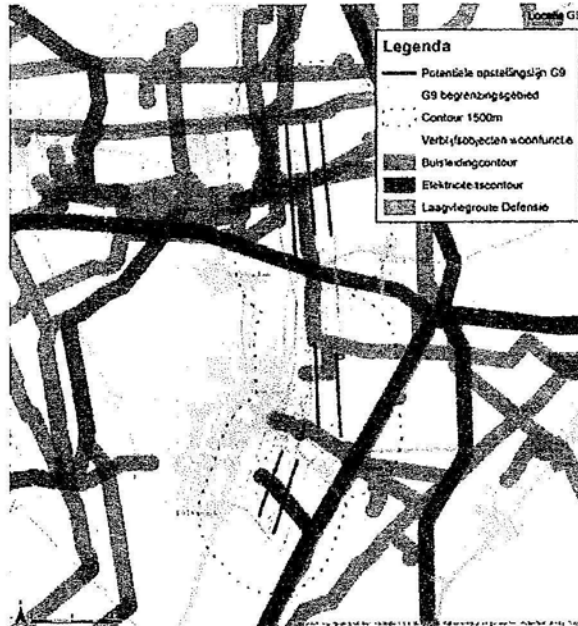
¹³⁷ Zie bijlage 39 en 40: overzichtskaarten buisleidingen en hoogspanningsmast.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Figuur 1.12 Locatie G9 Gebied WP N33 Veendam / Mentenwolde

MER, bijlage 2, p. 29.

Appellanten constateren onder andere op vijf aardgasleidingen (te noemen: A-633, N-524-08, A-516, A-519, A-661) en vier hoogspanningsgrondkabels (te noemen: v2754 110 kV Meeden-GasunieScheemdakabel, v2755 110 kV Meeden-GasunieScheemdakabel, grondkabel v2761 110 kV Meeden-Meeden-NAMZwaagkabel, v2758 110 kV Meeden-NAMScheemdaEekerkabel) welke zich parallel zeer dichtbij bijvoorbeeld windturbine N33-27 bevinden. Ter illustratie en onderbouwing verwijzen appellanten naar de overzichtskaart aardgasbuisleidingen en de risicokaarten in de bijlage en naar onderstaande figuur.¹³⁸

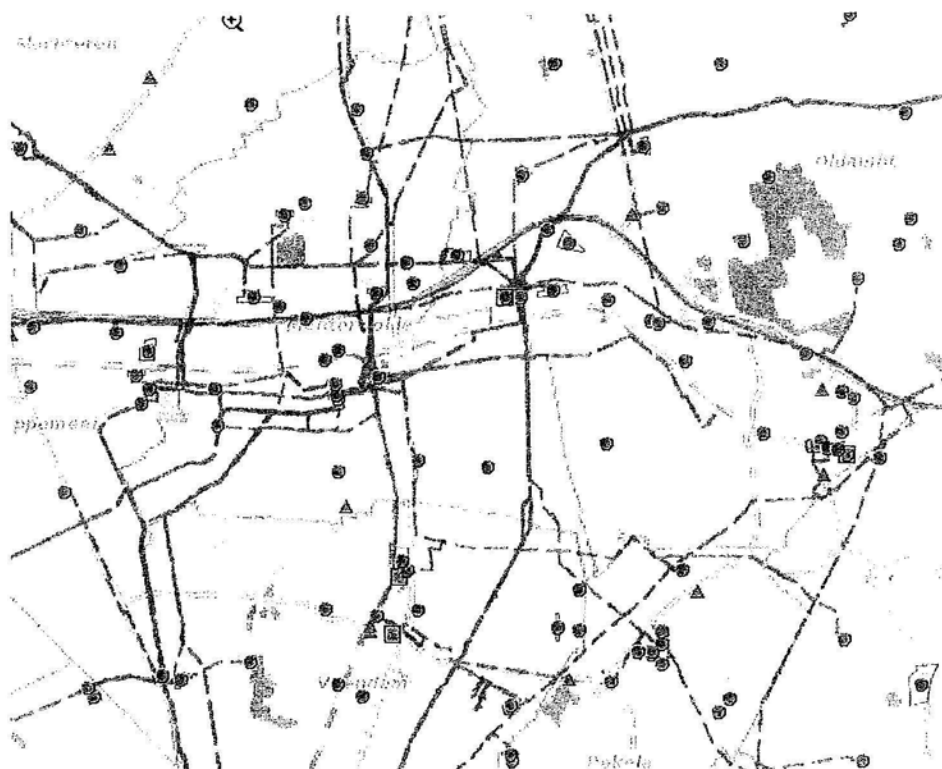
Verder, dwars door het deelgebied noord (boven Meeden) loopt langs dezelfde weg van de leiding van de Gasunie, ook een stikstofleiding van de Gasunie die de stikstoffabriek bij Zuidbroek verbindt met de stikstofopslag bij Heiligerlee.

¹³⁸ Zie bijlage 41: Risicokaarten electriciteitsnet, gas en olievelden, seismische invloed.; overzichtskaart leidingen.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Bron: nederland.risicokaartnederland.nl

Appellanten volhardten erin dat van twee woningen die volgens het MER door de Gasunie zijn uitgelicht omdat zij binnen de effectafstand van de buisleiding vallen, de externe veiligheid niet is gegarandeerd. Windturbine 1-13 ligt op een afstand van 185 meter van de buisleiding, windturbine 6-35 ligt op een afstand van 180 meter van de buisleiding.¹³⁹ Onduidelijk is of dit in huidig VKA alternatief ook het geval is, voor zover dit het geval is liggen deze binnen de werp-, effectafstand, c.q. identificatiecontour van de windturbine, waardoor een significante vergroting van het veiligheidsrisico op de twee woningen verwacht wordt. Dit wordt door de Nota van Antwoord niet voldoende weerlegd, waarin een erkenning ligt besloten.¹⁴⁰

De diepteligging van ondergrondse buisleidingen is onterecht niet bij de beoordeling betrokken. Appellanten verwijzen ter onderbouwing naar deskundige uitlatingen:

¹³⁹ MER, p. 214.

¹⁴⁰ Nota van Antwoord, mx12.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

"Wanneer de ondergrondse buisleidingen binnen het invloedsgebied liggen van bladworp bij nominaal toerental is wel of niet bezwijken hiervan afhankelijk van de diepteligging van de buisleiding. Daar waar de windturbine-bladen de grond raken, is voldoende gronddekking nodig om bezwijken van de buisleiding te voorkomen. De beschreven methodiek in het HRW vertoont een 'cliff-edge' effect rondom het punt waar de diepteligging gelijk is aan de kritische afstand. Kritische afstand: Voor de trefkansbepaling van de ondergrondse buisleidingen dient eerst de kritische afstand bepaald te worden. De kritische afstand is de maximale afstand tussen een neerkomend turbineblad ten opzichte van de leiding waarbij de leiding nog faalt. Bij de bepaling van de kritische afstand wordt gebruik gemaakt van het shockwave-model ([2]. HRW). Daar waar de gronddekking voldoende is (kritische afstand < gronddekking), is er geen toegevoegde bezwikkans, daar waar dit niet het geval is, is de (relatieve) bijdrage direct zeer groot"¹⁴¹

Verweerder geeft aan dat er enkel voor windturbine 17 wel rekening is gehouden met de gronddekking.¹⁴² Onduidelijk en onzorgvuldig is waarom dit niet voor de andere windturbines het geval is, en hoe dit effect van de diepteligging nader onderzocht is.

Appellanten wijzen naar het gestelde in sub 18.49 in de zienswijze, met betrekking tot de Structuurvisie Buisleidingen van oktober 2012. De Nota van Antwoord stelt bloot dat plaatsing binnen de toetsafstanden goed mogelijk is gezien de beschikbare ruimte.¹⁴³ Dit achten appellanten onvoldoende gemotiveerd, vooral gezien betwisting van de toetsafstanden die zijn aangehouden in het Handboek.

Gaslocatie

Appellanten herhalen dat er sprake is van een gaslocatie binnen een straal van 200 meter van WT N33-26. De Nota van Antwoord stelt dat deze gaslocatie bedoeld is voor metingen en niet voor gaswinning. Er is zodoende ook geen bovengrondse aanwezigheid van gas waardoor het terrein niet als risico te bestemmen is.¹⁴⁴ De Nota van Antwoord laat echter een vraag open op basis van welke bron de minister tot deze conclusie is gekomen. Appellanten betwisten dus deze conclusie en volharden erin dat de veiligheid om deze gaslocatie niet gegarandeerd is wanneer er (een) windturbine(s) binnen een zorgvuldige risicocontour geplaatst worden.

Stikstofabriek

Appellanten persisteren bij hetgeen aangehaald in sub 18.59 tot en met 18.62 met betrekking tot (tienvoudige) uitbreiding van de stikstofinstallatie bij Zuidbroek. Verweerder geeft aan dat partijen met elkaar

¹⁴¹ NRG.

¹⁴² Nota van Antwoord, 86mx16.

¹⁴³ Nota van Antwoord, 86mx18.

¹⁴⁴ Nota van Antwoord, 86mx27.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

in gesprek zijn om samen tot een passende oplossing te komen.¹⁴⁵ Appellanten hebben echter al aangegeven dat de Afdeling heeft geoordeeld dat de omstandigheid dat op één perceel verschillende vergunningen onder voorschriften voor het oprichten en in werking hebben van een inrichting van toepassing zijn, zich niet verdraagt met het systeem van de Wet milieubeheer. In haar uitspraak van 1 juli 2015 (ECLI:NL:RVS:2015:2081) heeft uw Afdeling deze jurisprudentie van overeenkomstige toepassing verklaard op de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht.

In de toelichting op deze uitbreiding wordt al melding gemaakt van het feit dat de gebieden van beide besluiten (de uitbreiding van de stikstofinstallatie en het besluit met betrekking tot het windpark N33) elkaar overlappen. De toelichting gaat daarbij alleen in op het feit dat een eventueel te bouwen bouwwerk of andere werkzaamheden in het gebied voor beide besluiten, aan het inpassingsplan van beide besluiten moet worden getoetst. Over welke risico's met betrekking tot externe veiligheid wordt niet gesproken. De huidige status van de stikstofabriek zijn nog niet bekend: er is nog geen vergunningaanvraag ingediend of bestemmingsplan vastgesteld. Volgens verweerder kan de ontwikkeling daarom nog niet als autonome ontwikkeling worden gezien in het kader van het milieu effectrapport.¹⁴⁶ Appellanten bestrijden deze stelling van de minister. Op grond van art. 7.23 lid 1 sub d Wet milieubeheer, dienen in een MER de te verwachten gevolgen voor het milieu in de omgeving van de voorgenomen activiteit te worden beschreven. Met autonome ontwikkelingen wordt bedoeld op de relevante ontwikkelingen waarvan redelijkerwijs mag worden aangenomen dat ze zullen plaatsvinden. Aangezien verweerder met de betrokken partijen heeft overlegd dat de Gasunie zo veel als mogelijk rekening houdt met de aanwezigheid van de windturbines bij het ontwerp van de inrichting van het perceel, kan hier uit afgeleid worden dat deze zeer relevante ontwikkelingen ook daadwerkelijk zullen plaatsvinden.

Volgens de Nota van Antwoord is er geen reden om een afweging van het groepsrisico uit te voeren, omdat de betrokken buisleidingen geen significante risicoverhogingen ondervinden door voldoende afstand.¹⁴⁷ Dit blijft naar de mening van appellanten een tekortkoming. Appellanten herhalen daarom onverkort dat deskundigen het belang onderkennen om een verantwoording te geven van het groepsrisico, hoewel dit volgens het Handboek geen verplichting is. Ter onderbouwing verwijzen appellanten naar sub 18.14 van de zienswijze.

Hoogspanningsverbinding

Appellanten persisteren er in dat de dubbele hoogspanningsverbinding door deelgebied Noord, de externe veiligheid niet waarborgt. Ter onderbouwing verwijzen zij naar sub 18.31 tot en met 18.37 met bijgevoegde

¹⁴⁵ Nota van Antwoord, 86mx28.

¹⁴⁶ Nota van Antwoord, 86mx28.

¹⁴⁷ Nota van Antwoord, 86mh1.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

bijlagen. Ter aanvullende illustratie verwijzen appellanten naar de risicokaart in de bijlage¹⁴⁸, waaruit blijkt dat WT N33-32, anders dan het MER aangeeft, op een afstand van slechts 217 meter van hoogspanningsleiding Ommelanderwijk-Veendamstaat. Hetzelfde geldt voor WT N33-06 (222m), 11 (228m), 15 (227m) en 21 (241m). Zoals door het MER zelf berekend staat WT N33-27 op een afstand van 219 meter van de hoogspanningslijn richting Eemshaven - Meeden en die van Meeden - Delfzijl.¹⁴⁹

De Nota van Antwoord stelt dat met TenneT is overlegd over de toetsingsafstand.¹⁵⁰ Echter, appellanten herhalen dat TenneT voorts heeft aangegeven de maximale afstand bij nominaal toerental als aanvaardbaar te achten.¹⁵¹ Het MER gaat uit van specifieke maximale effectafstanden van 359 meter.¹⁵² De hoogspanningsverbindingen bevinden zich hierbinnen, wat de externe veiligheid ernstig ondermijnt.

Seismische invloed

Volgens de Nota van Antwoord is in het inpassingsplan afdoende impliciet rekening gehouden met mogelijke gevolgen van een aardbeving.¹⁵³ Appellanten betwisten de onderbouwing, motivering van deze stelling van de minister. Ter onderbouwing verwijzen zij naar sub 19.86 tot en met 19.107 van de zienswijze. Aanvullend stellen zij dat bodemonderzoeken die eerder in dit gebied plaatsvonden in het kader van mijnbouw en seismische activiteiten, onder leiding van Arcadis en Witteveen & Bosch, welke ook door het MER vaak als onderbouwing dienen, zijn door de Technische Universiteit Delft op hun vingers getikt vanwege het onvoldoende valideren van hun conclusies.

Onderstaand figuur illustreert het aanwezige gasveld onder het plangebied. Al dan niet bij continuering van gaswinning verwachten appellanten aardbevingen onder, c.q. in de nabijheid van het plangebied.

¹⁴⁸ Zie bijlage 41: Risicokaarten elektriciteitsnet, gas en olievelden, seismische Invloed; Overzichtskaart aardgasbuisleidingen en hoogspanningsmast.

¹⁴⁹ MER, Bijlage 8C, p. 23.

¹⁵⁰ Nota van Antwoord, mx1 – mx6.

¹⁵¹ MER, Bijlage 8C, p. 22.

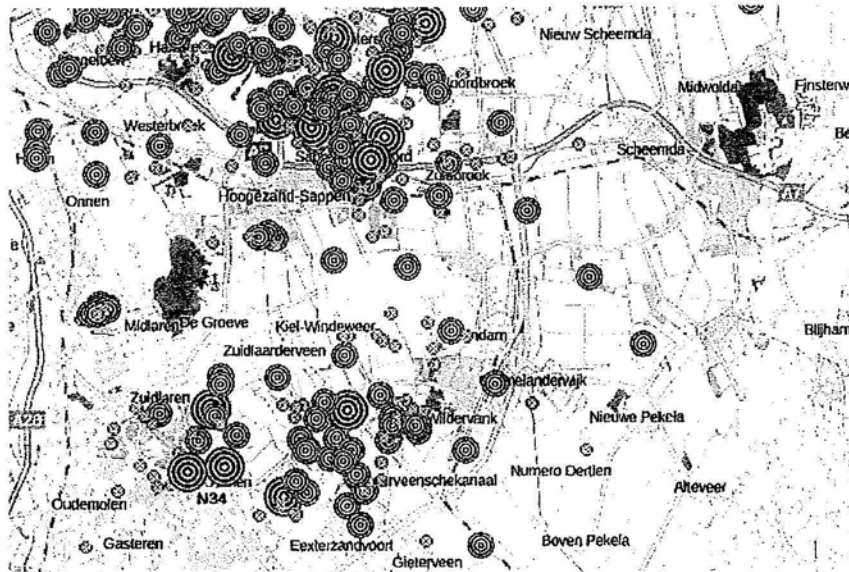
¹⁵² MER, bijlage 8a, p. 3.

¹⁵³ Nota van Antwoord, deel 1: thematische beantwoording, p. 7.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Bron: GGB Portal

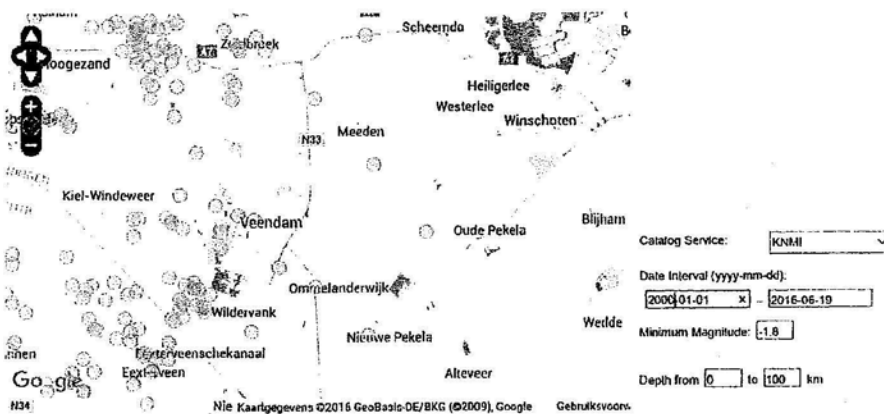
Op plangebied van windpark N33, gespecificeerd locatie Vermeer Midden, worden in de nabije toekomst aardbevingen met een kracht van 2.4 op de Schaal van Richter verwacht, of zelfs hoger als gevolg van zoutrotsreflectie. Dit is te voorspellen omdat uit gegaan kan worden van precies dezelfde omstandigheden als in Zuidlaren, waar op 23 december 2016 jl. een aardbeving van dezelfde sterkte gemeten is. Ter illustratie verwijzen appellanten naar bijgevoegde risicokaarten die gas voorkomens en pijpleidingen rond het plangebied weergeven.¹⁵⁴ Onderstaande figuur toont aan dat er op dit moment op en vlak rond het plangebied al aardbevingen plaats hebben gevonden.

¹⁵⁴ Zie bijlage 41: risicokaarten elektriciteitsnet, gas en olievelden, seismische invloed.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Bron: <http://rdsa.knmi.nl/dataportal/>

Appellanten voeren aan dat de TU Delft op dit moment onderzoek doet naar aardbevingsschade in het buitengebied, waaronder bij appellant [redacted]. En ook bij appellant [redacted].

[redacted], nabij het plangebied van Windpark N33, specifiek Windpark Vermeer Zuid. Hij heeft op dit moment een apparaat in zijn huis bevestigd die feitelijke, actuele bevingen meet. Appellanten verwijzen naar de bijlage voor (technische) resultaten van de metingen.¹⁵⁵ Er is sprake van oplopende metingen: het risico op een beving is concreet en reëel. Omstandigheden van het geval maken deze locatie zeer ongeschikt voor windturbines: namelijk de aanwezigheid van waterkolommen en gecompriemd methaan met als gevolg gasliffen.

De (verdergaande) gaswinningsactiviteiten onder en rond het plangebied zorgen op zeer korte termijn, aantoonbaar, soms onherstelbaar voor aardbevingen. Dit is meetbaar en voelbaar op en rond het plangebied van de windturbines en het zal catastrofale gevolgen hebben voor de windturbines. Dit komt vooral omdat er sprake is van verwekingsgevoeligheid van de grond op plangebied Windpark N33. Vernatting van de bovenlagen, trillingsperioden al dan niet als gevolg van aardbevingen zorgen zorgt voor een minieme draagkracht van de bodem, wat scheef staan/omvallen van geplaatste windturbines tot gevolg kan hebben. Het MER geeft aan dat er geen grondonderzoek heeft plaatsgevonden. Appellanten benadrukken de ernst van de bodemgesteldheid, en de noodzaak tot een zorgvuldig onderzoek hiernaar. Algemeen bekend is dat op dit moment in Noord-Nederland alleen grove bodemonderzoeken hebben plaatsgevonden, tot 2 meter onder het maaiveld. Dit wordt onderkend door Wageningen University & Research – BIS (Bodemkundig Informatie Systeem). Gezien de fundering van grootschalige windturbines in onderhavig besluit, zal er ruim 30 meter de bodem in gegraven worden, wat op zijn minst tot die diepte

¹⁵⁵ Zie bijlage 42: Seismische metingen dhr. van der Giessen Wildervank.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

onderzocht dient te worden. Combinatie van deze factoren leidt volgens appellanten tot een uiterst riskante situatie, waardoor onderhavig besluit geen doorgang kan vinden.

Pondera geeft zelf toe dat er momenteel geen informatie beschikbaar is over wat de verhoging van de faalkans van de windturbines zal zijn als gevolg van aardbevingen. Hierdoor is het niet mogelijk om een eventueel verhoogde kans op aardbevingen in te voegen in de berekeningen. De faalkans wordt gebaseerd op faalcasuïstiek van bestaande windturbines en niet op voorspellingen of inschattingen van het toekomstig risico mét aardbevingen. Pondera neemt uit communicatie oogpunt een stuk tekst in het MER op over gevolgen van aardbevingen op windturbines; er wordt geen berekening of beoordeling gedaan.¹⁵⁶

Naast het feit dat het plangebied effectief aardbevingsgebied is en daardoor de externe veiligheid niet gewaarborgd is, ervaren appellanten onevenredige cumulatieve gevaarzetting, schade en hinder. Een concentratiegebied van windturbineprojecten in een regio waar klaarblijkelijk al aardbevingschade ervaren wordt, is een onevenredig en rechtens onaanvaardbare benadeling. Er zijn aantoonbare, soms onherstelbare aardbevingschadegevallen op en rond het plangebied, exemplarisch bij appellanten [redacted], waar aanvullend onderzoek door TU Delft nu gaande is. Ondanks dat omwonenden formeel niet binnen de schadecontour als vastgesteld door de minister vallen, hebben zij feitelijk wel aardbevingschade. Zoals de rechtbank Noord-Nederland recent overweegt dient deze cumulatie van belangen aantasting onderdeel uit te maken van de belangenafweging.¹⁵⁷

Zoutcavernes

Appellanten wijzen op het gestelde in sub 18.51 tot en met 18.57 in de zienswijze met betrekking tot zoutcavernes. Deze zoutcavernes maken de bodem instabiel. Door de enorme gaten van de zoutcavernes diep in de grond zal de grond steeds meer instabiel worden, wat gevolgen kan hebben voor de stevige verankering van de windturbines in de grond. Deze onderbouwing van appellanten reeds in de zienswijze wordt door de minister onvoldoende betwist.

Radioactieve fijnstof

Appellanten herhalen dat het gebrek aan recent, zorgvuldig onderzoek naar de huidige concentratie (schadelijk, radioactief) fijnstof in en om het plangebied van Windpark N33, en de negatieve effecten die de windturbines hierop hebben onzorgvuldig is. Dit wordt door de minister niet naar behoren onderbouwd in zijn Nota van Antwoord.¹⁵⁸ Appellanten verwijzen hiervoor hun uitvoerige en gedocumenteerde onderbouwing, ondersteund door bijlagen, in hun zienswijze, sub 8.65 tot en met 8.67.

¹⁵⁶ Zie bijlage 43: notulen bijeenkomst Windpark N33, 16 januari 2014, openbaar gemaakt naar aanleiding van WOB-verzoek op 15 mei 2015.

¹⁵⁷ ECLI:NL:RBNNE:2017:1061.

¹⁵⁸ Nota van Antwoord, 86mx34 ev.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Veiligheidsregio Groningen

In het Regionaal Risicoprofiel van de provincie Groningen van de veiligheidsregio Groningen 2016 - 2019, worden de risico's in de provincie Groningen geïnventariseerd en wordt bepaald op welke manier invulling wordt of kan worden gegeven met betrekking tot adequaat reageren wanneer die risico's werkelijkheid worden. Daarbij kan men denken aan rampen, crisis, branden en risicovolle inrichtingen in de regio.¹⁵⁹

Verweerder geeft als reactie dat appellanten niet duidelijk hebben gemaakt welke risico's verder beschreven of uitgewerkt dienen te worden.¹⁶⁰ Appellanten hebben in haar verweerschrift duidelijk uitgelegd dat het Regionaal Risicoprofiel van 2016-2016 moet beschrijven welke gebieden aan de provincie Groningen grenzen en welke risico's in die buurregio's aanwezig zijn.¹⁶¹ Het is dus niet aan appellanten om deze risico's te inventariseren. Ter onderbouwing verwijzen appellanten naar sub 18.75 tot en met 18.84 van hun zienswijze.

Ijsafzetting

De overwegingen van de Nota van Antwoord met betrekking tot ijsafzetting kunnen geen stand houden.¹⁶² Volgens de Nota van Antwoord is de kans op ijsafwerping dusdanig klein, dat niet gesproken kan worden van onaanvaardbare gevolgen voor de veiligheid. Zij overwegen verder dat het daarom niet noodzakelijk om een voorwaardelijke verplichting op te nemen in het inpassingsplan. Dit is onjuist, aangezien het HRW bepaalt dat een windturbine niet in werking mag worden gesteld indien een zodanige ijslaag is afgezet op de rotorbladen dat door loslatend ijs de veiligheid voor de omgeving in het geding is. Hierdoor is het nemen van een voorwaardelijke verplichting noodzakelijk. Ter verdere onderbouwing verwijzen appellanten naar sub 18.24 van de zienswijze.

¹⁵⁹ Veiligheidsregio Groningen 2016 -2019, Regionaal Risicoprofiel, p. 2.

¹⁶⁰ Nota van Antwoord, 86nd1, nd2.

¹⁶¹ Veiligheidsregio Groningen 2016 -2019, Regionaal Risicoprofiel, p. 36.

¹⁶² Nota van Antwoord, 86mq.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Grief 5

Sfeerwoningen

Door toepassing van woningen in zogenaamde de sfeer van de inrichting, hierna: sfeerwoningen, heeft de minister in strijd gehandeld met de geldende normen voor geluidshinder, slagschaduw en externe veiligheid. Appellanten betwisten het gebruik van sfeerwoningen en meer specifiek de onjuiste toepassing van sfeerwoningen, waardoor de minister niet in redelijkheid tot het bestreden besluit kan komen.

Appellanten hebben in sub 14.8 tot en met 14.20 van hun zienswijze uitgebreid uiteengezet waarom sfeerwoningen onder de normen voor geluidshinder, slagschaduw en externe veiligheid vallen. In de Nota van Antwoord heeft de minister geen inhoudelijke betwisting gegeven, één reactie daargelaten,¹⁶³ anders gezegd hun standpunt hiermee erkend op de argumentatie van appellanten.¹⁶⁴ De standpunten uit de zienswijze achten appellanten daarom herhaald en integraal ingelast en zullen dit ook nader invullen met recente rechtspraak.

Samengevat vallen de sfeerwoningen niet onder art. 1 Barim nu:

- er niet is voldaan aan bepaalde voorwaarden, functionele eisen en feitelijke gedragingen;
- het enkel zijn van initiatiefnemers, grondeigenaar, beheerder of andere bij de inrichting betrokkene onvoldoende is;
- het inpassingsplan en de aanvraag omgevingsvergunning Windpark Vermeer Zuid tegenstrijdigheden kent;
- initiatiefnemers met vooropgezette redenen de status van woningen veranderen;

De situering van de sfeerwoningen is te vinden in plankaart 3 van het inpassingsplan.¹⁶⁵ Een aantal van deze woningen ligt binnen de geluid en/of slagschaduwcontouren zoals weergeven in bijlage 6, 7, 8 van bijlage 5 van aanvraag Vermeer-Midden, aanvraag Vermeer-Zuid. Het inpassingsplan geeft aan dat er sprake is van 13 sfeerwoningen.¹⁶⁶ Appellanten constateren maar 11 sfeerwoningen op plankaart 3, terwijl op plankaart 1 en 2 geen sfeerwoningen staan weergegeven. Appellanten verlangen daarom een nadere toelichting waar de andere 2 sfeerwoningen zijn.

Volgens het inpassingsplan zijn eigenaren van sfeerwoningen ook eigenaar van de gronden waarop de windturbines worden gerealiseerd. Daardoor zouden zij een direct belang hebben bij de goede werking van de turbine. Appellanten betwisten dat alle aangewezen sfeerwoningen eigenaar zijn van gronden waarop

¹⁶³ Nota van Antwoord, 86fo10.

¹⁶⁴ Nota van Antwoord, 86fn-fo9.

¹⁶⁵ https://www.rvo.nl/sites/default/files/2016/09/NL.IMRO_0000.EZip15WPN33-2001-Blad%203.pdf.

¹⁶⁶ Inpassingsplan, p. 61.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

een windturbines gepland is.¹⁶⁷ Appellanten noemen daarbij als voorbeeld de bewoners van de Jan Kokweg 1. Zij zijn geen perceeleigenaren en krijgen geen turbine op hun grond. De afstand tussen windturbine WT 33 en de Jan Kokweg 1 is 187 meter en valt daarmee binnen de risicocontour (PR) 10⁶ van artikel 3.15a Activiteitenbesluit. Appellanten noemen als voorbeeld het inpassingsplan van het windpark DDM-OM, waarin een goed woon- en leefklimaat is gewaarborgd door een minimale afstand aan te houden van de tiphoogte van de windturbine tussen de windturbines en de woningen. De maximale tiphoogte bedraagt 200 meter volgens het inpassingsplan Windpark N33. Het is voor appellanten onbegrijpelijk waarom deze lijn niet is gevolgd bij het Windpark N33. Eenzelfde benadering zou tot gevolg moeten hebben dat windturbine WT 33 niet geplaatst mag worden. Daarnaast is het voor appellanten onduidelijk hoe deze sfeerwoning een zodanige betrokkenheid kent om bij de inrichting te horen, nu zij geen eigenaar zijn en tevens geen taken uitvoeren, hetgeen niet in lijn is met de rechtspraak.¹⁶⁸ De sfeerwoningen van het Windpark N33 zijn namelijk niet vergelijkbaar met de sfeerwoningen in de aangehaalde uitspraken. Tot slot willen appellanten wijzen op een woning die volgens YARD op de meest korte afstand tot de turbines gesitueerd is:

Veendam. Deze woning is géén initiatiefnemer, maar wel ten onrechte aangemerkt als sfeerwoning.¹⁶⁹ , projectleider Windpark N33, heeft hiermee foutieve informatie verstrekt aan de provincie en betrokken gemeenten met als gevolg dat het windpark geen doorgang had mogen vinden. Geconcludeerd kan worden is dat de besluitvorming van het Windpark N33 gebrekkig is geweest, zowel in het inpassingsplan als in de verleende omgevingsvergunning. Een en ander zou moeten leiden tot vernietiging van de bestreden besluiten.

De bedrijfsvoering van het windturbinepark vergt dus niet zodanig veel tijd en aandacht dat het noodzakelijk is om uit het oogpunt van een doelmatige bedrijfsvoering noodzakelijk is om ter plaatse woonachtig te zijn. De minister heeft dat ook niet aangetoond, zelfs geen begin van bewijs van geleverd. Deze noodzakelijkheid vloeit wel voort bij exploitatie van een boomkwekerij (zie uitspraak ABRS van 23 december 2015, ECLI:NL:RVS:2015:3947). In tegenstelling tot een boomkwekerij hebben windturbines geen dagelijks onderhoud nodig, en voor zover er wel onderhoud nodig is gebeurt dit door specialistische windturbinebedrijven, niet woonachtig op deze onterecht aangewezen bedrijfswoningen. Bovendien zijn windturbines feitelijk en praktisch niet diefstal gevoelig. Het inpassingsplan stelt dat bewoners van de sfeerwoningen visueel toezicht houden op de goede werking van de windturbines en zorgen ervoor dat onbevoegden niet in de directe omgeving van de turbines komen. Appellanten betwisten dat zij vanuit deze functie vallen onder de uitzondering "gebouwen behorende bij de betreffende inrichting" als in art. 1 Barim. "Op p. 37 van het Milieueffectrapport Windpark N33 is het volgende opgenomen: "De aansturing van de windturbine vindt automatisch plaats door computerbesturing. Het functioneren van de windturbine en de prestatie kan op afstand gevolgd en indien wenselijk bijgestuurd worden. Het controlesysteem kan een windturbine automatisch stilzetten bij geconstateerde fouten of ongunstige weersomstandigheden".

¹⁶⁷ Zie bijlage 44: overzicht van initiatiefnemers / overzichtkaart initiatiefnemers.

¹⁶⁸ ABRS 14 november 2012, ECLI:NL:RVS:2012:BY3038, r.o. 3.1; ABRS 11 januari 2012, ECLI:NL:RVS:2012:BV0563, r.o. 2.7.4.

¹⁶⁹ Zie bijlage 45 : e-mail 8 oktober 2015 van dhr. Schoon.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Vergelijkbare passages zijn opgenomen in de aanvragen omgevingsvergunning in de betreffende paragrafen Veiligheid in hoofdstuk 4. Aangezien het functioneren van de windturbine en de prestatie op afstand kan worden gevolgd is er geen noodzaak voor visueel toezicht op de goede werking van de windturbines. De bedrijfsprocessen van de windturbine vragen daarmee niet zoveel tijd en aandacht dat een bedrijfswoning (dan wel het grote aantal bedrijfswoningen zoals momenteel opgenomen in het plan) ter plaatse noodzakelijk is. Uit de uitspraak van de Afdeling Bestuursrecht van de Raad van State van 13 januari 2010 blijkt dat kans op vandalisme en diefstal geen argumenten zijn voor de noodzaak van een bedrijfswoning. Het is mogelijk om dergelijke onwenselijk geachte situaties te voorkomen door het treffen van andere maatregelen. Vanuit het oogpunt van ervoor zorgen dat onbevoegden zich niet bevinden in de directe omgeving van de turbines is het eveneens niet noodzakelijk is dat ter plaatse een bedrijfswoning (dan wel het aantal bedrijfswoningen zoals momenteel opgenomen in het plan) aanwezig is.¹⁷⁰ Deze lijn is ook recenter aangehouden door uw Afdeling die oordeelde dat de gevoeligheid voor diefstal niet kan leiden tot een redelijk belang om op het perceel te wonen.¹⁷¹ Geconcludeerd kan worden is dat een bedrijfswoning niet noodzakelijk is voor het houden van toezicht op de goede werking van de turbines. Voor zover toezicht noodzakelijk (en relevant) is, kan dit in verband met de aard van het toezicht niet in de avonduren (vanwege de donker) plaatsvinden.¹⁷² Aldus vergen de bedrijfsprocessen ter plaatse niet zoveel tijd en aandacht van de aanvragen dat op grond daarvan een redelijk belang om op het perceel te wonen aanwezig moet worden geacht.

Voor zover de woningen een agrarische bestemming hebben, gaan zij nu onzorgvuldig ook bij een tweede inrichting behoren: "Een aantal van deze sfeerwoningen behoren tot andere, agrarische inrichtingen. Ingeval één of meerdere van deze woningen ook tot de inrichting van het Windpark Vermeer Midden of Windpark Vermeer Zuid gaan behoren, dan gaan deze woningen tot 2 inrichtingen behoren. Dit past niet in de systematiek van de Wet milieubeheer en de Wet algemene bepalingen milieubeheer. Een perceel kan immers niet tot twee inrichtingen behoren, omdat daarmee onduidelijkheid zou ontstaan over welke regelgeving van toepassing is. In haar uitspraak van 1 juli 2015 (zaaknr. 201311005/1/R4) heeft de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State in een soortgelijke situatie geoordeeld dat het bevoegd gezag de omgevingsvergunning ten onrechte heeft verleend (afweging 28.3 van de uitspraak). Dus: of de woning blijft tot de agrarische inrichting behoren en is daarmee een gevoelig gebouw in de zin van het Activiteitenbesluit. Of de woning gaat tot de sfeer van het windmolenpark behoren, waardoor de voormalige agrarische bedrijfswoning niet meer wordt beschermd tegen de activiteiten van het agrarische bedrijf (want geen agrarische bedrijfswoning meer)."¹⁷³ Appellanten betwisten het oordeel dat de gronden geen dubbele bestemming zullen krijgen.¹⁷⁴ Na de vergunningverlening zullen de sfeerwoningen tot de inrichting van het Windpark behoren, naast hun agrarische bestemming.

¹⁷⁰ Zie bijlage in 1^e aanleg: Lieveense CSO.

¹⁷¹ ABRS 23 december 2015, ECLI:NL:RVS:2015:3947, r.o. 3.4.

¹⁷² Zie in dit verband ABRS 12 april 2017, ECLI:NL:RVS:2017:1005, de enkele motivering dat het wenselijk is om toezicht te kunnen houden is niet voldoende.

¹⁷³ Zie bijlage in 1^e aanleg: Lieveense CSO.

¹⁷⁴ Nota van Antwoord, 85fo10.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Appellanten kunnen niet aannemen dat een goed woon- en leefklimaat is gewaarborgd bij deze sfeerwoningen. Met name met betrekking tot kwetsbare personen. Recent heeft uw Afdeling overwogen dat het weigeren van een omgevingsvergunning geoorloofd was, omdat de wooneenheden niet aangemerkt konden worden als bedrijfswoning en het daarbij ging om zorgverlening, wat als nevenfunctie kan gaan om kwetsbare personen. Ook al kiezen bewoners er nadrukkelijk voor om op een locatie met onaanvaardbare, ongezonde hinder te wonen, dit staat er niet aan in de weg om een vergunning te weigeren.¹⁷⁵ Het blijft dan in strijd met een goede ruimtelijke ordening. A contrario stellen appellanten zich op het standpunt dat niet nader is onderzocht of er sfeerwoningen zijn die mogelijk kwetsbare personen opvangen, begeleiden, te werk stellen in hun woning c.q. erf. Het is dus voor appellanten de vraag of deze woningen(en) dan nog steeds aangemerkt kunnen worden als sfeerwoning(en). Daarnaast moet een goed woon- en leefklimaat gewaarborgd worden bij deze kwetsbare groep personen. Appellanten betwisten dat een goed woon- en leefklimaat mogelijk is bij het Windpark N33 en noemen daarbij als voorbeeld een zorgboerderij aan de
 en een logeershuis aan de
 welke allebei op circa 1200 meter van de windturbines is gelegen. Bij beide locaties worden kinderen met een beperking opgevangen. Deze kwetsbare kinderen zullen ook belast worden met de gevolgen van o.a. het geluidhinder en slagschaduwhinder.

Met het bovenstaande betoog hebben appellanten aangetoond waarom deze woningen ook vallen onder de normen voor geluidshinder, slagschaduw en externe veiligheid. De gepleegde onderzoeken zijn daardoor gebrekkig, gezien het onderstaande.

Appellanten hebben ten aanzien van het akoestisch onderzoek aangevoerd in sub 14.3 van de zienswijze dat er 17 (referentie)toetspunten zijn gebruikt.¹⁷⁶ Appellanten menen dat deze toetspunten onvoldoende representatief zijn voor het bepalen van geluidbelasting voor omringende woningen van het windpark. De Nota van Antwoord geeft ook aan dat hierdoor sprake is van een aanname.¹⁷⁷ Een aanname is voor appellanten onvoldoende, daarom vorderen zij nader onderzoek.

Bij de beoordeling van slagschaduw zijn alleen woningen van derden betrokken (sub 16.35).¹⁷⁸ De sfeerwoningen zijn dus niet in de uitkomsten van het onderzoek en daarmee onterecht. Voor deze bewoners is dat onaanvaardbaar en onrechtmatig, juist nu zij de grootste hinder zullen ondervinden van de slagschaduw effecten.

Met betrekking tot de externe veiligheid stelt het ontwerpbesluit van Vermeer Zuid en Vermeer Midden dat er zich geen woningen, woningen in de sfeer van de inrichting of andere beperkte kwetsbare objecten binnen de plaatsgebonden risicocontour(en) bevinden (sub 18.29). Het blijft onduidelijk voor appellanten waar deze conclusie op is gebaseerd. Met name nu appellanten eerder hebben betoogd dat een langere

¹⁷⁵ ABR 22 maart 2017, ECLI:NL:RVS:2017:763, r.o. 8.3.

¹⁷⁶ MER, bijlage 5, p. 7.

¹⁷⁷ Nota van Antwoord, 86fh.

¹⁷⁸ MER, bijlage 5, p. 19.

Li & Van Wieringen
Advocaten en Belastingadviseur

werpafstand gehanteerd moet worden en de contourafstanden van het plaatsgebonden risico dus ook groter moeten zijn.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Grief 6

Eerlijk proces

Appellanten stellen dat er ongemotiveerde, niet objectieve, onzorgvuldige en onvolledige onderbouwingen en (politieke) afwegingen aan het bestreden besluit ten grondslag liggen. Zulks als in strijd met de algemene beginselen van behoorlijk bestuur: het verbod op vooringenomenheid; de rechtszekerheid; het motiveringsbeginsel; zorgvuldigheidsbeginsel; het verbod van willekeur; verbod op misbruik van bevoegdheid, het specialiteitsbeginsel, het vertrouwensbeginsel en het gelijkheidsbeginsel, ex. artikel 2:4, 3:2, 3:3, 3:4, 3:9, 3:46. 3:47 Awb. Een objectieve naar buiten toe kenbare onderbouwing, mist nog altijd aan het Inpassingsplan met MER en vergunningen. Aldus handelt de minister contrair aan de vastgelegde verantwoordelijkheid en verdeling van taken, plichten en bevoegdheden hier. Meer bepaald inbreuk op artikel 2.12 1e lid, aanhef en onder a sub 3 van de Wabo juncto artikel 3.1.6 lid 2 en 3 Bro: waar namelijk primair de verantwoordelijkheid voor een goede ruimtelijke onderbouwing wordt gelegd bij de aanvrager om in goed onderling overleg (wat door Wabo-wetgever is voorzien) met betrokken overheid het besluit zelf (hier: omgevingsvergunning) van een dergelijke onderbouwing te voorzien. Een vooringenomen opdrachtgever, met afhankelijke opdrachtnemers en een niet objectief adviserend controleorgaan maakt het nemen van een voldoende zorgvuldig, gemotiveerd besluit onmogelijk.

De Nota van Antwoord stelt dat het MER de relevante milieu informatie heeft verzameld ten behoeve van de besluitvorming, die gebaseerd is op gangbare opvattingen in de wetenschap, wettelijke normen, literatuuronderzoek, onderzoek in het veld en expert judgement door gekwalificeerde adviesbureaus. Volgens de Nota van Antwoord liggen aan het MER en het inpassingsplan onderzoeken ten grondslag die voldoen aan wetenschappelijke criteria en zijn uitgevoerd door gekwalificeerde, onafhankelijke en objectieve adviesbureaus. Ook de Commissie m.e.r. concludeert dat de essentiële informatie aanwezig is om het milieubelang volwaardig te kunnen meewegen bij het besluit van de ministers over het windpark.¹⁷⁹ Bewezen kennis en ervaring van deskundigen¹⁸⁰ staat niet als vanzelfsprekend garant voor voldoende zorgvuldig onderzoek. De Nota van Antwoord geeft onvoldoende weerlegging van het gesteld en geadstrueerde in hun gemotiveerde zienswijze. De onzekerheden ondergraven de betrouwbaarheid van de conclusies - waar fundamentele fouten en verkeerde conclusies worden getrokken - van zowel aan het besluit ten grondslag liggende onderzoeken die milieu en/of gezondheidseffecten beoordelen als de al dan niet daaruit voortvloeiende (politieke) afweging om 6000 MW wind op land te realiseren.

Appellanten constateren dat vrijwel alle onderzoeken zijn gedaan in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken/Infrastructuur en Milieu met initiatiefnemers, dat wil zeggen als belanghebbenden bij een ongestoorde ontwikkeling van Windpark N33 en dus niet gebaat bij onafhankelijk onderzoek. Het is de

¹⁷⁹ Nota van Antwoord, deel 1: thematische beantwoording, p. 27.

¹⁸⁰ Nota van Antwoord, as1.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

minister fundamenteel onmogelijk boven alle partijen te staan en de algemene betrokken belangen af te wegen van een besluit dat directe invulling geeft aan de energievoorziening van het land, zoals indringend verankerd in het Energieakkoord en EU afspraken. Deze opdrachtgevers maken standaard gebruik van dezelfde eenzijdig gekozen adviseurs en onderzoeksbureau, die tegenstrijdige belangen hebben, schijn van onpartijdigheid wekken en daarmee geen objectieve onderzoeken kunnen verrichten op het gebied van windenergie. Appellanten verwijzen naar sub 7.1-7.6 in hun zienswijze waar dit nader geadstrueerd wordt. Aanvullend constateren appellanten dat bijvoorbeeld Arcadis, die in opdracht van de NAM schadeonderzoek deed, al wezenlijk (wetenschappelijke) kritiek kreeg.¹⁸¹

Appellanten constateren en deden in eerste aanleg al onderbouwen dat adviseurs van de commissie m.e.r. en hun rapporten niet onafhankelijk en objectief zijn, waardoor een goede beoordeling van de milieubelangen niet beoordeeld, realistisch en uitgevoerd is. Appellanten verwijzen naar sub 7.2 van hun zienswijze en vullen aan dat uit (delen van) openbaar gemaakte stukken naar aanleiding van wob-verzoek door appellanten op 20 mei 2015, blijkt dat initiatiefnemers invloed uitoefenen op de toetsingsadviezen van de commissie-m.e.r. Conceptnotities worden ter beoordeling naar initiatiefnemers gestuurd, waarna belangrijke onderwerpen, bijvoorbeeld die zien op criteria en beoordeling van de locatiekeuze, in de definitieve adviezen niet (meer) aangekaart worden.

Ook met betrekking tot betwisting van onafhankelijkheid en het aantonen van belangenverstremgeling door adviesorgaan ECN, verwijzen appellanten naar sub 7.5 in hun uitgebreide zienswijze.

Appellanten hebben zich in diverse argumenten tegen het windpark ondersteund gezien door de Nationale Ombudsman, die in zijn rapport de klacht over de informatieverstrekking omtrent de voor- en nadelen van windenergie op de website van de Sociaal Economische raad te Den Haag, gegrond verklaarde. Echter, dit rapport blijkt diametraal herzien. In plaats van gegrond, is de klacht nu ongegrond. In augustus 2016 hekelde de Ombudsman de onjuiste vergelijkingen en eenzijdige 'wetenschappelijke' onderzoeken en uitkomsten op de website van de SER. De nadelen van de windturbines worden wat hem betreft te eenzijdig weergegeven, wat een onjuiste voorstelling van de werkelijkheid geeft aan omwonenden. Het is opmerkelijk, opvallend en geeft de schijn van belangenverstremgeling dat het rapport plots ingetrokken is. Appellanten benadrukken dat deze gang van zaken op zijn minst voor verwarring zorgt met betrekking tot de objectiviteit en onpartijdigheid van de Nationale Ombudsman, een belangrijke speler in onze democratische rechtsstaat die zou moeten toezien op het gestelde maar omstreden behoorlijk overheidsoptreden.

¹⁸¹ Bijvoorbeeld, Arcadis kreeg heftig kritiek op schadeonderzoek voor de NAM: <https://fd.nl/economie-politiek/1164118/tu-delft-schadeonderzoek-arcadis-deugt-niet>.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Nut en noodzaak

Nut en noodzaak van het bestreden besluit zijn niet aangetoond, en halen recente wettelijke, politieke, technologische, planologische en wetenschappelijke ontwikkelingen met betrekking tot hernieuwbare energieopwekking en het toepassen van wind op land c.q. inpassing van Windpark N33 onmiskenbaar onderuit. Deze wezenlijke ontwikkelingen verlangen dat ruim baan en dringend plaats moet worden gemaakt voor een andere invulling ter verwezenlijking van de doelen van duurzame energieopwekking. Namelijk door inpassing van al geïnitieerde en aan de Tweede Kamer en minister kenbaar gemaakte zonneparken in de regio, als ook andere vormen van hernieuwbare energie, en door middel van innovatieve oplossingen voor energiebesparing om broeikasgasemissie terug te dringen.

Appellanten persisteren primair erbij dat deze windopstelling geen nut en noodzaak heeft. Nederland baseert zijn doelstellingen op het gebied van duurzame energie aansluiting op EU taakstellingen. Het Nationaal Energieakkoord heeft de doelen overgenomen: in 2023 moet 16% van het totale jaarlijkse energieverbruik afkomstig zijn uit duurzame energiebronnen. Het gedateerd akkoord houdt vast aan realisatie van onder ander 6000 MW wind op land. Ook volgens het inpassingsplan is windenergie voor de Rijksoverheid een van de belangrijkste bronnen van duurzame energie, aangezien Nederland rijk is aan wind en vanwege klimatologische en geomorfologische kenmerken kan Nederland minder dan andere landen gebruik van andere duurzame energie zoals zonne-energie en waterkracht.¹⁸² Volgens de Nota van Antwoord is windenergie op dit moment relatief kosteneffectief in vergelijking met andere vormen van duurzame energieopwekking.¹⁸³ Appellanten signaleren nog steeds dat in het inpassingsplan een deugdelijk onderzoek naar nut en noodzaak van de voorgenomen mate van windenergie in relatie tot de mogelijkheden van alternatieve vormen van duurzame energieopwekking ontbreekt. Ter onderbouwing verwijzen zij naar sub 9 en 10 van hun zienswijze. Appellanten volharden erin dat het Energieakkoord en het er uitvloeiende beleid met betrekking tot wind op land in uitvoering onredelijk is en buiten toepassing moet worden gelaten, c.q. onverbindend is c.q. ter zake gewijzigd moet worden andere vormen van duurzame energieopwekking en/of zonne-energie.

Appellanten verwijzen herhalend naar het jaarverslag van de Raad van State van 2015¹⁸⁴, zoals ook in sub 9.16 tot en met 9.19 van de zienswijze nader toegelicht is. Appellanten constateren hier samen met uw Afdeling een teloorgang van de Nederlandse rechtstaat met de huidige manier van handelen hier. Appellanten vragen uw Afdeling passende instructie of opdracht te geven aan de regering en wetgever, om actuele normen, naar aanleiding van geaccepteerde voortschrijdende wetenschappelijke en technische inzichten over duurzame energieopwekking, gezondheidseffecten van windturbines en maatschappelijke consequenties vast te stellen, en zo de adequate toetsing alsnog plaats te laten vinden.

¹⁸² Inpassingsplan, p. 4, 5.

¹⁸³ Nota van Antwoord, deel 1: thematische beantwoording, p. 2.

¹⁸⁴ Raad van State, Jaarverslag 2015, <http://jaarverslag.raadvanstate.nl/visueel/uploads/2016/03/RVS-Jaarverslag-2015.pdf>, p. 17.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Appellanten betwisten en ontkennen dat het elektriciteitsnet 'prima' om kan gaan met fluctuaties van energieaanbod door windenergie, zoals de Nota van Antwoord bloot stelt.¹⁶⁵ Onvoldoende - niet kenbaar en deugdelijk - is door de minister gemotiveerd dat het Nederlandse elektriciteitsnet de elektriciteitsbalans nu en in de toekomst in stand kan houden. Ter onderbouwing verwijzen appellanten naar sub 10 van de zienswijze. Appellanten laten zich aanvullend ondersteunen door specialistisch TNO dat stelt, signaleert en waarschuwt dat de huidige energiemarkt nog niet innovatief, duurzaam en toekomstbestendig is, waardoor de betrouwbaarheid en betaalbaarheid van de elektriciteitsvoorziening bedreigd wordt.¹⁶⁶

Tot het moment dat de stand der wetenschap en techniek het niet mogelijk maakt om de onregelmatige pieken op te vangen en op te slaan, dan wel door middel van smart grids energie vraag en aanbod beter op elkaar kunnen worden afgestemd, betwisten en menen appellanten dat Nederland klaar is voor deze grootschalige productie van windenergie. Reden waarom appellanten stellen dat van dit windplan moet worden afgezien en ingezet moet worden op andere vormen van duurzame energieopwekking.

Alternatieven

Recente wettelijke, politieke, technologische, planologische en wetenschappelijke ontwikkelingen, bewezen door onder andere algemeen kenbare praktijkervaringen in Duitsland, halen inpassing van wind op land onmiskenbaar in of onderuit. Appellanten herhalen standvastig, welke visie wordt bevestigd en bestendigd in praktijk, dat de doelen van duurzame energieopwekking efficiënter en effectiever door middel van andere duurzame vormen van energieopwekking gehaald kunnen worden.

De wezenlijk voortvarende trend toont aan dat de minister realisatie van wind op land moet loslaten, en een andere invulling van het Energieakkoord moet nastreven, waarbij er rekening moet worden gehouden met het dynamisch karakter van de BBT (ex art. 5.4 Besluit omgevingsrecht) door te kijken naar de voortgang van de techniek, de ontwikkeling van maatschappelijke kennis en de noodzaak om risico's voor het milieu te voorkomen of tot een minimum te beperken.

Volgens vaste jurisprudentie kan eerst en uitsluitend dan, als met de uitvoering van een bepaald alternatief kan worden beantwoord aan de doelstelling van de initiatiefnemer, sprake zijn van een redelijkerwijs in ogenschouw te nemen alternatief.¹⁶⁷ Het doel van het windpark is gericht op het toepassen van duurzame energie en het beperken van de uitstoot van broeikasgassen. Deze kan door middel van andere vormen van

¹⁶⁵ Nota van Antwoord, deel 1: thematische beantwoording, p. 2.

¹⁶⁶ TNO, Flexibiliteit én zekerheid essentieel in toekomstbestendig energiesysteem, 7 september 2015, <https://www.tno.nl/nl/over-tno/nieuws/2015/9/flexibiliteit-en-zekerheid-essentieel-in-toekomstbestendig-energiesysteem/>.

¹⁶⁷ ABRS, 8 februari 2012, ECLI:NL:RVS:2012:BV3215, r.o. 2.22.9.; Beroepschrift 17 november 2016, p. 131.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

energieopwekking behaald kan worden, bijvoorbeeld door zonne-energie, de kinetic power plant¹⁸⁸, biogas uit zeewier, en de andere vormen zoals opgesomd in niet-limitatieve lijst in de zienswijze.¹⁸⁹

Gezien de positieve snelle ontwikkeling van zonne-energie, menen appellanten dat dit de BBT is die door de minister toegepast moet worden. Verschillende (vergunde) alternatieven voor zonne-energie in de regio zorgen voor een opgesteld vermogen van meer dan 120 MW zonnepanelen.¹⁹⁰ Deze vervullen de doelstellingen van het Windpark N33 en de nationale doelstellingen, waarbij - anders dan bij wind op land - wel sprake is van maatschappelijk gewin, draagvlak, en de sociaal economische ontwikkeling van de regio niet wordt ondermijnd. Deze zonneparken zouden in plaats van het windpark gerealiseerd moeten worden. Alvorens miljarden euro's gemeenschapsgeld te verspillen aan de inpassing van onrendabele windturbines dient de ontwikkeling binnen afzienbare termijn van zonne-energie zowel in grootschalige velden als op daken, in combinatie met andere in ontwikkeling zijnde alternatieve vormen van duurzame energieopwekking en innovatieve oplossingen voor energiebesparing, redelijkerwijs afgewacht te worden. Appellanten maken aldus aannemelijk zonne-energie als optie voor dit windplan.

Alternatieve vormen van energieopwekking zijn ten onrechte niet als redelijk alternatief in het MER betrokken. Zonne-energie is qua omvang en kostprijs binnen bekwame tijd aantrekkelijker dan onderhavig windpark, waarbij het rendement niet onder doet aan dat van wind, mogelijk gemaakt door de verwachte stand der techniek van zonne-energie die een zeer interessante, snelle ontwikkeling doormaakt ter inhaalslag van de huidige technieken voor de generatie van windenergie.¹⁹¹

Appellanten stellen dat de betrouwbaarheid, en rechtszekerheid meer op het spel staat wanneer de met grote meerderheid aangenomen motie van de democratisch gekozen volksvertegenwoordiging niet ingevuld wordt. Het is het eigen risico van de initiatiefnemers om al te investeren in een plan dat niet onherroepelijk vast staat. Zoals de minister zelf beaamt¹⁹² is intrekking van de vergunning theoretisch, juridisch gezien mogelijk ex art. 2.33 Wabo.

¹⁸⁸ <https://www.zilverstroom.com/kinetic-power-plant-kpp/>

¹⁸⁹ Zienswijze, p. 258, 259.

¹⁹⁰ Zie ook de zienswijze, hoofdstuk 26:

- Sunvest: 52 hectare
- Stichting Innovatief zonne-energiepark Meeden (zie bijlage 46: Statuten): 2,5 hectare
- Sappemeer-Noord: 117 hectare
- Industrieweg in Veendam "de Leeuweriklocatie": 6,5 hectare
- Wilkensterrein: 4,4 hectare
- Duurzaam Menterwolde: 1 hectare

¹⁹¹ ABRS, ECLI:NL:RVS:2012:BV3215, 08-02-2012, r.o. 2.22.12.

¹⁹² RTV Drenthe, 19 januari 2017, Minister Kamp: Ik heb mijn verantwoordelijkheid genomen, <http://www.rtvdrenthe.nl/nieuws/117684/Minister-Kamp-ik-heb-mijn-verantwoordelijkheid-genomen>.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Appellanten verwijzen naar sub 26.5 tot en met 26.7 van hun zienswijze waar meerdere (aangenomen) moties zijn aangehaald waarin de volksvertegenwoordiging de regering verzoekt om haar besluitvorming te baseren op zonne-energie.¹⁹³

Met betrekking tot andere vormen van duurzame energie stelt de Nota van Antwoord dat andere beschikbare vormen van duurzame energie elkaar niet uit sluiten, en ze allemaal nodig zijn om de doelstelling te behalen. Verwezen wordt naar bovenstaande moties.¹⁹⁴ Volgens appellanten is dit een onjuiste invulling en interpretatie van de bewoordingen en bedoeling van de betreffende moties. Er wordt nadrukkelijk gewezen op een – als een door appellanten onderbouwde optie - alternatief ter voorkoming van een dusdanige impact op het landschap en omwonenden, en op de inhaalslag van de techniek van zonne-energie en dat keuzes voor techniekontwikkeling gericht moeten zijn op de toekomst. Appellanten stellen samen met de Tweede Kamer vast dat in plaats van wind en zon, er sprake moet zijn wind óf zon, en dat hierbij zonne-energie maatschappelijk en op (korte) termijn ook financieel en economisch de meest geschikte en wenselijke vorm van duurzame energieopwekking in Nederland is, volledig in plaats van windenergie op land, verder zover mogelijk weerlegging van wind op land naar zee.

Appellanten zien zich gesteund door deze moties in hun pleidooi dat het windpark vervangen moet worden door zonne-energie initiatieven. Qua omvang en kostprijs is dit nu al op zelfde termijn en doorlooptijd als onderhavig windpark mogelijk, waarbij het rendement niet onder zal doen voor dat van wind. Dit mogelijk gemaakt door de verwachte stand der techniek van zonne-energie die een zeer interessante, snelle ontwikkeling doormaakt en bezig is met een inhaalslag van de huidige technieken voor generatie van windenergie. Er wordt gesproken over een 'kantelpunt in de geschiedenis van schone energie'.¹⁹⁵

De minister geeft onvoldoende gemotiveerd, geen democratisch vereiste invulling aan deze motie door te stellen dat windenergie samen met, dus daarnaast zonne-energie ingepast moet worden. De minister heeft zich niet in redelijkheid op het standpunt kunnen stellen dat het inpassen van windenergie in het algemeen c.q. in de Groningse Veenkoloniën, de aangewezen vorm is ter vervulling van de doelen uit het Energieakkoord.

De motie van de heer [] roept op tot een maatschappelijke kosten-batenanalyse naar de huidige en verwachte ontwikkelingen van energieopwekking uit zon en wind op land. De Nota van Antwoord stelt dat de uitkomst van een maatschappelijke-kosten-baten-analyse geen effect heeft op de huidige duurzame

¹⁹³ Motie C.S. Smaling, 2 maart 2016, 30 196, nr. 404, status: aangenomen.; Motie C.S. Smaling, 31 maart 2016, 30 196, nr. 452, status: aangenomen.; Motie C.S. Smaling, 31 maart 2016, 30 196, nr. 451, status: aangenomen, vervangend motie van 24 maart 446.; Motie C.S. Smaling, 23 maart 2016, 30 196, nr. 446, status: aangenomen.

¹⁹⁴ Nota van Antwoord, deel 1: thematische beantwoording, pp. 2,3.

¹⁹⁵ V. Dekker, Trouw, 'Zonnepanelen verslaan windmolens', 28 maart 2014, <http://www.trouw.nl/tr/nl/5151/Vincent-wil-zor/article/detail/3624166/2014/03/28/Zonnepanelen-verslaan-windmolens.dhtml>

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

energie afspraken. De resultaten moeten volgens de moties juist wel meegenomen worden bij de (toekomstige) investeringsbeslissingen.¹⁹⁶

De sociaaleconomische en maatschappelijke consequenties van windenergie op land, zoals in zienswijze en bij dit beroep telkens toegelicht, gelden niet, of nihil voor zonne-energie.¹⁹⁷ In tegenstelling tot windturbines:

- produceren zonnepanelen geen hoorbaar, c.q. laagfrequent geluid en hebben aldus geen consequenties voor gezondheid van omwonenden;
- is er bij zonnepanelen geen sprake van slagschaduw, weliswaar kan er door reflectie van zonlicht enige hinder veroorzaakt worden, deze hinder wordt beperkt door het aanbrengen van coatings;
- zijn zonnepanelen nauwelijks zichtbaar in het landschap, zullen ze het landschap en de cultuurhistorische waarden hiervan niet onaanvaardbaar aantasten;
- zal de realisatie van een zonnepark de regionale economie versterken. Het zal directe en indirecte werkgelegenheid genereren, het leveren, aanbrengen en onderhouden van windturbines kan aan regionale installateurs worden uitbesteed;
- zullen zonnepanelen geen negatief effect hebben op toerisme en recreatie in de regio; en kan behoorlijk gebruik van landbouwgrond in stand blijven.
- is de externe veiligheid bij de realisatie van zonnepanelen wel gewaarborgd;
- hebben zonnepanelen geen effect op radar systemen van defensie;
- is er voor zonnepanelen wel draagvlak onder de bevolking;
- gelden bij het solarpark nihil schadeclaims voor nadeelcompensatie, slagschaduw en planschade.

De Nota van Antwoord stelt dat zonne-energie op dit moment meer ruimte kost, een grotere investering vergt, en een hogere kostprijs per kWh heeft in vergelijking met wind op land.¹⁹⁸ Dit is door de minister niet kenbaar en zorgvuldig gemotiveerd. Met betrekking tot de rendabiliteit van zonne-energie vinden appellanten aanleiding en grondslag in de positieve uitkomst van DNV GL, hernieuwbare energie:

"DNV GL heeft voor de jaren 2018-2021 de financiële haalbaarheid van 4 PV systemen van ieder 103,5 MWp onderzocht. Hiervoor is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van openbare bronnen en indien nodig aangevuld met een analyse van DNV GL. (...) Er is een duidelijke trend zichtbaar dat een business case op basis van SDE+ subsidie en kosten voor netwerkaansluiting en pacht over een aantal jaar een positiever NCW bereikt. Aannames gebaseerd op SDE+ uitgangspunten (zonder aansluit- en pachtkosten) leiden wel tot een positieve business case in de periode 2018-2021."¹⁹⁹

¹⁹⁶ Nota van Antwoord, deel 1: thematische beantwoording, p. 3.

¹⁹⁷ Motie C.S. Smaling, 2 maart 2016, 30 196, nr. 404.

¹⁹⁸ Nota van Antwoord, deel 1: thematische beantwoording, p. 3.

¹⁹⁹ Zie bijlage 47: DNV GL, Haalbaarheid Solarpark in de regio Veenkoloniën, voor Stichting Zonkoloniën, juni 2016.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Ook verwijzen appellanten naar positief de analyse van de slagingskans van SDE+ voor PV-installaties, met betrekking tot de SDE+ voorjaarsronde, door gerenommeerde PNO consultants.²⁰⁰

Het rapport 'MKEA zon-PV en wind op land, vergelijking kosten en maatschappelijke effecten' van CE Delft en ECN, als reactie op de motie van 31 maart 2016 met betrekking tot de maatschappelijke kosten-batenanalyse, is gepubliceerd nadat het definitieve besluit is genomen. De investeringsbeslissing is en kan dus niet gebaseerd worden op deze uitkomsten, zoals door de motie van maart 2016 beoogd, die daarmee zijn doel voorbij schiet. Het kan niet zo zijn dat een argument tegen het invullen van de motie van december 2016 is dat het democratisch protest 'te laat' is gekomen en dat terugtrekken niet meer mogelijk is. De minister heeft definitieve besluiten genomen alvorens de door de Tweede Kamer verzochte onderzoeken en wetenschappelijke ontwikkelingen die afgewogen hadden kunnen worden, redelijkerwijs af te wachten. Weliswaar spreken deze (door appellanten omstreden) uitkomsten nog steeds voor windturbines op land in plaats van zonnepanelen, het besluit is niet gebaseerd op deze uitkomsten.

Voortvloeiend uit wat appellanten noemen met betrekking tot de sociaaleconomisch en maatschappelijke negatieve effecten van windenergie die niet of nihil voor zonneparken gelden, en de positieve rendabiliteit van zonne-energie door DNV GL berekend, betwisten zij de uitkomsten van het rapport 'MKEA zon-PV en wind op land'. Zij zetten vraagtekens bij de kwaliteit, onafhankelijkheid en objectiviteit van het onderzoek door ECN. Het rapport behelst een onjuiste weergave van feiten, waarbij windenergie wordt gefavoriseerd en zonne-energie wordt achtergesteld, alleen al omdat berekeningen en onderbouwingen onvolledig of onjuist zijn door weglating van parameters. Het rapport toont opvallende tekortkomingen en is ongeschikt voor een gedegen besluitvorming.

Bij zowel zonne- als windenergie worden door CE Delft negatieve (of geen) effecten verwacht op omwonenden, toerisme werknemers, werkgelegenheid, ecologie en externe veiligheid.

Resultaat (maatschappelijke kosten in €ct per kWh)

Projectalternatief	Zon-PV			Wind op land		
	2015	2020	2023	2015	2020	2023
Kwalitatief gewaardeerde effecten						
Effecten op omwonenden	Negatief	Negatief	Negatief	Negatief	Negatief	Negatief
Recreatie en toerisme	Nul tot negatief	Nul tot negatief	Nul tot negatief	Nul tot negatief	Nul tot negatief	Nul tot negatief
Effecten op werknemers	Negatief	Negatief	Negatief	Negatief	Negatief	Negatief
Werkgelegenheidseffecten	Nul	Nul	Nul	Nul	Nul	Nul
Ecologische effecten	Negatief	Negatief	Negatief	Negatief	Negatief	Negatief
Externe veiligheid	Nul	Nul	Nul	Negatief	Negatief	Negatief

Deel van tabel 1, CE Delft, ECN, 'MKEA zon-PV en wind op land, vergelijking kosten en maatschappelijke effecten', december 2016, p. 6.

²⁰⁰ Zie bijlage 48: PNO Analyse slaagkans PV Zonnepceel SDE+ 2017-1.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

De negatieve effecten liggen voor de hand bij windturbines: de wieken zorgen voor zowel slagschaduw, geluidshinder en zichthinder met negatieve effecten voor de (leef en werk) omgeving van mens, flora en fauna. Ondanks dat deze factoren niet of nihil voor zonnepanelen gelden omdat deze geen wieken hebben, worden ook de effecten bij zonnepanelen als negatief gekwalificeerd. Dit zorgt voor onduidelijkheid en onzorgvuldigheid in een rapport dat juist de maatschappelijke effecten treffend moet vergelijken.

De werkgelegenheidseffecten van zonne-energie zouden positief gewaardeerd moeten worden, zoals appellanten in dit beroep al nader onderbouwen.

Juist deze negatieve consequenties van wind op land zorgen voor weerstand van omwonenden. Door de maatschappelijke effecten van zonne-energie zonder (gedegen) onderbouwing gelijk te stellen aan de effecten van wind op land, schiet het onderzoek zijn doel volledig voorbij.

Ook als het financieel rendement van zonne-energie wellicht enigszins zal onderdoen aan wind op land, zal de vergelijking van maatschappelijke effecten hier de boventoon moeten voeren, zoals ook door de Tweede Kamer beoogd. De maatschappelijke effecten van wind op land in vergelijking met die van zonne-energie, zijn als zodanig negatief aan te merken dat dit opweegt tegen de relatief mogelijk grotere energieopbrengst van wind op land.

Met betrekking tot de financiële, in kosten uit te drukken vergelijking worden de schadeclaims bij wind op land niet zorgvuldig bij de vergelijking betrokken. Planschadeclaims als gevolg van wind op land vormen een belangrijke kostenpost die niet of nihil voor zonne-energie geldt. Het rapport betreft bij het bepalen van de waardedaling van woningen het begrip 'hinder voor omwonenden', in geld uitgedrukt.²⁰¹ Echter, bij de bepaling van de waardevermindering met betrekking tot planschade is maatgevend welke prijs een redelijk denkend en handelend koper voor de onroerende zaak zou hebben geboden onmiddellijk voor de inwerkingtreding van het nieuwe planologische regime en op het tijdstip direct daarna, uitgaande van hetgeen maximaal op grond van het oude en nieuwe planologische regime kon worden gerealiseerd (uitspraak Afdeling van 25 mei 2016, ECLI:NL:RVS:2016:1439). Hierbij zullen ook andere factoren, aanvullend op de aspecten hinder, doorslaggevende betekenis hebben. Het rapport verwacht een woningwaardeverlies van in totaal 85 miljoen euro, voor een park bestaande uit 45 windturbines, waarbij uitgegaan wordt van een gemiddelde van 182 woningen per turbines binnen een straal van 2000 meter. Geconcludeerd wordt dat het geen invloed heeft op het eindresultaat van de analyse omdat de maatschappelijke kosten van wind op land binnen de zichtjaren lager blijven dan dat van zon, het effect van woningwaarde is niet groot genoeg om het resultaat te doen omslaan.²⁰² Appellanten betwisten deze

²⁰¹ CE Delft, ECN, 'MKEA zon-PV en wind op land, vergelijking kosten en maatschappelijke effecten', december 2016, pp. 6, 7.

²⁰² CE Delft, ECN, 'MKEA zon-PV en wind op land, vergelijking kosten en maatschappelijke effecten', december 2016, p. 7.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

analyse. Het geeft geen realistische, kloppende berekening van de planschade voor het denkbeeldige windpark en Windpark N33. De grootschaligheid van Windpark N33, de insluiting van lintbebouwing door meerdere lijnopstellingen en het karakteristieke open, weidse landschap van de Veenkoloniën maken dat er met betrekking tot realistisch woningwaardeverlies niet van een gemiddelde waardedaling en effect afstand van maar twee kilometer uit kan worden gegaan.

In een recent aangenomen motie wordt door de Tweede Kamer overwogen dat waardevermindering van woningen een belangrijk punt van zorg is bij bewoners en dat hen de echte schade die het gevolg is van de productie van windenergie op land wordt gecompenseerd. Daarbij wordt de regering verzocht binnen de nieuwe Omgevingswet een regeling te ontwerpen waarbij eigenaren van onroerend goed de feitelijke vastgestelde waardedaling worden gecompenseerd als gevolg van energiewinning wind op land in directe leefomgeving.²⁰³ Dit benadrukt het belang van een gedegen berekening naar deze kosten, wat het rapport nu ontbeert, met gevolgen voor het resultaat van de vergelijking tussen wind en zon.

Verder is geen rekening is gehouden met hoge grondkosten bij wind op land. Het rapport gaat onjuist uit van pachtkosten van 7650 euro per jaar, bij 45 windturbines. Echter de (marktconforme) jaarlijkse gebruiksvergoeding bedraagt minimaal 12.500 euro per geïnstalleerde Mega Watt per jaar. Uitgaande van een gemiddelde 4 MW per windturbine (de vergunning houdt een bandbreedte van 3 tot 5 MW aan), zal er in totaal een opgesteld vermogen van 140 MW gerealiseerd worden. De jaarlijkse kosten voor grondgebruik zullen dan minimaal 17.500.00,00 euro bedragen.²⁰⁴ Deze kostenpost voor wind op land is onzorgvuldig en onvolledig, excessief laag berekend in het rapport. Dit aanzienlijk hoger bedrag voor grondkosten bij wind op land toont aan dat het rapport ongeschikt is voor een gedegen vergelijking, en dus niet ten grondslag kan liggen aan de besluitvorming.

De pachtkosten voor de zonnepanelen bedragen volgens het rapport 700.000 euro per jaar, uitgaande van 700 hectare aan zonnepanelen.²⁰⁵ Appellanten betwisten zowel het aantal benodigde hectare als de kosten hiervan. Bovendien is de realisatie van zonnepanelen ook grootschalig mogelijk op de al in de regio aanwezige grootschalige dakoppervlakten van landbouwschuren, waardoor er geen (financieel en maatschappelijk) kostbare landbouwgrond benodigd is. Voor zover gebruik maken van daken niet mogelijk is, kan onrendabele landbouwgrond worden benut zoals vloeivelden, productiebos en slecht afwaterende gronden. Ook kunnen onder zonnepanelen nog bepaalde vormen van landbouw plaatsvinden. Bepaalde gewassen gedijen goed in diffuus licht, zoals asperges. In Valthermond komt een unieke proeftuin die de mogelijkheden hieromtrent gaat onderzoeken.²⁰⁶

²⁰³ Motie, C.S. Smaling, 22 december 2016, 31 239, nr. 247, status: aangenomen.

²⁰⁴ $4 \times 35 \times 12.500 = 17.500.00$.

²⁰⁵ CE Delft, ECN, 'MKEA zon-PV en wind op land, vergelijking kosten en maatschappelijke effecten', december 2016, p. 22.

²⁰⁶ J. van Bummelen, Landbouwgrond onder zonnepanelen, Dagblad van het Noorden, 17 februari 2017.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

In tegenstelling tot wat de heer Kamp betoogt, is er voor zonnepark initiatieven in de Veenkoloniën wel draagvlak onder de bevolking. Er zijn vele, meerdere vergund en ontvangen, waarover ook informatieavonden zijn belegd. Omwonenden van zonneparken zullen geen hinder van de windturbines ondervinden en bovendien zorgt het voor extra werkgelegenheid in de regio op korte en lange termijn. In tegenstelling tot wat CE Delft betoogt, werken initiatiefnemers samen met zonnepanelen bedrijven uit Noord- en Oost-Nederland waardoor zowel de productie, als aansluiting en exploitatie voor arbeidsplaatsen in de regio zorgen.

Appellanten herhalen, en zij worden daarin gesteund door de Tweede Kamer, dat in plaats van wind en zon, er sprake moet zijn wind óf zon, en dat hierbij zonne-energie maatschappelijk en op (korte) termijn ook financieel en economisch de meest geschikte en wenselijke vorm van duurzame energieopwekking in Nederland is, volledig in plaats van windenergie op land.

Inspraak

De minister heeft met de toepassing van de Rijkscoördinatiegeregeling (RCR) en de besluitvorming rondom de aanwijzing en plannen voor het windpark niet voldoende transparantie gewaarborgd. Appellanten concluderen daarom dat er sprake is van een onjuiste toepassing van RCR. Milieu-informatie werd voor de bewoners vanaf het begin niet duidelijk gecommuniceerd. Appellanten menen dat de minister derhalve in strijd handelt met de waarborgen weergegeven in de bepalingen uit het Verdrag van Aarhus, zorgvuldige voorbereiding en belangenafweging op grond van art. 3:2 en 3:4 Awb.

Feitelijke inspraak voor omwonenden is niet voldoende geboden, waardoor de Rijksoverheid in strijd handelt met algemene beginselen van behoorlijk bestuur en schendt het recht op toegang tot inspraak bij het milieu-besluitvormingsproces (als gewaarborgd in het Verdrag van Aarhus). Appellanten voegen aan hun eerdere overwegingen toe dat de plannen al steeds lagen vastgelegd in bestuursakkoorden en het betrof plannen waar geen inspraakprocedure voor open stond. Ze noemen daarbij als voorbeeld de SWOL.²⁰⁷

Deze combinatie van (formele en informele) inspraak- en communicatiemomenten maakt het voor insprekers moeilijk te bepalen welke argumenten wanneer moeten worden ingebracht. Als voor bepaalde argumenten wordt verwezen naar een eerdere (formele) inspraakfase, komt het erop neer dat men in een besluitvormingsfuij is geraakt zonder dat men daarop voldoende bedacht was. Op dit punt dient het (bevoegde) bestuursorgaan dat verantwoordelijk is voor de besluitvorming tijdig duidelijkheid te verschaffen, ook al voldoen zij wel aan de wettelijke procedures.²⁰⁸ De betrokken gemeentelijke en provinciale functionarissen waren echter het gezicht van de besluitvorming. Nu de Nota van Antwoord bevestigt dat de

²⁰⁷ Zie bijlage 49: Productie 9c mail van 8 maart 2012 onder punt 2.

²⁰⁸ Nota van Antwoord, 86n.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

gemeentelijke en provinciale functionarissen een belangrijke rol hebben gespeeld in de communicatie, geven zij toe dat het Rijk heeft nagelaten de algehele communicatie naar zich toe te trekken.²⁰⁹

Inspraakmomenten

Deze procedure kan worden verdeeld in vier cruciale fasen, hetgeen in de zienswijze al uitvoerig was toegelicht in sub 6.7 tot en met 6.19, maar in de Nota van Antwoord helaas niet een inhoudelijke reactie kent, anders gezegd hun standpunt is hiermee erkend op de argumentatie van appellanten.²¹⁰ De standpunten uit de zienswijze achten appellanten hier herhaald en integraal ingelast, overigens als vaststaand door EZ onbestreden gelaten.

Bijeenkomsten

Op 8 juni 2015 zou in het dorps huis van Meeden een informatieavond van het ministerie van Economische Zaken plaatsvinden. Deze avond is uiteindelijk niet doorgegaan door een 'klaagmuur' die door tegenstanders van het windpark om het dorps huis is gebouwd. Op de klagmuur werd het ongenoegen van de burgers over de komst van het windpark aangegeven. Uit angst voor escalatie en door het feit dat het dorps huis bezet werd gehouden door de tegenstanders, is besloten de avond af te gelasten.²¹¹ De Nota van Antwoord oordeelt dat een vervangende derde avond niet nodig was, aangezien omwonenden wel op de twee andere informatieavonden aanwezig konden zijn.²¹² Appellanten betwisten het oordeel nu deze avonden plaatsvonden op 3 en 4 juni 2015 en bewoners uit Meeden die bewust de keuze hadden gemaakt om op 8 juni 2015 de informatieavond bij te wonen, niet meer de mogelijkheid hadden om naar een andere informatieavond toe te gaan. Bovendien weigert het ministerie van Economische Zaken, hoewel de Nota van Antwoord anders suggereert,²¹³ de Stichting de toegang op informatieavonden. Op deze manier kan de Stichting Tegenwind N33 - als belanghebbende - niet op de informatiebijeenkomsten aanwezig zijn.

Communicatie

Ook bij de communicatie constateren appellanten ernstige gebreken. Deze gang van zaken is in sub 6.26 tot en met 6.34 van de zienswijze grondig juridisch uiteengezet. Verschillende malen blijkt dat er kritische kanttekeningen geplaatst kunnen worden bij de gevoerde communicatie, wat ook verschillende malen is verwoord in rapporten en enquêtes. Juist na verloop van tijd door opgedane ervaringen zou men verwachten dat er sprake is van een voortschrijdend inzicht en nieuwe ideeën over de wijze waarop

²⁰⁹ Nota van Antwoord, 86p.

²¹⁰ Nota van Antwoord, 86q-v.

²¹¹ <http://www.dvhn.nl/groningen/Update-Meeden-vreesde-veldslag-20935452.html>.

²¹² Nota van Antwoord, p. 10.

²¹³ Nota van Antwoord, 86ad.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

participatie vormgegeven moeten worden. Appellanten betwisten deze gang van zaken en het oordeel dat het voor de ruimtelijke aanvaardbaarheid van het plan niet van 'belang' wordt geacht.²¹⁴

Voorts blijkt dat de gemeente Veendam niet goed geïnformeerd was. Zij gingen er vanuit dat alle woningen binnen de 1000 meter onderdeel waren van de inrichting. De woning die volgens YARD op de meest korte afstand tot de turbines gesitueerd is: i. Deze woning is géén initiatiefnemer, maar wel ten onrechte aangemerkt als sfeerwoning.²¹⁵ i, projectleider Windpark N33, heeft hiermee foutieve informatie verstrekt aan de provincie en betrokken gemeenten met als gevolg dat het windpark geen doorgang had mogen vinden. Geconcludeerd kan worden is dat de besluitvorming van het Windpark N33 gebrekkig is geweest, zowel in het inpassingsplan als in de verleende omgevingsvergunning. Een en ander zou moeten leiden tot vernietiging van de bestreden besluiten.

Draagvlak / maatschappelijke uitvoerbaarheid

In het bestreden besluit wordt - zodoende onjuist - het volgende geconcludeerd: 'Met de gekozen opstelling van windturbines is binnen de wettelijke kaders, de SvWOL en de doelstelling van 14% duurzame energie in Inpassingsplan "Windpark N33" (vastgesteld) 2020, zoveel als mogelijk rekening gehouden met verschillende belangen waaronder het Omgevingsplan van de provincie Groningen, de mogelijkheden voor optimalisatie van de ruimtelijke inpassing met het oog op omwonenden, en de business case van de initiatiefnemers.'²¹⁶ Appellanten menen dat er in het geheel geen rekening is gehouden met genoemde belangen en met dit draagvlakonderzoek van de gemeenten. De minister heeft derhalve een besluit genomen, waarbij onvoldoende is meegewogen of er voldoende draagvlak in het gebied is. De gehele Nota van Antwoord reageert niet op het aangevoerde in sub 6.35 tot en met 6.48 en ook onderbouwde stellingen over het draagvlak en ontkent ze evenmin. De Nota verwijst enkel algemeen naar het kopje 'draagvlak' en 'procedure algemeen'.²¹⁷ Vandaar dat appellanten de zienswijze op deze punten integraal ingelasten en hier herhalen, en als erkend achten door EZ.

Daarnaast stellen appellanten dat de maatschappelijke uitvoerbaarheid van het inpassingsplan onvoldoende onderbouwd en aangetoond is (ex. art. 3.1.6 Bro). Maatschappelijke uitvoerbaarheid heeft als doel aan te tonen dat een plan draagvlak heeft. Draagvlak ontstaat door inspraak waarvan geen sprake, was gezien de eerdere overwegingen van appellanten. Uw Afdeling overweegt dat het ontbreken van draagvlak, omdat de lusten en lasten van het windpark ongelijk zijn verdeeld, op zichzelf niet betekent dat het inpassingsplan juridisch niet houdbaar is.²¹⁸ In casu is echter meer aan de hand dan het enkel

²¹⁴ Nota van Antwoord, 86ah.

²¹⁵ Zie bijlage 50: e-mail 8 oktober 2015 van dhr. Schoon.

²¹⁶ Inpassingsplan, p. 29-30.

²¹⁷ Nota van Antwoord, 88al tot en met aq.

²¹⁸ ECLI:NL:RVS:2016:1228 r.o. 9.1.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

geforceerd aansturen van de ruimtelijke ordening. De kunstmatige duurzaamheid is een doel dat zich verloochent en op subsidies gestoeld is.

Rijkscoördinatieregeling

Appellanten betwisten de rechtmatige toepassing van de RCR. Gelet op de uitvoerige uiteengezette feiten in de zienswijze zijn appellanten van mening dat Windpark N33 niet kan worden aangemerkt als één productie-installatie in de zin van artikel 9b, eerste lid, aanhef en onder a, van de Elektriciteitswet 1998, terwijl dat van doorslaggevend belang is om de RCR te kunnen toepassen.²¹⁹ Appellanten stellen zich op het standpunt dat er geen sprake is van geografische, technische, functionele of organisatorische samenhang.²²⁰ Zoals in de zienswijze uitgebreid uiteen is gezet in sub 8.1 tot met 8.28:

Geografische samenhang

- Het windpark bestaat uit 3 afzonderlijke clusters en twee deelgebieden.
- Er is teveel afstand tussen de verschillende clusters en deelgebieden.

Organisatorische samenhang

- De drie clusters worden geëxploiteerd door drie verschillende exploitanten/initiatiefnemers.
- De MER is niet gezamenlijk uitgevoerd omdat variant 6 pas is onderzocht, nadat de eerste vijf varianten al waren afgerond.
- De ingediende vergunningaanvragen zijn niet gezamenlijk voorbereid en/of op elkaar afgestemd.
- Initiatiefnemers konden het niet eens worden over een voorkeursvariant.

Technische samenhang

- De drie clusters kennen allen een eigen energievoorziening.
- Iedere aanvrager van een omgevingsvergunning dient zelf de aansluiting op het elektriciteitsnet te verzorgen.
- De windturbines zijn enkel per deelgebied identiek, waardoor er geen sprake kan zijn van een samenhangend windmolenpark.

²¹⁹ ABRS, 4 mei 2016, ECLI:NL:RVS:2016:1228.

²²⁰ Nota van Antwoord, 86aw-az.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Functionele samenhang

- Er is geen gemeenschappelijk gebruik van bepaalde ruimten of bedrijfsmiddelen. Exploitanten zullen hun eigen bedrijfsvoering regelen.

Nu in de huidige procedure een rechtstreekse gang naar de bestuursrechter was uitgesloten voor toepassing van de RCR, is een blote verwijzing naar rechtspraak van de burgerlijk rechter onvoldoende nu het primaat van toepassing van de RCR bij de bestuursrechter ligt. De benoeming van het Gerechtshof Den Haag over het niet-cumulatieve karakter van de eisen van samenhang volgen appellanten daarom niet.²²¹ Appellanten vorderen daarom een uitspraak van de bestuursrechter omtrent deze kwestie.

²²¹ ECLI:NL:GHDHA:2016:1229.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Grief 7

Locatie

De minister handelt contrair aan de vastgelegde verantwoordelijkheid en verdeling van taken, plichten en bevoegdheden hier. Meer bepaald inbreuk op artikel 2.12 1e lid, aanhef en onder a sub 3 van de Wabo juncto artikel 3.1.6 lid 2 en 3 Bro: waar namelijk primair de verantwoordelijkheid voor een goede ruimtelijke onderbouwing wordt gelegd bij de aanvrager om in goed onderling overleg (wat door Wabo-wetgever is voorzien) met betrokken overheid het besluit zelf (hier: omgevingsvergunning) van een dergelijke onderbouwing te voorzien. Gelet daarop betwisten en ontkennen appellanten dat de locatiekeuze voor grootschalig Windpark N33 in de gemeenten Veendam, Menterwolde en Oldambt zorgvuldig tot stand is gekomen. Landschappelijke (cultuurhistorische) kernwaarden worden onaanvaardbaar geschonden, in strijd met provinciaal, gemeentelijk beleid en de Nota Belvédère. Het windpark leidt tot onomkeerbare en nadelige significante gevolgen voor beschermde natuurgebieden, in strijd met de Wet natuurbescherming, de Europese Habitat- en Vogelrichtlijn en het Besluit Milieueffectenrapportage.

Locatieoverweging

Subsidiar, voor zover nut en noodzaak van wind op land in het algemeen wel wordt aangenomen, volhardten appellanten in hun stelling dat er, al vanaf aanwijzing van de zoeklocaties in de SVIR en SWOL, sprake is van een achterhaald, gebrekkig onderzoek naar (vaststelling van) locatie alternatieven voor wind op land en onjuiste beleidskeuzes door in te zetten op concentratiegebieden voor wind op land. De Nota van Antwoord par. 3.1 en 3.2 weerlegt en betwist hun gemotiveerde uiteenzetting in sub 19.1 tot en met 19.22 van de zienswijze onvoldoende c.q. gaat er volledig aan voorbij.

In strijd met vaste jurisprudentie voortvloeiend uit de (gewijzigde) EU richtlijn voor plannen en programma's (SMB-richtlijn) en gewijzigd art. 23 Wet milieubeheer zijn de belangrijkste motieven voor de gekozen locatie in het licht van de milieueffecten onduidelijk en niet kenbaar.²²² Onvoldoende bepaald, beschreven en beoordeeld zijn alternatieve locaties die rekening houden met het doel en de geografische werkingssfeer van het plan.²²³ Waarbij de omstandigheden van dit geval hier – die en als door uw Afdeling eerder relevant geacht²²⁴ – nopen tot nader uitvoerig onderzoek naar alternatieve locaties die appellanten in eerste aanleg al uitvoering hebben geadstrueerd. De uiteindelijke keuze voor de huidige planlocatie, en afwijzing van andere locaties is niet kenbaar en deugdelijk gemotiveerd. Nu alternatieve locaties op alle maatgevende

²²² Richtlijn 2011/92/EU; Richtlijn 2001/42/EG; Richtlijn 2011/92/EU; ABRS, 8 februari 2012, ECLI:NL:RVS:2012:BV3215, r.o. 2.22.6.; Wijziging art. 23, lid 1, sub d Wet Milieubeheer, Wet van 25 januari 2017 tot wijziging van de Wet milieubeheer en de Crisis- en herstelwet in verband met de uitvoering van Richtlijn 2014/52/EU van het Europees Parlement en de Raad van 16 april 2014 tot wijziging van Richtlijn 2011/92/EU betreffende de milieueffectbeoordeling van bepaalde openbare en particuliere projecten (PbEU 2014, L 124) (implementatie herziening mer-richtlijn).

²²³ ABRS, 8 februari 2012, ECLI:NL:RVS:2012:BV3215, r.o. 2.22.6.

²²⁴ ABRS, 8 februari 2012, ECLI:NL:RVS:2012:BV3215, r.o. 2.22.7.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

onderdelen beter scoren dan het voorkeursalternatief, is de keuze voor het voorkeursalternatief op geen enkele wijze begrijpelijk en bovendien in strijd met een goede ruimtelijke ordening. Appellanten hebben het gerechtvaardigd vermoeden dat grondposities van initiatiefnemers doorslaggevend zijn geweest bij de keuze van het voorkeursalternatief, ten koste van de ruimtelijke ordening. Dit is rechtens ontoelaatbaar en wekt de schijn van verboden belangenverstrengeling, misbruik van bevoegdheid en betreft bovendien een schending op het vereiste om open mededinging te betrachten.

Dat het MER binnen het zoekgebied rond de N33, nog zes andere (sterk overeenkomende) deelvarianten onderzoekt, die enkel een andere opstelling van windturbines inhoudt, beantwoordt niet aan de eis dat redelijke alternatieven voldoende bepaald, beschreven en beoordeeld moeten zijn. Deze zes inrichtingsvarianten die in het MER beschreven zijn kunnen niet ten grondslag liggen aan een gedegen locatiekeuze.

De Structuurvisie Wind op Land, als uitwerking van de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte, wijst kansrijke gebieden aan voor de ontwikkeling van grootschalige windenergie. In de provincie Groningen is de ligging nabij industriegebieden en infrastructuur maatgevend, vandaar dat de N33, Eemshaven en Delfzijl zijn aangewezen als locaties.²²⁵ Met dit beleid streeft de provincie ernaar grootschalige open gebieden zoveel mogelijk vrij te houden. Door de uitbreiding van het projectgebied naar de Eekerpolder vindt de opstelling geen aansluiting meer met Rijksweg N33, zoals door deze bovenstaande visies wel wordt beoogd, en waar het windpark zijn naam ook aan ontleend. Zoals nu ingepast ligt er noordelijk een rommelig clusterpark zeer dichtbij bebouwing waardoor de openheid wordt aangetast, en waar geen sprake is van enige koppeling met de industrie in strijd met provinciaal beleid die dit verlangt.

Volgens de Nota van Antwoord is deze uitbreiding van het projectgebied naar het oosten, ondersteund door een motie van de Tweede Kamer. Appellanten adstrueren dat deze motie juist aangeeft dat er een verdiepend onderzoek uitgevoerd moet worden naar realisatie van een betere variant die meer draagvlak geniet: *"verzoekt de regering om de provincie Groningen, onder de voorwaarde dat deze haar taakstelling voor 2020 realiseert, de ruimte te bieden voor onderzoek naar en realisatie van een betere variant die meer draagvlak geniet en om de lopende RCR-procedure aan te houden totdat dit onderzoek is uitgevoerd..."*²²⁶

Deze motie kan niet ter grondslag liggen aan uitbreiding van het zoekgebied naar de Eekerpolder. Deze locatie is om meerdere redenen zeer ongeschikt, geniet geen draagvlak en is onzorgvuldig tot stand gekomen omdat er betere alternatieve locaties aanwezig en beschikbaar waren/zijn. Dit is in sub 19.1 tot en met 19.22 van de zienswijze uitgebreid nader uiteengezet. Appellanten verwijzen hiernaar, herhalen soms ter benadrukking en vullen - waar mogelijk - hun onderbouwing aan.

²²⁵ Nota van Antwoord, p. 4.

²²⁶ Motie van het lid Albert de Vries, 33 612 nr. 27, voorgesteld 24 april 2014, status: aangenomen.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

De andere bestuurlijke afweging ter aanwijzing van 'kansrijke gebieden' voor grootschalige windenergie in de SVIR was dat het in de gebieden relatief vaak en hard waait. Omdat de Eekerpolder door de Structuurvisie Wind op Land en Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte nooit is aangewezen als kansrijk gebied, is deze factor hier bij de belangenafweging meegenomen. Zoals ook al geadstrueerd met betrekking tot de energieopbrengst, herhalen appellanten dat er op de planlocatie grove onzekerheid is over het windaanbod omdat er geen windmeting op locatie is uitgevoerd. Dat het volgens de Nota van Antwoord gaat om een nauwkeurige 'voorspelling' en dat deze methode van berekening zeer gebruikelijk is doet hier niet aan af en wordt door appellanten opnieuw betwist.²²⁷ Zij verwijzen ter onderbouwing naar sub 19.22, 11.40 tot en met 11.42 van de zienswijze. Algemeen bekend is dat het windaanbod een ondergeschikte rol speelt bij het aanwijzen van deze locatie, en dat andere belangen c.q. afspraken doorslaggevende rol hebben (gehad), in strijd met de vereiste zorgvuldigheid.²²⁸

Er is kritiek op de geplande locatie, van zowel decentrale bestuursorganen, het bedrijfsleven als omwonenden, al dan niet verenigd. Gemeente Menterwolde wijst in een brief aan de Gedeputeerde Staten van Groningen, Provinciale Staten van Groningen en EZ op de desastreuze gevolgen van de (rommelige) clusteropstelling in de Eekerpolder:

'De overlast wordt afgewenteld op een enkel dorp.'

'Een park van een dergelijke opvang en hoogte kan niet op korte afstand van een dorp worden geplaatst. De gevolgen voor het dorp Meeden zijn onaanvaardbaar.'

*'Het alternatief is op de aspecten leefomgeving en landschap rampzalig voor het dorp Meeden.'*²²⁹

Appellanten herhalen onverkort dat meer en diverse partijen, onder andere bewonerscollectieven, verschillende alternatieve locaties (tijdig) voor hebben gesteld aan het Ministerie van EZ, de Gedeputeerde Staten van Groningen en de Provinciale Staten van Groningen.²³⁰ Er zijn zeer geschikte, volwaardige alternatieve locaties aanwezig waarbij omwonenden minder geraakt worden, niet gehinderd zijn, en waar aldus wel draagvlak is.²³¹

²²⁷ Nota van Antwoord, deel 3: beantwoording zienswijze 86, nr. dg.

²²⁸ Aldus Okko Kaan, eigenaar Green Energy Services, in WNL opiniemakers: <https://wml.tv/2017/04/16/bizar-klimaatbeleid-minder-wind-meer-subsidie-molen/>.

²²⁹ Zie bijlage 51: Brief gemeente Menterwolde aan Provinciale Staten van Groningen, 28 mei 2014, met kenmerk 488-2014; Brief gemeente Menterwolde aan Gedeputeerde Staten van Groningen, 28 mei 2014, met kenmerk 488-2014; Brief gemeente Menterwolde aan Ministerie van EZ, 2 juni 2014.

²³⁰ Zie bijlage 51: Brief van NLVOW aan Ministerie van EZ, 23 juni 2014; Brief gemeente Menterwolde aan Provinciale Staten van Groningen, 28 mei 2014, met kenmerk 488-2014; Brief gemeente Menterwolde aan Gedeputeerde Staten van Groningen, 28 mei 2014, met kenmerk 488-2014; Brief gemeente Menterwolde aan Ministerie van EZ, 2 juni 2014; Brief van Gemeente Menterwolde aan Ministerie van EZ, 4 november 2014.; Brief van Stichting Platform Tegenwind N33 aan Provinciale Staten van Groningen.

²³¹ Zie bijlage 52: Brief Gedeputeerde Staten van de Provincie Groningen aan het Ministerie van Economische Zaken, 9 april 2014; Brief NLVOW aan Rijk, 10 april 2014.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

- Gemeente Menterwolde heeft opdracht gegeven aan Bosch Slabbers landschapsarchitecten tot een onderzoek naar de mogelijkheden ten noorden van de A7: *"door de grotere afstand tot woonbebouwing ontstaat er een verbetering op het gebied van leefomgeving, bovendien ontstaat er landschappelijk een beter park, met meer draagvlak."*

Al vanaf maart 2013 houden eigenaren in Noordbroek deze gronden beschikbaar. De heer Adema van de Provincie en de heer [naam] directeur van Alan Accountants die namens een groep grondeigenaren optreedt, hebben herhaaldelijk overleg gehad in het Provinciehuis.²³² Ook per brief heeft Alan op 20 juni 2014 laten weten (een groep) grondeigenaren ten noorden van de A7 te vertegenwoordigen, die bereid is en zijn hun gronden te gebruiken voor de ontwikkeling van een windpark, waarover aantoonbaar is gecontracteerd. Hij spreekt over een prachtkans voor de ontwikkeling van windenergie in de gemeente Groningen, in onder de concrete gevalsomstandigheden gerechtvaardigd vertrouwen dat dit als eerlijke kans, marktgerichte openheid en bestuurlijke transparantie wordt opgepakt met het bevoegd gezag en op relevant overheidsniveau.²³³

- Daarnaast zijn er westelijk boven de A7 grondposities beschikbaar. Hiervoor zijn reeds intentieovereenkomsten gesloten tussen ontwikkelaar KDE (YARD per 2014) en grondeigenaren.²³⁴

- Er zijn mogelijkheden bij Nieuwe Pekela, helemaal ten zuiden van het oude plangebied. De gemeente Nieuwe Pekela en initiatiefnemers daar hebben al in 1999 aangegeven mogelijkheden te kunnen bieden voor een windpark in hun gemeente. Dit ter ontlasting van de plannen boven Meeden: de gemeente Nieuwe Pekela geeft in een brief aan dat, indien het park op de door hun genoemde plek wordt geplaatst, er twintig turbines minder in het gebied rondom Meeden geplaatst kunnen worden. In een brief geeft de gemeente de voordelen weer van een windpark tussen Pekela en Alteveer:

- > het beoogde park loopt parallel aan de autosnelweg N366;
- > er loopt een 380 kV-leiding centraal door het beoogde gebied;
- > het park sluit aan bij de bouw van een grootschalige industriële gasinstallatie;
- > en er liggen geen woningen in de directe omgeving van het beoogde park.²³⁵

Er is geen gehoor gegeven aan dit voorstel. Het is door de toenmalig gedeputeerde Calon naar de zijlijn verwezen tijdens een overleg met de planmakers windpark Pekela met de woorden: "Jullie hebben het beste plan, maar het wordt de N33!".

De verantwoordelijkheid voor het verkrijgen van draagvlak voor het project in de regio wordt door de minister bij initiatiefnemers gelegd, in reactie op het verzoek om toepassing van de RCR op het voorgenomen Windpark N33 door KDE en Blaaswind B.V. op 21 oktober 2010.

²³² Zie bijlage 53: Zoals beschreven in: Brief van Alan Accountants de heer [naam] aan Provinciehuis Groningen, t.a.v. de heer Moorlag, 29 augustus 2014.

²³³ Zie bijlage 54: Brief van Alan Accountants aan Provinciehuis Groningen, t.a.v. de heer Adema, 20 juni 2014.

²³⁴ Zie bijlage 55: Intentieovereenkomst KDE en grondelgenaar, ter ontwikkeling windturbinepark.

²³⁵ Zie bijlage 56: Brief + plankaart gemeente Pekela betreffende locatie windpark Pekela, 16 juni 2014.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Ondanks dat de provincie al lange tijd op de hoogte is van (in diverse opzichten) betere locaties, met draagvlak, houdt de provincie vast aan de Eekerpolder als geschikte locatie voor windturbines.²³⁶ In de vergadering van de Provinciale Staten van 2 juli 2014 ontkent de provincie zelfs dat er andere ontwikkelaars zijn die zich hebben gemeld, waardoor de democratische besluitvorming door de verspreiding van doelbewuste onwaarheden ernstig op het verkeerde spoor is gezet.²³⁷

Alan Accountants wijst de heer [naam] op deze onjuistheid. Hierop reageert de heer [naam] te laat met een excuus: "Ik had niet 'het ontbreken van ontwikkelaars' mede als argument mogen gebruiken om te beweren dat varianten boven de A7 niet realiseerbaar zijn binnen de voorwaarde die de minister heeft gesteld. (...) ik bied u daar, vooruitlopend op het geplande overleg op 10 september, mijn excuses voor aan."

De Nota van Antwoord geeft feitelijk drogredenen waarom de gronden ten noorden van de A7 alsnog niet bij het plangebied betrokken zijn. Appellanten betwisten de inhoud, totstandkoming en zorgvuldigheid van de onderbouwingen. Want het gestelde dat de provincie het gebied niet aangewezen heeft noch heeft verzocht om dit gebied te onderzoeken²³⁸ komt voort uit bovenstaand onzorgvuldig, onjuist informeren van de Provinciale Staten door Gedeputeerde de heer [naam] wat een ex provinciebestuurder niet waardig is. Zouden de Provinciale Staten hier wel naar waarheid zijn geïnformeerd, hadden zij uitbreiding van het studiegebied ten behoeve van milieu-optimalisatie hier zeker toegelaten, zoals ook voor de Eekerpolder is gedaan.²³⁹ Verder stelt de Nota van Antwoord dat het gekozen VKA ruimschoots voldoet aan de wettelijke normen voor geluid, slagschaduw en veiligheid.²⁴⁰ Verwijzend naar hun vorige grieven en zienswijze betwisten appellanten dat dit kenbaar en deugdelijk gemotiveerd is. Bovendien neemt dit niet de verplichting weg om redelijke alternatieve locaties te bepalen, beschrijven en beoordelen, vooral in deze omstandigheden van het geval, waar klaarblijkelijk (vanuit meerdere opzichten) alternatieve locaties vanuit de regio voorgesteld worden, waar wel draagvlak is.²⁴¹

Onder het plangebied van de Eekerpolder bevinden zich veel hoogspanning- en hogedruk gasleidingen. Dit wordt door medewerker van RWE zelf toegegeven: "Zoals je weet denkt de provincie in strakke rasters en lukt dat niet met alle belemmeringen die er ondergronds en bovengrond zijn. We hebben voor de gehele N33 de belemmeringen in kaart gebracht en zien dat de locaties zijn bepaald op basis van die

²³⁶ Zie bijlage 1* aanleg: Persbericht 21 mei.

²³⁷ Zie bijlage 57: Vergadering Provinciale Staten van Groningen 2-7-2014.

²³⁸ Nota van Antwoord, p. 21.

²³⁹ Zie bijlage 58: Pondera, Aanvullende Nottitie Reikwijdte en Detailniveau Windpark N33, 10 april 2015.; Notitie RWE - aanvullingen tbv de variant WP N33, 24 juni 2014.; Nota van Antwoord, p. 21.

²⁴⁰ Nota van Antwoord, p. 21.

²⁴¹ ABRS, 8 februari 2012, ECLI:NL:RVS:2012:BV3215, r.o. 2.22.6.; Wijziging art. 23, lid 1, sub d Wet Milieubeheer, Wet van 25 januari 2017 tot wijziging van de Wet milieubeheer en de Crisis- en herstelwet in verband met de uitvoering van Richtlijn 2014/52/EU van het Europees Parlement en de Raad van 16 april 2014 tot wijziging van Richtlijn 2011/92/EU betreffende de milieueffectbeoordeling van bepaalde openbare en particuliere projecten (PbEU 2014, L 124) (implementatie herziening mer-richtlijn).

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

*belemmeringen.*²⁴² Dit blijkt ook uit het MER, waar onder het plangebied van het windpark een uitgebreid stelsel van buis- en elektriciteitsleidingen met contour is weergegeven, maar waarop de locatiekeuze uiteindelijk niet op is gebaseerd.²⁴³ De externe veiligheid is ernstig in het geding, waarvoor appellanten verwijzen naar grief 4.

Met voorbedachten rade of welbewust wordt de geplande plaatsing in de Eekerpolder niet tegengehouden door deze (externe veiligheid) belemmeringen, met een rommelige clusteropstelling tot gevolg. In tegenstelling tot de Eekerpolder, zijn boven de A7 aansluitende gronden beschikbaar zonder ondergrondse leidingen, zoals initiatiefnemers met blauwe arcering aantonen in bijgevoegde kaart.²⁴⁴ Hier kan een duidelijke, landschappelijk gunstige opstelling gerealiseerd worden, waarbij de externe veiligheid niet in het geding is.

Ook het MER beoordeelt plangebied van Windpark N33 negatief:

Tabel 1.15 Eigenschappen en score G3 Gebied WP N33 Veendam/Monterwofda

Aspecten	Eigenschappen		Score
Energieopbrengst	Aantal windturbines	41	0
	Vermogen [MW]	123	
Leefomgeving	Woningen binnen 450-1500 m	7600	
	Woningen per MW (450-1500 m)	62	
Ecologie	Afstand tot Natura 2000 [km]	12	0
	EHS betekenis vogels	Nee	
Landschap	Grootschalige openheid	Ja (noordelijk deel)	0/-
	Aansluiting infrastructuur	Ja	

Pondera Consult, MER, bijlage 2.

Onduidelijk is waarop de opmerkelijke conclusie van het MER gebaseerd is dat de locatie goed scoort op ecologie en landschap, uit de tabel blijkt immers een neutrale en negatief/ neutrale score (0 en 0/-). Gezien de tabel kan een 'goede score' op ecologie en landschap niet leiden tot een positieve conclusie met betrekking tot deze locatiekeuze. Ook de energieopbrengst en leefomgeving zijn niet positief, dan wel negatief beoordeeld. Volgens de tabel zijn er zijn 7600 woningen aanwezig binnen een straal van 1500 meter om de windturbines, alleen al hierom zou dit locatiealternatief geen doorgang hebben moeten vinden.²⁴⁵ Appellanten persisteren in hetgeen gesteld in sub 19.17 van de zienswijze, waarin gerenommeerd bureau aangeeft dat er onterecht genuanceerd wordt, en de locatieafweging niet heeft plaatsgevonden.

²⁴² Zie bijlage 50: mailcontact de heer Akerboom (RWE) en de heer Schmaal, 7 maart 2013.

²⁴³ MER, bijlage 2, onderbouwing locatie, figuur 1.12, 1.17. In het overzicht met scores ter onderbouwing van de locatiekeuze wordt externe veiligheid niet betrokken.

²⁴⁴ Zie bijlage 59: kaart blauwe arceringen

²⁴⁵ MER, bijlage 2, onderbouwing locatie, p. 40.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Andere door appellanten naar voren gebrachte, en ook in het MER onderzochte locaties scoren op maatgevende onderdelen beter dan de locatie zoals nu aangewezen. Het MER onderzocht dat het potentieel opgesteld vermogen en de energieopbrengst boven de A7 zeer positief scoorde²⁴⁶, in tegenstelling tot een negatieve score rond de N33. Ook op het gebied van leefomgeving betreft het hier 2500 woningen binnen een straal van 1500 meter om de windturbines.²⁴⁷ Deze tegenstrijdige, onzorgvuldige en ongemotiveerde beslissingen, conclusies en beweegredenen wekken in dit concrete geval de gerechtvaardigde schijn dat de ruimtelijke ordening een ondergeschikt belang heeft gehad bij de locatiekeuze van Windpark N33. Opgemerkt in bijeenkomst van bestuursorganen, initiatiefnemers en Pondera Consult wordt dat de uitgangspunten die ten grondslag liggen aan de keuze voor het plangebied worden beperkt door grondposities die initiatiefnemers hebben gecontracteerd.²⁴⁸

Dat de provincie bij het bepalen van de locatie, milieueffecten van ondergeschikt belang acht, blijkt uit een memo van 22 november 2013 gericht aan de ministeries:

*"Wellicht ten overvloede zij opgemerkt dat indien (bij eventuele brede locatie alternatieven vergelijking) zou blijken dat vanuit milieuopectiek eventueel andere locaties een betere milieueffectscore te zien zouden geven en vanuit die omstandigheid (door het Rijk) zou worden overwogen die locaties ruimtelijk in te passen dit ten aanzien van het door de initiatiefnemers ingediend initiatief betekent dat geen invulling kan worden gegeven aan het initiatief van het plaatsen van ca. 120 MW, aangezien zij op overige plaatsen geen (grond) posities heeft. Wij gaan er overigens van uit dat het Rijk dit ook niet zal overwegen en dat ook Zij het POP als belangrijk kaderstellen plan ziet in de door hen te maken afweging."*²⁴⁹

De uiteindelijke keuze voor de huidige planlocatie, en afwijzing van andere locaties is niet kenbaar en ondeugdelijk gemotiveerd. Er liggen klaarblijkelijk overwegingen aan het voorkeursalternatief ten grondslag die de goede ruimtelijke ordening niet garanderen, terwijl er meerdere alternatieven zijn voorgesteld die dat wel doen. Locatiekeuze voor Windpark N33 is onzorgvuldig tot stand gekomen, appellanten persisteren bij een grondig onderzoek hieromtrent en een gewijzigde locatiekeuze – subsidiair. Dit voor zover, nut en noodzaak van wind op land toch door uw Afdeling wordt aangenomen, wat primair door appellanten overigens evident en uitdrukkelijk wordt betwist.

²⁴⁶ MER, bijlage 2, onderbouwing locatie, p. 21.

²⁴⁷ MER, bijlage 2, onderbouwing locatie, p. 22.

²⁴⁸ Zie bijlage 60: verslag bijeenkomst werkgroep Windpark N33 12 dec 2013, openbaar gemaakt naar aanleiding van WOB-verzoek op 15 mei 2015.

²⁴⁹ Zie bijlage 61: memo van de provincie Groningen aan het ministerie van EZ en I&M, over toepassing MER windpark 20 jan 2011, openbaar gemaakt naar aanleiding van WOB-verzoek op 15 mei 2015.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Open mededinging

Uiteengezet is dat appellanten het gerechtvaardigd vermoeden hebben dat vanwege eerdere bestuurlijke, gedragingen tussen het rijk, de provincies, initiatiefnemers en/of grondeigenaren, de huidige opstelling en locatie met grondposities, om financiële redenen, vooropgezette afspraken en toezeggingen doorslaggevende betekenis hebben gehad bij de locatiekeuze voor inpassing van Windpark N33.

Dit is ontoelaatbaar met het oog op de goede ruimtelijke ordening, en schendt óók artikel 101 en 102 VWEU, ter bescherming van de mededinging en het verbod misbruik te maken van de machtspositie, de wet vrijheid van vestiging en het vrij verkeer van dienstverlening, respectievelijk art. 49 VWEU en art. 56 VWEU en beginselen zoals gelijke behandeling, non-discriminatie, evenredigheid en transparantie. Daarmee wordt in strijd gehandeld met de Aanbestedingsrichtlijn en Dienstenrichtlijn, als geïmplementeerd in het nationaal Nederlands recht, namelijk de Aanbestedingswet 2012 en de Mededingingswet. Ter onderbouwing herhalen en vullen appellanten aan hetgeen uiteengezet is in sub 12.1 tot en met 12.14 en 19.1 tot en met 19.21 van de zienswijze.

De vergunningen en SDE-beschikkingen ter realisatie van Windpark N33 zijn schaarse publieke rechten die voor mededinging open moeten worden gesteld, op grond van de uit het gelijkheidsbeginsel voortvloeiende transparantiebeginsel. Tijdig, dus voordat de minister besloot op 8 november 2010 de RCR toe te passen op voorgenomen Windpark N33, door KDE Energie BV en Blaaswind BV verzocht, zouden ook andere marktpartijen de reële en redelijke mogelijkheid hebben moeten krijgen om mee te dingen met de ruimtelijke inpassing en daarbij behorende vergunningen en SDE+ subsidies.

Door aantoonbare aanwijzing van een preferred supplier is er geen sprake van open mededinging en eerlijke concurrentie, waartoe ACM raadpleging de geëigende is. De ter zake relevante bijlagen zijn aan en in deze zienswijze integraal opgenomen.²⁵⁰ Een onderliggend complex van geconstateerde feitelijke gedragingen door de provincie Groningen en initiatiefnemer RWE en KDE (YARD) sluit de mededinging volledig uit. Onverkort, zonder toepassing van een verdeelprocedure²⁵¹, door enkel ruimte te bieden aan één concrete locatie en situatie is toegang tot de markt feitelijk voorbehouden aan bepaalde marktpartijen die over de gronden beschikken c.q. afspraken hebben met grondeigenaren op die locatie.²⁵²

Indien en voor zover door u bepaald wordt dat de in de Nota van Antwoord aangehaalde 'evaluatie van de SDE+ regeling' inderdaad gerechtvaardigd bevestigt dat de SDE+ regeling niet leidt tot oneerlijke

²⁵⁰ Zie bijlage 62: gespreksoverleg provincie - RWE 23-4-2013.

²⁵¹ In zijn geheel ontbrekende verdeelsleutel, laat staan duidelijk, precies, ondubbelzinnig geformuleerd en adequaat bekendgemaakt.

²⁵² ECLI:NL:RVS:2016:2927, r.o. 11.1.

Li & Van Wieringen
Advocaten en Belastingadviseur

concurrentie²⁵³, volharden appellanten dat dit met betrekking tot de schaarse vergunningen die verleend zijn met betrekking tot Windpark N33 niet het geval is.

Staatssteun

Appellanten betwisten het in de Nota van Antwoord gestelde dat de SDE+ subsidieregeling zodanig is vormgegeven dat ze binnen de Europese staatssteunregels past en is goedgekeurd door de Europese Commissie.²⁵⁴

Appellanten verwijzen ter onderbouwing naar hun integraal ingelaste zienswijze, sub 12.21 tot en met 12.26. Gezien de markt sturende verkrijging van subsidiegelden en vergunningen is er sprake van staatssteun ex art. 107 (1) VWEU. Er is een voordeel verschaft, met staatsmiddelen bekostigd, toe te rekenen aan de Staat, die selectief is, en verstrekt aan een of meer ondernemingen waardoor de mededinging op de interne markt wordt vervalst en het handelsverkeer tussen de lidstaten nadelig wordt beïnvloed.

Wind op zee

Appellanten stellen herhalend dat het rijksbeleid zich met betrekking tot windenergie enkel moet richten op wind op zee ter realisatie van het aandeel hernieuwbare energieopwekking. Wind op zee is om veel en meer dan één uiteenlopende redenen een betere optie dan wind op land. Het veroorzaakt geen hinder voor omwonenden, er is wel maatschappelijk draagvlak en het heeft een hogere energieopbrengst.

Appellanten betwisten de Nota van Antwoord die stelt dat windenergie op zee nog steeds duurder is dan wind op land.²⁵⁵ De ontwikkelingen van de kostprijs voor wind op zee hebben hier een zeer interessante afdwingbare inhaalslag meegemaakt. In de laatste Nederlandse tender voor Borselle II is door een consortium van o.a. Eneco, Shell en Van Oort een prijs neergezet van 5,5 ct. per kWh. Dit staat tegenover kosten van 8,2 of 9,3 per kWh bij wind op land.²⁵⁶

Wind op land

Indien nut en noodzaak van windenergie op land wel aangenomen wordt, door appellanten primair betwist, achten appellanten subsidiair dat Nederland, in tegenstelling tot andere dunbevolkte, vlakke EU lidstaten hier niet geschikt voor is. Ook alternatieve locaties buiten Nederland worden meegenomen bij de locatieoverweging. Nederland is zeer dichtbevolkt met grootschalige infrastructuur door belangrijke functie

²⁵³ Nota van Antwoord, p. 17.

²⁵⁴ Nota van Antwoord, p. 17.

²⁵⁵ Nota van Antwoord, p. 4.

²⁵⁶ Zie bijlage 63: Mail CE Deift dhr. Rooijers, 4 april 2017.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

als multinationale doorvoer (lucht) haven. Gezien de ruimtelijke, demografische kenmerken van Nederland kunnen nationale en EU doelstellingen voor duurzame energieopwekking door middel van wind op land feitelijk en praktisch onmogelijk gerealiseerd worden. In het bijzonder zorgt inpassing van grootschalige windturbine parken voor veel weerstand door het gebrek aan voorafgaande inspraak, draagvlak, en schending van het recht van eigendom door aantoonbare vastgoedwaardedaling. Reëel risico dreigt voor de Nederlandse Staat van hoge EU boetes wanneer de Staat niet kan voldoen aan de Richtlijn Hernieuwbare Energie (2009/28/EG). Appellanten voeren aan dat er businesscases liggen, gereed om uitgevoerd te worden. Waar, door middel van het Joint Project Mechanisme, Nederlandse ondernemers duurzame energie opwekken in andere EU lidstaten waar wel ruimte, draagvlak en mogelijkheden zijn.²⁵⁷ Nu de minister hier geen gehoor aan geeft en structureel steeds negeert, vragen appellanten uw Afdeling de Staat op te leggen - zo nodig op straffe van een passende dwangsom direct opeisbaar en te verbeuren zonder openbare ingebrekestelling - nader onderzoek te doen naar deze mogelijkheden waardoor de invulling van de doelstellingen op andere wijze passend en tijdig is te realiseren.

Landschap en cultuurhistorie

Appellanten maken zich ernstige zorgen over de landschappelijke en cultuurhistorische gevolgen bij realisatie van het Windpark N33.²⁵⁸ Het geplande windpark is in strijd met de op 1 juni 2016 vastgestelde Provinciale Omgevingsvisie, die de volgende inrichtingsprincipes van belang acht: aansluiting bij het landschap, herkenbare interne orde en afstand tussen de parken.

Kernkarakteristieken

Appellanten herhalen dat de kernkwaliteiten van het veenkoonlandschap, te noemen: de waterlopen, grootschalige openheid, duisternis, stilte, reliëf, groene dorpslinten, onaanvaardbaar worden aangetast. Ter onderbouwing verwijzen zij naar sub 22 van de zienswijze, welke door de minister niet kenbaar en deugdelijk is betwist.

De minister geeft toe dat het effect op openheid waar de grootte van windturbines ook invloed op heeft, negatief scoort.²⁵⁹

De Handreiking beveelt aan dat plaatsing van windturbines voorkomen dient te worden wanneer de kwaliteit van landschappelijke elementen ontleend wordt aan dimensies die door dichtbij geplaatste windturbines worden aangetast.²⁶⁰ Deze bovenstaande, door de provincie zelf vastgestelde en op waarde bepaalde kern

²⁵⁷ Zie bijlage 64: Bijlagebundel Vrieling, Joint Project Mechanisme.

²⁵⁸ www.dvhn.nl/incoming/55d1a0-unnamed.png/BINARY/unnamed.png.

²⁵⁹ Nota van Antwoord, 86so.

²⁶⁰ Handreiking, p. 15.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

karakteristieken worden aangetast. De minister verzuimd om hierop een reactie te geven.²⁶¹ Het bestreden besluit druist in tegen Provinciaal beleid en de Handreiking, in opdracht van gezaghebbend Agentschap NL (nu RVO). De minister handelt in strijd met het rechtszekerheidsbeginsel en het vertrouwensbeginsel.

Visuele interferentie

Er is sprake van een rechtens onaanvaardbare visuele interferentie tussen Windpark N33 en het geplande windpark DDM-OM, N34/Emmen, en de al bestaande en geplande windparken langs de grens op Duits grondgebied. Ook is er sprake van een rechtens onaanvaardbare visuele interferentie tussen de verschillende lijnen van het windpark zelf. Ter onderbouwing verwijzen zij naar sub 22.14 tot en met 22.20 van hun zienswijze.

Volgens de Nota van Antwoord is er met een afstand van vier kilometer tussen Windpark N33 en windpark DDM-OM geen sprake van hinderlijke interferentie.²⁶² Ook stelt de Nota van Antwoord dat niet valt in te zien waarom er onvoldoende aandacht geschonken wordt aan visuele interferentie ten aanzien van de lijnen van het windpark zelf. Hiermee wordt uitgebreide onderbouwing van appellanten onvoldoende betwist. Appellanten volharden in hun stelling.

Opstelling

Appellanten constateren dat het MER voorbij gaat aan adviezen in nota bene zijn eigen bijlage. De visie stelt dat, omdat binnen het concentratiegebied uiteenlopende initiatieven een plek vinden, en de toekomstige turbines door hun grootte op verschillende locaties gezamenlijk zichtbaar zijn, een grote variatie aan opstellingen een onrustig beeld geeft. Hierdoor bestaat voorkeur voor gelijke opstellingstypologie binnen het concentratiegebied. Na afweging van vele opstellingen, komt de Visie met de conclusie dat als er vastgehouden wordt aan continuïteit van dit beleid het de voorkeur verdient om bij de N33 een lijnopstelling te realiseren. Hierdoor ontstaat in de gehele Veenkoloniën een herkenbaar beeld.²⁶³ Het grootste deel van het windpark dat uit een grid bestaat voldoet niet aan deze gezaghebbende aanbeveling. Het blijft onduidelijk waarom deze analyse niet is meegenomen in de besluitvorming.²⁶⁴

Appellanten noemen daarbij als voorbeeld windturbines 16 en 22 die ten westen van de N33 zijn gepositioneerd. Hierdoor wordt de eenheid van de zwermen windpark Eekerpolder en Windpark Vermeer Noord doorkruist. Vanuit het gezichtspunt Muntendam, bijvoorbeeld appellanten die wonen aan de Oosterweg 18,²⁶⁵ geven deze 2 turbines een overheersend dominant beeld aan het gehele turbine

²⁶¹ Nota van Antwoord, 86su.

²⁶² Nota van Antwoord, 86sx.

²⁶³ MER, bijlage 3, Landschapvisie de Veenkoloniën, p. 47-50.

²⁶⁴ Nota van Antwoord, 86te.

²⁶⁵ Zie de beeldanimatie vanuit meetpunt FP05.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

landschap. Dit geeft een disharmonie aan het complete beeld. De Nota van Antwoord geeft toe dat dit een licht negatief effect geeft op het landschap.²⁶⁶ Aldus het MER en de Nota van Antwoord. zijn deze windturbines zodanig geplaatst om een veilige omgeving te kunnen garanderen door voldoende afstand aan te houden tot de aanwezige buisleiding en het Gasunie mengstation. Dit betwisten appellanten, verwijzend naar de grief betreffende externe veiligheid.

Appellanten zien daarnaast dat er onvoldoende rekening is gehouden met de vastgestelde Omgevingsverordening (medio augustus 2016) van de provincie Groningen.²⁶⁷ Dit maakt het bestreden besluit onhoudbaar.²⁶⁸ Bij het Windpark N33 zoals nu vastgesteld is sprake van zowel een parkopstelling als 2 lijnopstellingen, terwijl de Omgevingsverordening windparken als ene cluster wil zien. Dit is niet in overeenstemming met het provinciale beleid.

Type turbine

Volgens het inpassingsplan is nog niet exact bekend welke typen windturbines gebouwd gaan worden.²⁶⁹ Het uiteindelijke turbinetype zal liggen binnen de bandbreedte van 3 tot 5 megawatt. Er zit nogal wat verschil in de vormgeving van de turbine-modellen die op de markt zijn. In de visualisatie (bij de bijeenkomsten voor inwoners en de nieuwsbrief) wordt een model getoond dat optimaal scoort in visuele beleving, dit is echter een niet-bestaand model, dat geïnspireerd is op onderdelen van een aantal bestaande modellen. Het is veel aannemelijker dat het model gaat lijken op de Enercon 126. Een zeer forse turbine die zeer verschillend is van de visualisatie turbine.²⁷⁰ Appellanten missen het evident en onmiskenbaar eenduidig voorgeschreven zijn van een bepaalde turbine ten behoeve van een goede ruimtelijke ordening. Ook met betrekking tot berekeningen over de effectafstand en het faalrisico ter beoordeling van de externe veiligheid; het opgesteld vermogen en de daarvan afhankelijk zijnde energieopbrengst en financiële uitvoerbaarheid; de mate van geluid- en slagschaduwshinder, is het voor het nemen van een zorgvuldig en voldoende gemotiveerd besluit noodzakelijk dat het type windturbine nu al kenbaar is. Nu dit niet het geval is, ontbreekt de goede ruimtelijke ordening.

Ingevolge deskundig oordeel:

'Het is niet wenselijk dat turbines met verschillende ashogtes en/of rotordiameters in één lijnopstelling voor komen. Wij definiëren een windpark als 'een samenhangende opstelling van identieke windturbines'. Daar voldoet het windpark uit het voorkeursalternatief wat ons betreft niet aan. In de eerste plaats omdat we verwachten dat het windpark geen geheel zal vormen, maar ook omdat niet duidelijk gekozen wordt voor één type turbine. Als gesproken wordt over één windpark verwachten wij dat er (uiteindelijk) ook voor één

²⁶⁶ Nota van Antwoord, 56e.

²⁶⁷ Art. 2.41.4 Omgevingsverordening Provincie Groningen 2016.

²⁶⁸ ECLI:NL:RVS:2015:1761.

²⁶⁹ Inpassingsplan, p. 58.

²⁷⁰ Zie bijlage 65: een vergelijking tussen de visualisatie windturbine en Enercon 126.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

type en merk turbine wordt gekozen waarbij afmetingen en vormgeving op alle fronten identiek zijn. Wij verwachten dan ook een duidelijke toezegging in die richting in het inpassingsplan. Een eenduidige vormgeving is namelijk van belang voor de uiteindelijke beleving en waarneming van het windpark.²⁷¹

Ook in het Windpark N33 zullen maximaal twee turbintypes voorkomen binnen het windpark.²⁷² Een zeer onwenselijke situatie gezien het bovenstaande. Appellanten betwisten dan ook het oordeel dat door de grotere afstand tot de andere twee deelgebieden een eventueel verschil in type niet herkenbaar zal zijn.²⁷³

Insluiting van lintbebouwing

Opvallend is dat de Nota van Antwoord het probleem van insluiting niet wil erkennen: de lijn opstellingen staan haaks op de woonlinten. Appellanten herhalen daarom onverkort dat met name in Ommelanderswijk/Zuidwending en Meeden zowel zuidelijk als noordelijk ingesloten worden door windturbines. Dit terwijl de Handreiking, bebouwingslinten een belangrijke kwaliteit van het Veenkoloniale landschap acht. De plaatsing van windturbines heeft effect op de leesbaarheid van de landschapsstructuur en de beleving van de schaal van de ruimtes. De windturbines zorgen voor een verkleinend effect op de beleving van de schaal van deze elementen. De Handreiking beveelt dan ook aan om plaatsing van windturbines te vermijden.²⁷⁴ Ten onrechte is zonder goede motivering, anders gezegd, de hier vereiste ruimtelijke onderbouwing, voorbij gegaan aan dit advies. Daarnaast beveelt de Handreiking aan dat moet worden voorkomen dat bewoners als gevolg van windturbines een gevoel van bedreiging (nabijheid, aantal) of ingeslotenheid (horizonbeslag) ervaren. Dit gevoel van insluiting ontstaat wanneer het horizonbeslag zich in verschillende windrichtingen manifesteert en aan meer dan een kwart van de horizon windturbines zichtbaar zal zijn.²⁷⁵ De reactie dat er altijd tussen de opstelling door gekeken kan worden is dus nietszeggend.²⁷⁶ Ook gezien het ingepaste windpark DDM-OM, nog geen vier kilometer ten zuiden van Windpark N33, zullen appellanten vanuit sommige punten in alle windrichtingen een windturbine waarnemen. Onaanvaardbaar wordt voorbij gegaan aan het advies uit de Handreiking.

Fotovisualisaties

Appellanten constateren dat de fotovisualisaties als weergegeven in het MER een onjuiste weerspiegeling van de werkelijkheid geven door een onterecht rooskleurig beeld te schetsen, ze zijn niet volledig, misleidend, en kunnen daardoor niet ten grondslag liggen aan de beoordeling van de landschappelijke

²⁷¹ Zie bijlage in 1^e aanleg: Hofstra | Heersche Landschapsarchitecten, Beoordeling Inpassingsplan Windpark De Drentse Monden - Oostermoer, 23 maart 2016.

²⁷² Inpassingsplan, p. 107.

²⁷³ Nota van Antwoord, 86tl.

²⁷⁴ Handreiking, p. 15.

²⁷⁵ Handreiking, p. 21.

²⁷⁶ Nota van Antwoord, 86to.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

aanvaardbaarheid. Appellanten verwijzen ter onderbouwing naar sub 22.34 waar zij zich ondersteund door experts geverseerd in windlandschappen.

In de Nota van Antwoord wordt een concreterende onderbouwing verlangd.²⁷⁷ Aanvullend op de zienswijze wijzen appellanten hiertoe op dezelfde deskundigen: *"In de MER zijn wel enkele visualisaties opgenomen, onder andere van de verschillende alternatieven. Hoewel de visualisaties de schijn wekken dat de turbines te klein worden weergegeven, blijken de verhoudingen te kloppen. Toch zijn ze voor een deel onjuist, stellen ze de werkelijkheid fraaier voor dan ze is en is het bijschrift waarin de locatie genoemd wordt verwarrend of onjuist. Zo wordt bij de visualisatie van het voorkeursalternatief op pagina S.27 (MER, figuur S. 21) aangegeven dat de visualisatie van het voorkeursalternatief vanaf de Drentse Mondenweg bij Tweede Exloërmond in noordelijke richting is. Onderzoek in het veld wijst echter uit dat men hier niet op de Drentse Mondenweg kan staan (de bermstrook van de Drentse Mondenweg is nergens zo breed als op de visualisatie). Waarschijnlijk staat men op de 'Dreef', iets ten noordwesten van de Drentse Mondenweg. De kijkrichting is zodanig gekozen dat men als het ware langs het windpark kijkt. Het werkelijke beeld van, bijvoorbeeld, een automobilist die over de Drentse Mondenweg naar het noorden rijdt zal anders zijn: men ziet dan aan beide zijden van de weg turbines: rechts zes en links drie. Bovendien ziet men nog turbines op de horizon. Figuur S.22 (MER, pagina S30) is zelfs onjuist: vanaf het punt waar de visualisatie is gemaakt ziet men ook aan de rechterzijde van de weg in ieder geval twee windturbines. Ook bestaat het vermoeden dat in werkelijkheid aan de linkerkant van de weg eveneens meer turbines te zien zullen zijn. Zie voor het voorkeursalternatief op basis waarvan de visualisaties gemaakt zijn figuur S.20 _MER, pagina S26)."*²⁷⁸

Cultuurhistorie

Windpark N33 maakt een onaanvaardbare inbreuk op de van algemeen bekendheid zijnde, kenmerkende cultuurhistorische waarden van Veenkoloniën, meer bepaald cultuurhistorische waarden van dorpsgezichten, rijksmonumenten en archeologie.

Beschermde dorpsgezichten

De Nota van Antwoord²⁷⁹ geeft geen inhoudelijke reactie op het standpunt van appellanten dat beschermde dorpsgezichten zoals het Annerveensche Kanaal, Eexterveensche Kanaal, Oosterdiep en Tusschendiepen worden aangetast (sub 22.38 tot en met 22.41).²⁸⁰ Volgens vaste jurisprudentie moeten dorpsgezichten bij

²⁷⁷ Nota van Antwoord, 86tp.

²⁷⁸ Zie bijlage in 1° aanleg: Hofstra | Heersche Landschapsarchitecten, Beoordeling Inpassingsplan Windpark De Drentse Monden - Oostermoer, 23 maart 2016.

²⁷⁹ Nota van Antwoord, 86tu.

²⁸⁰ www.cultureelerfgoed.nl.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

de belangenafweging worden betrokken.²⁸¹ Ook wanneer deze dorpen zich buiten de grenzen van het plangebied bevinden, kan het tot aantasting van het beschermd dorpsgezicht leiden.²⁸²

Het blijft voor appellanten onduidelijk waarom de fotopuntenkaart uit bijlage 7c van het MER niet aangeeft dat er visualisaties zijn gebruikt voor het in kaart brengen van de consequenties van de beschermde dorpsgezichten.²⁸³ Daarmee wordt niet voldaan aan de eisen van het NRD die stelt dat er rekening moet worden gehouden met vanuit landschappelijk oogpunt waardevolle gebieden, vanuit diverse dorpen en bebouwingslinten.²⁸⁴

Rijksmonumenten

Het bestreden besluit is in strijd met de Monumentenwet en artikel 2.1 Wet algemene bepalingen omgevingsrecht nu het mogelijk maakt dat beschermde dorpsgezichten en beschermde gemeentelijk en rijksmonumenten worden verstoord, c.q. geschaad althans aangetast (sub 22.42 tot en met 22.50).

De Nota van Antwoord geeft toe dat de monumenten aan de Zuidwending niet op de kaart zijn vermeld.²⁸⁵ Een ommissie volgens appellanten, omdat wel gesteld is dat er geen historische bouwkundige waarden in het plangebied worden aangetast. Ook andere rijksmonumenten die effecten kunnen ondervinden door het realiseren van windturbines zijn niet individueel op de kaart weergegeven.²⁸⁶

Als mitigerende maatregel wordt het aanbrengen van beplanting genoemd. Volgens het MER heeft dit een positieve invloed op het landschap, maar worden de effecten niet weggenomen. Appellanten achten deze mitigerende maatregel onaanvaardbaar en onvolkomen.²⁸⁷

De Nota van Antwoord beweert dat er voldaan is aan de afstand van 1800 à 2000 meter, welke is geadviseerd door de Rijksdienst voor Cultuur Erfgoed, tussen windturbines en cultureel erfgoed.²⁸⁸ Appellanten betwisten dit standpunt pertinent en noemen als aanvulling het rijksmonument aan de Zuidwending 2 (sub 22.48). Op nog geen 900 meter afstand is de eerste windturbine zichtbaar. Hoe de minister tot een dergelijk bewering is gekomen is volstrekt onduidelijk.

Voorts is geen rekening gehouden met de gevolgen van trillingen veroorzaakt door bouwwerkheden in de aanlegfase op rijksmonumenten (22.49). De minister spreekt alleen een 'verwachting' uit dat er geen

²⁸¹ ABRS 8 februari 2012, ECLI:NL:RVS:2012:BV3215.

²⁸² ABRS 4 mei 2010, ECLI:NL:RVS:2010:BM3270.

²⁸³ Nota van Antwoord, 86tx.

²⁸⁴ NRD, hoofdstuk 4.

²⁸⁵ Nota van Antwoord, 86ty.

²⁸⁶ Nota van Antwoord, 86tz.

²⁸⁷ MER, p. 171.

²⁸⁸ Nota van Antwoord, 86ue.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

significante effecten zullen optreden.²⁸⁹ Voor appellanten is een verwachting onvoldoende, daarom blijven zij onverkort nader onderzoek vorderen en herhalen dat het MER nalatig is geweest.

Een hoog beschermingsniveau voor monumenten vloeit tevens voort uit het Verdrag van Granada.²⁹⁰ Het verdrag strekt ter bescherming van architectonisch en cultureel erfgoed in Europa. In de considerans van dit Verdrag bevestigen de lidstaten dat het architectonisch erfgoed een onvervangbare weergave is van de rijkdom en verscheidenheid van het culturele erfgoed van Europa, dat dit getuigt van de onschatbare waarde van het Europees verleden, alsmede dat het van belang is dat aan toekomstige generaties door te geven. Uit artikel 4 lid 2 van het Verdrag vloeit de verplichting voort dat moet worden voorkomen dat beschermde goederen worden ontsierd, vernield of afgebroken. Bij overtreding van het architectonisch erfgoed moeten de bevoegde autoriteiten voldoende en passende maatregelen nemen (artikel 9 Verdrag van Granada). De instandhouding van het cultuur erfgoed is een nationale taak. Met het bestreden besluit maakt de minister activiteiten mogelijk die onomkeerbare schade toebrengen aan de (rijks)monumenten van het plangebied. Daarom is het bestreden in strijd met het Verdrag van Granada.²⁹¹

Dat een handeling als het realiseren van een windpark buiten een (rijks)monument leidt tot strijd met artikel 11 Monumentenwet, blijkt bijvoorbeeld uit de Afdelingsuitspraak over graaf- en bouwwerkzaamheden naast het rijksmonument "Panorama Mesdag" in Den Haag. Weliswaar was in die zaak uiteindelijk geen sprake van "beschadiging", maar het verbod om monumenten te beschadigen geldt onverkort voor handelingen buiten het monument.²⁹² De minister maakt zich daardoor schuldig aan overtreding van artikel 11 Monumentenwet en/of artikel 2:1 lid 1 sub f Wabo. Deze artikelen verbieden het verstoren, vernietigen en beschadigen van monumenten. Het bestreden besluit maakt deze overtredingen mogelijk en daarmee in strijd wordt gehandeld met voornoemde artikelen.

Archeologie

De minister heeft een aantal betrokken belangen en gevolgen van het bestreden besluit onvoldoende onderzocht. Volgens appellanten schiet tekort naar kennisvergaringsplicht die rust op de minister en stellen vast dat slechts verkennend onderzoek is uitgevoerd op de turbinelocaties, zie sub 22.51 tot en met 57 van de zienswijze.

Wanneer eenmaal wordt besloten een windturbine te verplaatsen als gevolg van archeologische vindplaatsen waar een windturbine zou worden gerealiseerd, dan leidt dit tot veranderingen op verschillende gebieden. Deze veranderingen zijn niet meegenomen in de beoordeling van het plan. Als voorbeeld wijzen

²⁸⁹ Nota van Antwoord, 86uf.

²⁹⁰ D.d. 3 oktober 1985, Trb 1985, 163, goedgekeurd door de Nederlandse Staat op 25 november 1994 (Stb.1993, 662), geratificeerd op 15 februari 1994 en in werking getreden in Nederland op 1 juli 1994.

²⁹¹ ABRS 13 maart 2013, ECLI:NL:RVS:2013:BZ4004, r.o. 10.1.2.

²⁹² ABRS 28 april 2010, ECLI:NL:RVS:2010:BM2606.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

appellanten op de watergangen als sloten en of diepen of verandering in het kader van de ecologie. Een turbine wordt in een dergelijk geval op een andere plek gesitueerd en leidt definitief tot al dan niet negatieve veranderingen.

Appellanten wijzen op diverse uitspraken van uw Afdeling die bevestigen dat de meeste archeologische vindplaatsen vaak liggen op 30 tot 50 centimeter, zo blijkt uit onderzoeken.²⁹³ Bij de plekken waar tijdelijke aanpassingen aan wegen komen worden geen archeologische onderzoeken uitgevoerd. Ook hier kan grondroering op meer dan 30 centimeter plaatsvinden door het neerleggen van rijplaten, verzakkingen en afgravingen ten behoeve van tijdelijke aanpassingen.

Voorts zijn niet meegenomen de gevolgen op archeologie van nieuw aan te leggen civieltechnische en elektrische infrastructuur, althans onvoldoende onderzocht. Appellanten verlangen actueel kundig welke invloeden dat kan hebben op archeologische vondsten. Onvoldoende - d.w.z. niet kenbaar en deugdelijk - is door de minister gemotiveerd dat niet valt in te zien waarom de archeologie niet (blijvend) zal veranderen.

Nota Belvédère

De Nota Belvédère²⁹⁴ geeft een visie op de wijze waarop de toekomstige inrichting van Nederland ingepast moet worden in het fysieke leefmilieu met cultuurhistorische kwaliteiten. De Nota Belvédère is een uitwerking van de voornemens uit de Cultuurnota en nota over het Architectuurbeleid. Alhoewel deze nota inmiddels iets gedateerd is, begint deze toekomstige inrichting gezien de duurzaamheidsambities van het Rijk, juist nu een grote rol te spelen, wat nader is onderbouwd in sub 22.58 tot en met 22.60 van de zienswijze. Met de Nota Belvédère is onder de concrete omstandigheden bij appellanten het gerechtvaardigd vertrouwen gewekt dat het Rijk investeringen wil doen om het gebied te revitaliseren, uitgaande en rekening houdend met cultuurhistorische waarden.

Lofar

Appellanten menen dat de effecten die (mogelijk) de werking en mogelijkheden van LOFAR nadelig zullen beïnvloeden onvoldoende zijn beschermd. In het inpassingsplan wordt het effect van windturbines op Lofar niet betrokken. Dit terwijl juist de omgeving van het windpark is uitgekozen voor het LOFAR-systeem door de weinige aanwezige versturende effecten. De minister handelt onzorgvuldig door niet alle belangen evenredig en daadwerkelijk te betrekken in de bestreden besluitvorming. Appellanten constateren dat het centrale antenneveld van Lofar in de gemeente Borger-Odoorn met dit windpark rechtens onaanvaardbaar zal worden verstoord. De dichtstbijzijnde windturbine ligt ongeveer 18 kilometer afstand van de kern van de Lofar satelliet. Het station bij Kiel Windweer ligt overigens maar op 7 kilometer afstand. De Nota van

²⁹³ Bijvoorbeeld ARBS 20 maart 2013, ECLI:NL:RVS:2013:BZ4982.

²⁹⁴ Nota Belvédère, Beleidsnota over de relatie cultuurhistorie en ruimtelijke inrichting, juli 1999.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Antwoord laat na om te reageren op de geringe afstand van 7 kilometer.²⁹⁵ Appellanten blijven daarom volharden dat (in ieder geval een deel van) Windpark N33 binnen het contour als aangewezen effectafstand bij Lofar valt. Nu de Nota van Antwoord verder geen inhoudelijk reactie geeft op de genoemde standpunten in sub 19.53 tot en met 19.61 van de zienswijze, anders gezegd hun standpunt hiermee erkend op de argumentatie van appellanten, achten appellanten deze punten integraal herhaald en ingelast.²⁹⁶

Ecologie

Appellanten ontkennen en betwisten dat de overheid bij het bestreden besluit voldoende zorg in acht neemt voor bescherming aan Natura 2000-gebieden, dieren, planten en hun directe leefomgeving op grond van artikel 1.11 Wet natuurbescherming, hierna: Wnb. En in het geval dat ze beschermd zijn, ook als er ontheffing, vrijstelling, of vergunning Wnb is verleend. Dit betekent niet dat er geen dieren mogen worden gedood. Wel dat dit, indien noodzakelijk, op zodanige wijze gebeurt dat het lijden zo beperkt mogelijk is.²⁹⁷ In het tweede lid van artikel 1.11 Wet natuurbescherming wordt de zorgplicht iets geconcretiseerd door te bepalen dat de zorgplicht in elk geval inhoudt dat een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen kunnen worden veroorzaakt voor een Natura 2000-gebied, een bijzonder nationaal natuurgebied of voor in het wild levende dieren en planten:

- dergelijke handelingen achterwege laat, dan wel,
- indien dat achterwege laten redelijkerwijs niet kan worden gevergd, de noodzakelijke maatregelen treft om die gevolgen te voorkomen, of
- voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk beperkt of ongedaan maakt.

Hoe deze zorgplicht is uitgewerkt is niet nader toegelicht door de minister.²⁹⁸

Relativiteit

De minister heeft ter kennis aangenomen de relativiteit en gesteld dat de toets aan het relativiteitsvereiste aan de orde komt in het kader van een ingesteld beroep bij de Raad van State.²⁹⁹ Appellanten beschikken over de relativiteit en in sub 20.2 tot en met 20.5 van de zienswijze is voldoende uiteengezet waarom de directe woon- en leefomgeving is aangetast.³⁰⁰ Het bestreden besluit schendt de normen waarin zij worden beschermd. De regels waarop zij zich beroepen raakt daarmee het belang van individueel betrokkenen.

²⁹⁵ Nota van Antwoord, 86pd.

²⁹⁶ Nota van Antwoord, 86pe-pl.

²⁹⁷ <http://www.rvo.nl/onderwerpen/agrarisch-ondernemen/beschermde-planten-dieren-en-natuur/wet-natuurbescherming>.

²⁹⁸ Nota van Antwoord, 86pp.

²⁹⁹ Nota van Antwoord, 86pr.

³⁰⁰ Nota van Antwoord, 86ps.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Notitie Verkenning compensatie natuur voor Windpark N33

Ten tijde van het opstellen van de natuurtoets bestonden er nog onduidelijkheden over het invullen van en omgang met de compensatieplicht voor de gebieden die onder de meest recente Omgevingsverordening van de provincie Groningen beleidsmatig zijn beschermd: "Bos- en natuurgebieden buiten het Natuurnetwerk Nederland" of "Leefgebied Akkervogels". In de notitie is nadere uitwerking van de vraag of compensatie noodzakelijk is uitgewerkt. Appellanten stellen zich op het standpunt dat ten onrechte deze aanvulling ten grondslag is gelegd aan het MER en passende beoordeling. Op dit standpunt is niet gereageerd door verweerder.³⁰¹ De notitie is onvolledig en ondoordacht hetgeen duidelijk wordt en is gebleken uit sub 20.6 tot en met 20.25 uit de zienswijze.

De Commissie van de m.e.r. heeft op 22 december 2016 een definitief toetsingsadvies gegeven over het MER van Windpark N33.³⁰² Voor appellanten is het onduidelijk welke overwegingen in het MER en passende beoordeling blijven gelden dan wel worden aangevuld door de notitie. Met name nu de eindversie van de notitie maar liefst 3 versies kent. Het een en ander tezamen leidt tot een onoverzichtelijkheid van documenten en rapporten die ten grondslag liggen aan het plan.

Bosje Spoordijk

Appellanten achten het onduidelijk waar de 50 meter, dit is de straal van windturbines buiten het Bosje Spoordijk, vandaan komt zodat zij deze willekeurige afstand die hier onjuist als basis wordt gehanteerd en toegepast, betwisten naar totstandkomingswijze en inhoud. Immers, op grond van deze 50 meter wordt geconcludeerd dat er voldoende afstand is en daarmee een essentiële aanname voor het uitsluiten, met zekerheid, van effecten op de beschermde natuurwaarden binnen deze bosjes en worden die windturbines niet verder behandeld in de notitie.³⁰³ De minister geeft hierbij een tegenstrijdige reactie.³⁰⁴ De minister geeft aan dat windturbines in het algemeen een beperkte versturende invloed hebben op bosvogels en dat de eerdergenoemde afstand is gebaseerd op geciteerde literatuur. In het aanvullende MER staat echter op pagina 11 het volgende: "De specifieke aanvaringsrisico's van bosgebonden vogelsoorten zijn vooralsnog in Europa niet specifiek onderzocht en hierover is dus geen informatie uit de literatuur voorhanden." De minister kan bij deze afstand dus niet gefundeerd stellen dat er rekening is gehouden met geciteerde literatuur, aangezien deze niet beschikbaar is. De minister stelt dat dit op basis van soortspecifiek gedrag is uitgesloten,³⁰⁵ maar dit betreft weer een subjectieve ongefundeerde inschatting, en niet met zekerheid kan

³⁰¹ Nota van Antwoord, 86pl.

³⁰² www.commissiemer.nl/docs/mer/p25/p2589/a2589ts.pdf.

³⁰³ NOTITIE Verkenning compensatie natuur voor Windpark N33, eindversie 2, p. 2.

³⁰⁴ Nota van Antwoord, 86pv.

³⁰⁵ Nota van Antwoord, 86qh.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

worden uitgesloten, op welke hoogte vogels vliegen en dat zij kans hebben op een aanvaring met een turbine. Appellanten stellen dan ook dat het windpark een experiment voor mens en natuur kan worden genoemd en als gevolg hiervan in strijd wordt gehandeld met de zorgplicht om het door de minister onderschat significant effect van windturbines op natuur kan voorkomen.

De Commissie voor de m.e.r. heeft aanbevolen de verstoringsafstand van 50 meter duidelijker te onderbouwen.³⁰⁶ In de meest recente versie van de notitie is dit aangevuld met achtjarige studie van een windpark in een bos in Noordwest-Italië en de enkele vermelding: "Op basis van voornoemde studies wordt geconcludeerd dat verstoringseffecten van windturbines in bossen voor de meeste broedvogelsoorten, en in ieder geval voor zangvogels, beperkt zijn tot hooguit de directe omgeving (<50 m) van de windturbines".³⁰⁷ Appellanten kwalificeren dit niet als een nadere onderbouwing. Appellanten vorderen een nadere toelichting, met verwijzingen naar voornoemde studies om te kunnen controleren of de verstoringsafstand is beperkt tot hooguit de directe omgeving (<50 m). Tevens is de compensatieopgave op dit punt niet nader onderbouwd en indien nodig aangepast.³⁰⁸

In de notitie wordt erkend dat, en daarmee staat vast dat voor het bepalen van effecten van de windturbines op de natuurwaarden in aanvulling op de literatuur gepresenteerd in de natuurtoets, meer recent beschikbare onderzoeksresultaten over dit onderwerp opgevraagd en geraadpleegd zijn. Appellanten achten de natuurtoets en de daarbij behorende conclusies, daarmee ook het MER, onaanvaardbaar en onvolkomen nu geconcludeerd en erkend wordt in de notitie dat de literatuur verouderd is. Hiermee hebben appellanten ook aangetoond dat de literatuur niet meer van toepassing kan zijn.³⁰⁹ Voor het overige, niet behandeld in de aanvullende notitie op het MER, geldt dat deze conclusies dienen te worden herzien of ongedaan gemaakt en niet kunnen worden gebruikt omdat onjuist niet gebruik is gemaakt van de meest recente gegevens.³¹⁰ Aldus kan het bestreden besluit geen stand houden.

Hoewel de das ook haar bescherming onder de Flora- en faunawet (hierna: Ffw) heeft verloren, bestaat er nog steeds wel een zorgplicht. Deze soort blijkt in het bosje Spoordijk voor te komen.³¹¹ Het enkel benoemen, het niet nader onderzoeken en evenmin mitigerende maatregelen nemen, achten appellanten in strijd met de geldende zorgplicht. Verweerder geeft aan dat de effecten en maatregelen zijn beschreven, maar op basis van het enkel benoemen kunnen deze effecten en maatregelen niet serieus genomen worden.³¹² Nu deze soort niet nader is onderzocht verzoeken appellanten om nader onderzoek.

³⁰⁶ De Commissie m.e.r., Windpark N33 provincie Groningen, Toetsingsadvies over het milieueffectrapport 22 december 2016 / projectnummer: 2589, p. 3 en 4.

³⁰⁷ NOTITIE Verkenning compensatie natuur voor Windpark N33, eindversie 3, p. 3.

³⁰⁸ De Commissie m.e.r., Windpark N33 provincie Groningen, Toetsingsadvies over het milieueffectrapport 22 december 2016 / projectnummer: 2589, p. 4.

³⁰⁹ Nota van Antwoord, 86pw.

³¹⁰ NOTITIE Verkenning compensatie natuur voor Windpark N33, eindversie 2, p. 3.

³¹¹ NOTITIE Verkenning compensatie natuur voor Windpark N33, eindversie 2, p. 6.

³¹² Nota van Antwoord, 86qa.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Voorts dient de minister er rekening mee te houden, rechtens in acht te nemen, dat het gebied is aangewezen als zoekgebied voor agrarisch natuur en landschapsbeheer.³¹³ In de laatst aangepaste notitie is daar geen aandacht aan besteed. Appellanten verwachten reëel dat windturbines effecten hebben op weide- en akkervogels.³¹⁴ Het aantal boerenlandvogels is sinds 1960 met ruim tweeënhalf miljoen afgenomen. Enkele soorten zijn al bijna niet meer in het agrarische beeld te vinden.³¹⁵ De Tweede Kamer nam afgelopen november een motie van GroenLinks en PvdA aan die het kabinet oproept snel met een nationaal plan van aanpak te komen.³¹⁶ Nu de afgelopen decennia er onvoldoende maatregelen zijn getroffen om het tij te keren, heeft Vogelbescherming Nederland een klacht ingediend bij de Europese Commissie.³¹⁷ Daarnaast slaat ook Natuurmonumenten alarm over de weidevogelstand.³¹⁸

Meer specifiek bevestigt het advies van de provincie Groningen dat het slecht gaat met de akkervogels.³¹⁹ In dit advies worden de redenen aangevoerd waarom het niet goed gaat met de akkervogels. In het advies wordt bevestigd dat niet met zekerheid en enkel met geschatte aantallen een overzicht mogelijk is van een aantal akkervogels in de provincie Groningen. Bij gebrek aan voldoende betrouwbare en actuele gegevens kan slechts een globale schatting worden gegeven. Appellanten achten het onaannemelijk en onaanvaardbaar nu de provincie niet met zekerheid, maar slechts met een schatting, behoudens een niet verifieerbare globale onbetrouwbare indicatie, een overzicht kan geven van de akkervogels en daarentegen, aldus het MER, significante effecten kunnen worden uitgesloten op de vogelsoorten. De gegevens waarop het MER haar conclusies heeft getrokken kunnen, aldus appellanten, zijn in ieder geval onbetrouwbaar en onvolledig als het gaat om de akkervogels zoals wordt bevestigd in het advies over akkervogels in de provincie Groningen.³²⁰ Daarbij voeren appellanten aan dat Groningen een speciale positie heeft als het gaat om de akkervogels. Groningen heeft, in vergelijking met andere landsdelen, nog relatief veel open akkerbouwlandschappen waar veel akkervogels aanwezig zijn. Door de realisatie van een windpark verdwijnen deze landschappen en daarmee ook de akkervogels.³²¹ Veel van de akkervogels betreffen soorten die staan vermeld op de rode lijst. Appellanten stellen zich op het standpunt dat het provinciaal beleid ten aanzien van de akkervogels haaks staat op de realisatie van een windpark. De provincie streeft

³¹³ De Commissie m.e.r., Windpark N33 provincie Groningen, Toetsingsadvies over het milieueffectrapport 22 december 2016 / projectnummer: 2589, p. 3.

³¹⁴ <http://nu.nl/dieren/4572006/aantal-boerenlandvogels-in-laatste-vijftig-jaar-met-70-procent-teruggelopen.html>;
<https://www.trouw.nl/groen/steun-vanuit-de-politiek-voor-grutto-en-veldleeuwerik~afb04eaa/>;
<http://nos.nl/artikel/2165180-weidevogels-blijven-weg-ondanks-boeren-als-sjoerd.html>;

<http://www.rtvdrenthe.nl/nieuws/114983/Drenthe-schiet-tekort-in-de-bescherming-van-weidevogels>.

³¹⁵ <http://www.nu.nl/dieren/4572006/aantal-boerenlandvogels-in-laatste-vijftig-jaar-met-70-procent-teruggelopen.html>.

³¹⁶ Zie brief van de Staatssecretaris van EZ van 2 november 2016, nr. 33567, nr. 92, over vermindering openheid van het landschap en verstoring van de omgeving. Deze factoren spelen een rol in het plangebied en de komst van een windturbinepark versterken de negatieve invloed op deze omgevingsfactoren.

³¹⁷ <https://www.vogelbescherming.nl/actueel/bericht/?bericht=2032>.

³¹⁸ <http://www.rtvnoord.nl/nieuws/175714/Natuurmonumenten-slaat-alarm-over-weldevogelstand>.

³¹⁹ Het provinciaal akkervogelbeleid vanaf 2016.

³²⁰ Terwan, P., A. Datema, J. de Milliano & B. Koks 2014. Waarheen met de akkervogels in Groningen? Advies provinciaal akkervogelbeleid vanaf 2016. Vereniging Boeren natuur, Stichting Werkgroep Grauwe Kiekendief, en Stichting Landschapsbeheer Groningen, p. 4.

³²¹ Nota van Antwoord, 86qu2.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

naar een bepaald percentage kerngebieden.³²² Door de realisatie van het Windpark N33, en daarbij het windpark DDM-OM, verdwijnen dergelijke gebieden dan wel kunnen nieuwe kerngebieden niet worden gerealiseerd.

Appellanten volgen Vogelbescherming Nederland in hun standpunt: 'Windmolens mogen uit voorzorg niet geplaatst worden in de belangrijkste vogelgebieden en hun directe omgeving. Het gaat daarbij om Natura 2000-gebieden die zijn aangewezen voor vogels en de allerbeste weide- en akkervogelgebieden van Nederland.'³²³ Reeds daarom is het bestreden besluit voor wijziging of ongedaanmaking vatbaar. Met name leidt een windturbinepark tot verlies van broed-, rust- en foeragegebied. Gelet hierop is er sprake van een onzorgvuldige voorbereiding van het besluit omdat onvoldoende in kaart is gebracht het effect op akkervogelsoorten. Appellanten verlangen nader onderzoek.

Voorbereidende werkzaamheden

Hoewel door verschillende partijen grote zorgen zijn geuit omtrent het Bosje Spoordijk, hebben er in dat gebied wel voorbereidende werkzaamheden plaatsgevonden voor windturbine 7 (kadastraal perceel MTD01A 01595).³²⁴ Appellanten zijn zeer geschrokken door deze voorbereidende werkzaamheden, met name omdat in de meest recente nieuwsbrief van initiatiefnemers staat dat er geen voorbereidende werkzaamheden worden getroffen in het plangebied voor windenergie op land bij de N33 nadat de besluiten onherroepelijk zijn. Een aanzienlijk – daarmee: substantieel wezenlijk - van het Bosje Spoordijk is gekapt door Staatsbosbeheer. Als reactie heeft de Stichting Platform Tegenwind N33 aan Windpark Vermeer Noord B.V. verzocht om deze en toekomstige voorbereidende werkzaamheden per direct te staken.³²⁵ Als reactie heeft de stichting een brief ontvangen met een tegenstrijdige redenering.³²⁶ Er staat in de brief dat de werkzaamheden geen betrekking hebben op af te geven vergunningen aan de initiatiefnemers van het Windpark. De werkzaamheden hebben echter wel betrekking op vergunningen die nog moeten worden aangevraagd, en nu noodzakelijk zijn. Appellanten lezen hierin dat de werkzaamheden wél betrekking hebben op de af te geven vergunningen aan initiatiefnemers aangezien deze vergunningen als 'noodzakelijk' gekwalificeerd worden. Verder vermeldt de brief dat er duidelijker gecommuniceerd gaat worden indien er werkzaamheden gaan plaatsvinden die gelinkt kunnen worden aan het Windpark, maar waarvoor geen vergunningen zijn verleend of benodigd zijn. Deze velling, zonder titel en buiten onherroepelijke vergunning, komt appellanten onrechtmatig voor in al haar nadelig gevolgen uitsluitend voor rekening en risico van Windpark Vermeer Noord B.V..

³²² Terwan, P., A. Datema, J. de Milliano & B. Koks 2014. Waarheen met de akkervogels in Groningen? Advies provinciaal akkervogelbeleid vanaf 2016. Vereniging Boeren Natuur, Stichting Werkgroep Grauwe Kiekendief, en Stichting Landschapsbeheer Groningen.

³²³ <https://www.vogelbescherming.nl/over-ons/standpunten/standpunt-windenergie>.

³²⁴ <http://www.rtvnoord.nl/nieuws/176380/Woede-over-bomenkap-voor-windpark>;
<https://www.dvhn.nl/groningen/Kaaislag-begonnen-voor-windpark-N33-22115700.html>.

³²⁵ Zie bijlage 66: brief Windpark Vermeer Noord B.V. incl. uittreksel en nieuwsbrief.

³²⁶ Zie bijlage 67: brief Windpark Vermeer Noord B.V. reactie aan Stichting Platform Tegenwind N33.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Naar aanleiding van de gebeurtenissen heeft er ook nog een gesprek plaatsgevonden met de voorzitter van de Stichting Platform Tegenwind N33 en Staatsbosbeheer. Bij Staatsbosbeheer is het landelijk beleid t.a.v. windparken dat er pas werkzaamheden zullen plaatsvinden nadat de volledige democratische procedures zijn doorlopen. Dat is in de huidige fase van het Windpark N33 - t.w. beroep bij de Raad van State betreffende het inpassingsplan - nog zeker niet het geval. Hierdoor is er een onomkeerbare handeling gepleegd in opdracht van de initiatiefnemer en heeft Staatsbosbeheer een opdracht uitgevoerd die eigenlijk voorbarig was. In de zin dat het Staatsbosbeheer niet heeft afgewacht tot het volledige democratische proces is doorlopen. Opvallend is dat er ook niet met de omwonende bewoners gecommuniceerd is dat er gekapt ging worden. Óók dit is niet de normale werkwijze. Normaal gesproken wordt er zelfs voor regulier kaponderhoud met de bewoners gecommuniceerd. Daarnaast ervoeren medewerkers van Staatsbosbeheer gevoelens van tijdsdruk vanuit Yard (bestuurder Windpark Vermeer Noord B.V.). Een kapaanvraag neemt vaak een jaar in beslag, maar in de huidige situatie is de aanvraag slechts een half jaar van tevoren gedaan. Na 15 maart mag Staatsbosbeheer volgens haar eigen richtlijnen niet meer kappen, vandaar dat Yard de druk dusdanig opvoerde dat het vóór deze datum moest geschieden. Voor Staatsbosbeheer is dat een hele uitdaging geweest om het in deze periode te realiseren, waarbij het economisch gezien geen voordelen opleverde, aangezien ze anders nu nog een halfjaar zouden hebben kunnen oogsten.

Nu appellanten in het voorgaande hebben aangegeven dat nog onduidelijk is of effecten op de broedvogels met zekerheid zijn uit te sluiten is het onaanvaardbaar dat er al is begonnen met het kappen van bomen. Er hebben sonderingswerkzaamheden plaatsgevonden waardoor het fietspad ernstig is beschadigd. De kap van het bos kan niet enkel onder de noemer van onderzoekswerkzaamheden vallen. Gezien deze situatie zijn ook de preventieve maatregelen van verstoring van broedende vogels in de aanlegfase niet serieus genomen.³²⁷

Wet natuurbescherming - gebiedsbescherming

Per 1 januari 2017 is de Wet natuurbescherming in de plaats getreden van de Natuurbeschermingswet 1998. Uit het in deze wet opgenomen overgangsrecht (artikel 9.10 lid 1) volgt dat aanhangige procedures tot het nemen van een besluit krachtens de Natuurbeschermingswet 1998, aanhangig in de staat waarin zij zich op dat moment bevinden vanaf het tijdstip van inwerkingtreding van de Wet natuurbescherming, behandeld worden overeenkomstig het bepaalde bij en krachtens deze wet. Dit betekent dat bij de vaststelling van de vergunningen voor Windpark N33 de Wnb van toepassing is.

Als algemene kritiek voeren appellanten aan dat het soort wettelijke toetsingen op Natura 2000-gebieden zich enkel richt op alleen maar erkende Natura 2000-gebieden. De pogingen om de meer plaatselijke natuur te beschermen mislukken op deze manier. De minister heeft deze plaatselijke natuur opgevat als Natuur

³²⁷ 'Effecten op beschermde soorten van Windpark N33, provincie Groningen', 8 februari 2016, p. 48-49.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Netwerk Nederland gebieden (hierna: NNN) en beschermde soorten van de Ffw.³²⁸ Appellanten willen daarom ook aandacht voor de gebieden die geen kwalificatie kennen. Deze krijgen, als waardevolle en hier vereiste gebiedsinventarisatie, geen voet tussen de deur. Wanneer het niet bedreigend is voor de populatie in een verder weg gelegen Natura 2000-gebied dan is het niet relevant en wordt het niet meegenomen in de beoordeling. De Nota van Antwoord weerlegt en betwist hun gemotiveerde uiteenzetting in sub 20.26 tot en met 20.34 van de zienswijze niet of onvoldoende, waarin appellanten EZ's erkenning lezen.

Natura 2000-gebied

Appellanten hebben in sub 20.35 tot en met 20.40 van hun zienswijze uitgebreid uiteengezet, waarom significante effecten op verschillende soorten binnen de Natura 2000-gebieden niet zijn uitgesloten. Daarnaast willen appellanten benadrukken dat de scheidslijn tussen Natura 2000-gebied Zuidlaardermeer en de Veenkoloniën niet scherp te trekken is. De twee gebieden kunnen niet zonder elkaar en op basis van de hoeveelheden foeragerende toendrarietganzen in de Veenkoloniën zou kunnen worden gesteld dat het als geheel wel tot Natura 2000-gebied kan worden verklaard. In de huidige cumulatietoets is enkel het windpark DDM-OM meegenomen, maar niet met het uitbreiden dan wel vervangen van het windpark N34/Emmen en Eemshaven. Nu de omliggende projecten, waarvoor reeds ook toestemming in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 is verleend,³²⁹ is het voor appellanten onbegrijpelijk waarom deze projecten niet zijn meegenomen in de cumulatietoets. Deze projecten veroorzaken ook effecten op relevante Natura 2000-gebieden. Volgens vaste rechtspraak moet er bij effecten op relevante Natura 2000-gebieden nader onderzoek worden gedaan naar cumulatieve effecten.³³⁰ Een nadere beoordeling over de effecten met andere plannen is noodzakelijk om significante versturende effecten, inclusief sterfte, uit te kunnen sluiten. Een dergelijke verplichting vloeit thans voort uit artikel 2.7 Wnb.³³¹ Significante effecten zijn niet met zekerheid uit te sluiten op omringende Natura 2000-gebieden (onder andere Zuidlaardemeergebied) en de cumulatie van projecten op deze gebieden. Ter onderbouwing van dit ingenomen standpunt hebben appellanten verwezen op een overweging van uw Afdeling.³³² Op deze uitspraak is niet gereageerd door verweerder.³³³

Volgens de minister is het met zekerheid uitgesloten dat, mocht de Natura 2000-gebied Waddenzee overlappen met het Natura 2000-gebied Zuidlaardermeer, het ruime overschot aan potentiële foerageercapaciteit in die mate zou afnemen voor vogels, niet de conclusies in de natuurtoets/passende beoordeling anders doet zijn.³³⁴ Een dergelijke uitspraak kan de minister niet doen, nu er in de wijde omtrek van de omgeving andere projecten zich afspelen, en nu door appellanten is onderbouwd dat er een

³²⁸ Nota van Antwoord, 86qn.

³²⁹ MER, p. 120.

³³⁰ ABRS 8 juni 2016, ECLI:NL:RVS:2016:1573.

³³¹ Zie onder andere HvJ EG 7 september 2004, C-127/02, ECLI:EU:C:2004:482 (Kokkelvisserij-arrest).

³³² ABRS 18 februari 2015, ECLI:NL:RVS:2015:438.

³³³ Nota van Antwoord, 86qt3-qt4.

³³⁴ Nota van Antwoord, 86qt8.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

onvoldedige cumulatietoets heeft plaatsgevonden. De minister kan dus niet bloot stellen dat er voldoende potentieel foerageercapaciteit is.

Voor de kleine zwaan en kolgans wordt in het kader van effecten op het Natura 2000-gebied Zuidlaardermeergebied geconcludeerd dat er sprake is van incidentele sterfte maar dat die niet van invloed is op de populatie.³³⁵ Voor de akkervogels in het leefgebied akkervogels is op basis van de huidige beschikbare informatie niet op voorhand uit te sluiten dat op jaarbasis een kieviet en enkele (1-3) veldleeuweriken omkomen als gevolg van de aanvaring met de windturbines.³³⁶ In de Nota van Antwoord wordt verwezen naar de thematische beantwoording onder het kopje 'ecologie', echter is daar niet het standpunt betwist van appellanten dat het begrip 'incidentele sterfte' ten onrechte is gebruikt, effecten niet met zekerheid kunnen worden uitgesloten en nader onderzoek noodzakelijk is.³³⁷

Appellanten betwisten een zorgvuldige beoordeling over de toendrietgans die veel in dit gebied voorkomt. Waarom de minister met zekerheid kan stellen dat er voldoende rekening is gehouden met een grotere populatie-omvang dan die in de instandhoudingsdoelstelling is opgenomen is niet nader onderbouwd voor appellanten.³³⁸ Zoals eerder aangeven door appellanten bestaat er een cumulatie effect met windpark DDM-OM. In de passende beoordeling staat dat de toendrietgans onder of mogelijk op de 1%-norm blijft. Appellanten achten dit onvolkomen en onaanvaardbaar door dergelijke vage en ontoelaatbare begrippen als 'mogelijk' te gebruiken.

In de natuurtoets is onderzocht waar de kolgans voorkomt. Appellanten achten het onderzoek onvolkomen zodat onvoldedig en op basis daarvan niet tot een gedegen beslissing had kunnen worden gekomen. De minister heeft verzuimd hier een reactie op te geven.³³⁹ Hoe er tot een beslissing is kunnen komen achten appellanten onvolkomen nu niet met zekerheid kan worden uitgesloten dat er geen effecten te verwachten zijn. Met name nu een gedeelte van de gegevens ontbreekt, midden in het plangebied, kan er niet worden geconcludeerd dat er geen grote aantallen vliegbewegingen te verwachten zijn. Ter ondersteuning van dit standpunt verwijzen appellanten naar een uitspraak van uw Afdeling waarin werd besloten de windturbines stil te zetten gedurende vier maanden vanwege de gevolgen van het plan op de kolgans. Een soortgelijke maatregel dient te worden getroffen in het Windpark N33, anders heeft dat aanzienlijke gevolgen voor de uitvoerbaarheid van het plan.³⁴⁰

³³⁵ NOTITIE Verkenning compensatie natuur voor Windpark N33, eindversie 2, p. 16.

³³⁶ NOTITIE Verkenning compensatie natuur voor Windpark N33, eindversie 2, p. 16.

³³⁷ Nota van Antwoord, 86ql-qm.

³³⁸ Nota van Antwoord, 86ql12.

³³⁹ Nota van Antwoord, 86qu5.

³⁴⁰ ABRS 11 juli 2014, ECLI:NL:RVS:2014:2252.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Tauw, Verdiepend onderzoek naar zesde variant Windpark N33, 28 augustus 2016 & Natura 2000-gebied

Appellanten wijzen op het rapport verdiepend onderzoek variant 6. Deze variant is samen met variant 4 één van de voorkeursalternatieven. Uit de notitie volgt allereerst dat geen gebruik is gemaakt van een berekening om effecten inzichtelijk te maken, maar enkel op basis van de aanwezig informatie: MER rapport en bijhorende natuurtoets. Deze informatie is niet volledig omdat het onderzoeksgebied in variant 6 afwijkt van de andere onderzoeksgebieden. Daarom stellen appellanten vast dat er een leemte in de kennis is en enkel op basis van expert judgement een beoordeling is gemaakt.³⁴¹ In sub 20.67 tot en met 20.75 in de zienswijze is dat onderbouwd door appellanten.

De minister blijft vasthouden aan het rapport dat ten grondslag ligt voor variant 6,³⁴² welke door appellanten in de zienswijze als onvoldoende worden geacht, gesteund door derde deskundige.³⁴³ Ter ondersteuning van dit ingenomen standpunt verwijzen appellanten voorts naar een uitspraak van uw Afdeling. Een vergunning kan enkel worden verleend zonder een passende beoordeling wanneer op grond van objectieve verifieerbare gegevens, verkregen uit (nader) onderzoek, significante gevolgen voor een Natura 2000-gebied zijn uit te sluiten.³⁴⁴

Stikstof

Op grond van artikel 2.8, eerste lid, Wnb moet een bestemmingsplan dat een mogelijk significant effect oplevert voor Natura 2000-gebieden, voorzien worden van een passende beoordeling. De uitvoering van het plan zorgt voor extra emissies van stikstof in zowel de aanlegfase als de gebruiksfase. In de omgeving van het plan komen binnen Natura 2000-gebieden stikstof gevoelige habitats en leefgebieden van soorten voor, waarvan de achtergrondwaarden de kritische depositiewaarden overschrijden, zoals Natura 2000-gebied Drouwenerzand. Zoals in de zienswijze is aangevoerd en in de Nota van Antwoord niet naar behoren is weersproken,³⁴⁵ is in het Drouwenerzand op dit moment al sprake van een overschrijding van de kritische depositiewaarde. Omdat de bouw van de windturbines tijdelijke effecten zou hebben, wordt niet nader ingegaan op de depositiewaarden. Derhalve is de zienswijze niet beantwoord, waarmee die visie van appellanten is erkend. De kritische depositiewaarde is onvolledig, onvoldoende onderbouwd, overigens onjuist en significante negatieve effecten voor betrokken Natura 2000-gebieden kunnen niet worden uitgesloten dus dient voldaan te worden aan de ADC toets. Tevens stellen appellanten vast dat geen aandacht is besteed aan de habitattypen die weliswaar iets minder gevoelig zijn voor stikstof, of verder weg zijn gelegen, maar in een minder gunstige staat van instandhouding verkeren. Wat appellanten belangrijk voorkomt in geconstateerde behoefte van uw Afdeling niet slechts een cijfermatige conclusies, maar eveneens ecologische conclusies. De rol van stikstof in het functioneren van een ecosysteem staat voorop

³⁴¹ Bijlage 14 Tauw, Verdiepend onderzoek naar zesde variant Windpark N33, 28 augustus 2016, p. 29.

³⁴² Nota van Antwoord, 86qu16.

³⁴³ Bijlage 14 Tauw, Verdiepend onderzoek naar zesde variant Windpark N33, 28 augustus 2016, p. 30.

³⁴⁴ ABR5 17 augustus 2016, ECLI:NL:RVS:2016:2259.

³⁴⁵ Nota van Antwoord, 86rg.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

in plaats van de vraag naar de hoeveelheid stikstofdepositie die vanwege een project in een Natura 2000-gebied terecht komt. Ook dit heeft de minister miskend.

Plas Langebosch (Zeilplas)

Volgens de Nota van Antwoord is bij de Plas Langebosch (Zeilplas) voldoende rekening gehouden met de eenden en meeuwen door een 'worst case' scenario te hanteren.³⁴⁶ Deze scenario's zijn echter niet gebaseerd op feitelijke cijfers, waardoor een stelling dat er sprake is van een 'ruim gehanteerde ordegroute' ook aantallen dekt van de slaappleas zeilplas Veendam. Bij de toendrarietganzen mist verweerder telgegevens.³⁴⁷ Als voorbeeld noemen appellanten een waarneming op 14 februari 2017, toen waren er 750 toendrarietganzen ter plaatse.³⁴⁸

Bodemverontreiniging

Appellanten menen dat geen rekening is gehouden met de gevolgen van gecoate verfdelen en verzinkte delen op de windturbines (sub 20.104). De minister verwijst naar een antwoord die niet bestaat in de Nota van Antwoord.³⁴⁹ Daarnaast gaat hij niet op de zienswijze in en motiveert niet waarom er geen reden is tot aanpassing van het bestreden besluit op dit punt.

Strijdig met (toekomstig) provinciaal beleid

De minister heeft verzuimd te reageren op het (toekomstig) beleid van de provincie Groningen. Volgens appellanten is dit strijdig met het windpark. Er is onder andere het plan om een ecologische verbindingzone te realiseren tussen Bourtange en Westerwolde. Daarnaast willen appellanten aanvullen dat het gebied is aangewezen voor agrarisch natuur en landschapsbeheer.³⁵⁰ Het gebied lijkt hiervoor nu minder geschikt vanwege het windpark. Recent is op 1 februari jl. is een plan van aanpak met betrekking tot het behoud van akker- en weidevogels aangenomen door de provincie Drenthe.³⁵¹ De provincie Drenthe wil maatregelen nemen die op korte en/of middellange termijn moeten bijdragen aan het behoud van de akker- en weidevogels. Opmerkelijk is dat de quick scan kansrijke weide- en akkervogelgebieden³⁵² ten zuiden van het plangebied heeft aangemerkt als kansrijke akkervogelgebied, nu juist het bestreden besluit in de wijde omtrek van de omgeving een windmolenpark wil bouwen. Belangrijke criteria bij het uitkiezen van een gebied is dat het 'omvangrijk en open' is.³⁵³ Basisvoorwaarde voor effectief akker- en weidevogelbeheer is

³⁴⁶ Nota van Antwoord, 86qv.

³⁴⁷ Nota van Antwoord, 86qt13.

³⁴⁸ <https://waarneming.nl/waarneming/view/134580869>.

³⁴⁹ Nota van Antwoord, 86ra.

³⁵⁰ De Commissie m.e.r., Windpark N33 provincie Groningen, Toetsingsadvies over het milieueffectrapport 22 december 2016 / projectnummer: 2589, p. 3.

³⁵¹ Akker- en weidevogels in Drenthe, plan van aanpak. "Samen groeien naar een totaal aanpak". Provincie Drenthe, 1 februari 2017.

³⁵² Bijlage 2, Rapportage quick Scan kansrijke akker- en weidevogel gebieden (hierna: Quick Scan), Landschapsbeheer Drenthe, najaar 2016, p. 25 e.v..

³⁵³ Quick Scan, p. 26.

Li & Van Wieringen
Advocaten en Belastingadviseur

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

de beschikbaarheid van voldoende, geschikte en veilige biotoop.³⁵⁴ Van het voorgaande kan geen sprake meer zijn na realisatie van het windmolenpark. Het omvangrijke en open karakter zal verloren gaan, waarbij tevens geen sprake meer kan zijn van een veilige biotoop. Een windturbinepark leidt met name tot verlies van broed-, rust- en foeragegebied.³⁵⁵

Vergunning Wet Natuurbescherming

De Nota van Antwoord heeft de gebreken over de onvolledige, onzorgvuldige en juridisch incorrecte vergunningaanvraag van de Wet natuurbescherming niet betwist en erkent deze dus. Appellanten herhalen daarom onverkort hun argumenten bij de verleende vergunning Wet natuurbescherming nu de minister heeft nagelaten hierop een reactie te geven.

Appellanten achten de omgevingsvergunningen onvolkomen nu niet vaststaat in welke omvang onderhoudswegen, kabel tracés, enzovoorts, worden gerealiseerd. Dit is pas bekend gemaakt in de tweede fase van het Windpark N33.³⁵⁶ Het voorgaande heeft tot gevolg dat de vergunning Wet Natuurbescherming niet verleend had mogen worden. Op grond van artikel 2.7 Wabo hadden initiatiefnemers ervoor moeten zorgen dat alle onosmakelijke activiteiten binnen het betrokken project, dus ook de ontwerp-omgevingsvergunningen uit de tweede fase die betrekking hebben op werkzaamheden ten behoeve van de aanleg en exploitatie van het Windpark N33, ook ten grondslag lagen aan de bestreden omgevingsvergunningen uit de eerste fase, aangezien de vergunning Wet natuurbescherming ook op de genoemde handelingen in de ontwerp-omgevingsvergunningen van de tweede fase betrekking heeft. Nu uit het voorgaande is gebleken dat de bestreden omgevingsvergunningen uit de eerste fase als onvolledig gekwalificeerd kunnen worden, had de vergunning Wet natuurbescherming ook niet verleend mogen en kunnen worden. Hiermee is in strijd gehandeld met artikel 2.2aa, lid 1 jo. artikel 2.1, lid 1, sub i, Besluit omgevingsrecht.

In de aanvraag is gesteld dat de berekeningen zijn gebaseerd op blote aannames zonder bewijs, omdat gedetailleerde en locatiespecifieke informatie over bijvoorbeeld flux en vlieggedrag van betrokken soorten slecht in beperkte mate voorhanden zijn. Een nauwkeurige berekening betreffende aanvaringslachtoffers is onmogelijk. Dit is onjuist, gezien deskundigenadviezen.³⁵⁷ Hiermee is gegeven dat de vergunning onzorgvuldig tot stand is gekomen. Dit wordt ook weergegeven in de motivering van het besluit tot verlening van de vergunning Wet natuurbescherming.³⁵⁸ Het 'gros' van de ganzen en zwanen blijven binnen ca. 5 km van hun slaappleaats. Bij de toendrarietgans wordt genoemd dat deze 'waarschijnlijk' foerageren op akkers ten noorden van de lijn Stadskanaal-Gieten en slapen bij het Zuidlaardermeer. Verder worden alle

³⁵⁴ Quick Scan, p. 17.

³⁵⁵ Beroepschrift, 17 november 2016, pagina 165.

³⁵⁶ <http://www.rvo.nl/subsidies-regelingen/bureau-energieprojecten/lopende-projecten/windparken/windpark-n33/fase-2>.

³⁵⁷ Tauw, Ecologische bevindingen over Windpark De Drentse Monden, 22 maart 2016, p. 1-4.

³⁵⁸ Vergunning Wet natuurbescherming, Bijlage 1, behorende bij besluit d.d. 28 februari 2017.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

akkerbouwgebieden worden benut als foerageergebied, maar doordat 'telgegevens niet gebiedsdekkend beschikbaar zijn' is dit een loos argument.

Het is onbegrijpelijk waarom voor de Kolgans geen monitoringsverplichting kent, met name nu in de laatste jaren de aantallen behoorlijk zijn afgenomen door verplaatsing naar ganzenfoerageergebieden buiten de begrenzing. Door de barrièrewerking van het Windpark N33 bestaat er een reële kans dat de aantallen nog verder zullen dalen.

Door beroering van de grond inzake het ontgraven van de locatie voor de fundering van de windturbine en door het heien is aannemelijk dat stoffen die in de grond zitten in het oppervlaktewater komen. Hierbij valt te denken aan glycosfaat en meststoffen. In de vergunningaanvraag wordt daarom ten onrechte aangegeven dat er geen sprake is van relevante emissie van schadelijke stoffen naar lucht, water en/of bodem of van verandering in grond- of oppervlaktewater.

De volgende bescheiden missen in of bij de vergunningaanvraag: Aanvraag vergunning Wet natuurbescherming bij in verband met Natura 2000-gebied Waddenzee, Liefthingbroek, Drentsche Aa-gebied, Drouwenerzand, Elperstroomgebied. Zonder enige onderbouwing is uitgesloten dat er enige effecten op deze gebieden zijn. Bij het Natura 2000-gebied Waddenzee zijn significante versturende effecten voor de Kleine mantelmeeuwen uitgesloten. Deze conclusie is gebaseerd op een onderzoek van bijna 10 jaar oud (2008). Appellanten eisen daarom een nadere onderbouwing waarom effecten binnen deze gebieden zijn uitgesloten.

In de voorschriften is een monitoringsplan (artikel 14 en 15) opgenomen voor de soorten toendrarietgans en kleine zwaan. Het is voor appellanten onduidelijk hoe dit zich verhoudt tot de monitoringsrapportage van de ontheffing op de Wet natuurbescherming, die stelt in de specifieke voorschriften (i) dat een inschatting moet worden gemaakt van aantallen en soorten aanwezige vleermuizen en vogels en de effectiviteit van de maatregel.

Wet natuurbescherming – soortenbescherming

Op 1 januari 2017 is de Wet natuurbescherming van kracht geworden. Het overgangsrecht in deze wet bepaalt dat aanvragen die onder de Ffw zijn ingediend en waarop nog geen besluit is genomen, worden beoordeeld volgens de Wet natuurbescherming. Op grond van de artikel 3.1, 3.5 en 3.10 Wnb is het onder meer verboden om beschermde inheemse diersoorten te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen; nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van beschermde inheemse diersoorten te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren; te vervoeren en onder zich hebben.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Aanvaring

Uit recent onderzoek naar de windturbines in de Eemshaven blijkt dat daar jaarlijks tussen de 600 en 3000 vogels omkomen door botsingen met 88 windturbines. In het Windpark N33 worden tenminste vijfendertig windturbines gerealiseerd.³⁵⁹ Door Waardenburg wordt vastgesteld dat wordt uitgegaan van een gemiddeld aantal van tien slachtoffers per windturbine per jaar. Geschat wordt dat het aantal vogelslachtoffers voor de verschillende varianten ligt in de ordegrootte van 230-350 slachtoffers per jaar inclusief seizoenstrekken en lokaal talrijke soorten zoals meeuwen.³⁶⁰ Weliswaar is het aantal windturbines in het Windpark N33 minder dan in de Eemshaven, evenwel betreffen het grotere windturbines. Waardenburg stelt hoe groter de rotoroppervlakte, hoe groter de kans op aanvaringen.³⁶¹ Hierbij verwijzen appellanten naar de overwegingen in sub 20.90 van de zienswijze, waarbij verschillende studies over aanvaringslachtoffers een grote variatie laten zien met betrekking tot de effecten van turbinegrootte. Voorts achten appellanten het MER onzorgvuldig door geen rekening te houden met aanvaringsrisico tijdens seizoenstrek (zie sub 20.94 tot en met 20.97). Verder stellen appellanten het begrip 'incidentele sterfte' ter discussie. Appellanten onderbouwen in sub 20.64 en 20.65 dat onvoldoende door het bevoegd gezag kan worden beoordeeld of er sprake is van incidentele sterfte.

Het bestreden besluit en de prognoses ten aanzien van het aantal dodelijke slachtoffers onder vogels, zogenaamde aanvaringslachtoffers, worden vastgesteld in gemiddelden. Door samenloop van ongunstige omstandigheden zoals slecht weer, duisternis, mist, ongebruikelijke trekroutes enzovoorts, kunnen er pieken optreden in de aantallen aanvaringslachtoffers die niet in een gemiddeld cijfer juridisch kunnen voorzien. Het gebruikmaken van gemiddelden is volgens appellanten onvolledig en onzorgvuldig voor een juiste, passende beoordeling. De Nota van Antwoord geeft hier geen reactie op.³⁶²

Voorts achten appellanten het MER onzorgvuldig door geen rekening te houden met aanvaringsrisico tijdens seizoenstrek (sub 20.94 tot en met 20.97). Ter onderbouwing verwijzen appellanten ook naar de windmolenrisico kaart, welke is uiteengezet in sub 20.120 en 20.121 van de zienswijze. De minister verwijst naar de disclaimer van het onderzoek dat de kaarten niet geschikt zijn voor het beoordelen van lokale effecten van windmolens noch van cumulatieve effecten.³⁶³ De disclaimer geeft wel aan dat het wel een ruimtelijke spreiding van de risico's van windmolens op relevante vogelpopulaties inzichtelijk maakt. De Windmolenrisicokaart heeft inzichtelijk gemaakt aan appellanten waar de omissies zitten in het ecologisch onderzoek naar Windpark N33. Aangezien kleine vogels die boven de 100 meter vliegen niet worden opgemerkt, zullen de werkelijke aantallen trekvogels derhalve nog vele malen hoger zijn, waarmee het belang van het projectgebied voor trekvogels te laag is ingeschat, aldus appellanten.

³⁵⁹ E. Klop & A. Brenninkmeijer, *Monitoring aanvaringslachtoffers Windpark Eemshaven 2009-2014*, Eindrapportage vijf monitoring, 12 september 2014.

³⁶⁰ MER, bijlage 6a, p. 79.

³⁶¹ MER, bijlage 6a, p. 78.

³⁶² Nota van Antwoord, 86qu30.

³⁶³ Nota van Antwoord, 86rh.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Verstoring

Op grond van artikel 3.1, vierde lid, Wet natuurbescherming is het verboden om vogels opzettelijk te verstoren. Het MER erkent dat de verstoring van de akkervogelkerngebieden als gevolg kan hebben dat de akkervogels permanent verloren gaan.³⁶⁴ Appellanten verwijzen naar het MER hoofdrapport waarmee wordt erkend en bevestigd dat tijdelijk effecten mogelijk zijn in aanlegfase van het windpark op akkervogelkerngebieden, vogels, vleermuizen leefgebieden natte en droge dooradering en overige soorten. Appellanten achten het bestreden besluit onvolkomen en onbehoorlijk nu er sprake is van verstoring van beschermde Vogelrichtlijn vogels.

Appellanten achten de redenering uit de passende beoordeling dat er tijdens de aanlegfase verstorende effecten zullen optreden voor soorten onaanvaardbaar (sub 20.37). Ter onderbouwing van dit ingenomen verwijzen appellanten naar een uitspraak van uw Afdeling. Op geen enkel moment, ook niet tijdelijk, mag de ecologische functionaliteit verloren gaan.³⁶⁵ Dat er voldoende alternatieve foerageerlocaties zijn doet daar niets aan af.

Barrièrewerking

Appellanten menen dat het onduidelijk is of, en zo ja, in welke mate de barrièrewerking van het project voor het bereiken van de foerageergebieden tot negatieve effecten op de populaties zal leiden. De monitoringsverplichting om deze te ondervangen, is onvoldoende. Wederom heeft de minister niet nader gemotiveerd en onderbouwd dat er geen effecten plaatsvinden op vogels die op trektocht zijn.³⁶⁶ Uit de bijlagenbundel ecologie van de zienswijze is gebleken dat er belangrijke trekroutes van vogels langs het Windpark N33 trekken. Appellanten sluiten zich aan bij een onderzoek in de provincie Limburg waaruit volgt dat met name effecten van de barrièrewerking nog onvoldoende inzichtelijk kunnen worden gemaakt. De plaatsing van windmolens, met name op belangrijke trekroutes van vogels, zou dan ook in cumulatieve zin uiteindelijk erg significant negatief kunnen zijn voor vogels.³⁶⁷ Ook ten aanzien van vliegroutes die vleermuizen benutten kennen appellanten bezwaren (zie sub 20.51). Dat de windmolens geen overdraai maken over de genoemde watergangen doet daaraan niets af.³⁶⁸

Vogelrichtlijn

Volgens het MER is de zeearend een onregelmatige wintergast.³⁶⁹ Incidenteel wordt de zeearend ook gezien in de Veenhuizerstukken bij Stadskanaal. Appellanten betwisten deze onregelmatigheid, nu er dit jaar weer nestelende zeearenden zich bevinden bij het relevante Natura 2000-gebied

³⁶⁴ MER, p. 130.

³⁶⁵ ABRS 7 december 2012, ECLI:NL:RVS:2012:BY2464.

³⁶⁶ Nota van Antwoord, qu35 e.v..

³⁶⁷ J. Vos & B. Cobben, Windmolens in Limburg: Oog voor natuur en landschap, 21 juni 2016.

³⁶⁸ Nota van Antwoord, 86qt17.

³⁶⁹ Natuurtoets N33, p. 61.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Zuidlaardermeergebied.³⁷⁰ Nu in de natuurtoets niet met zekerheid kan worden uitgesloten dat de zeearend zich in het plangebied bevindt, is er onvoldoende aangetoond dat de minister in strijd handelt met de verbodsbepalingen van artikel 3.1 Wnb, aangezien de zeearend is beschermd volgens de Vogelrichtlijn. Ook is de zeearend beschermd volgens de Habitatrichtlijn. Zie over deze conflicterende beschermingsregimes ook de paragraaf: beschermingsregimes.

Appellanten menen dat voor verreweg het grootste aantal windturbines geen gegevens van vogels beschikbaar zijn. Dit betreft met name het gebied GR 5180. Blijkens waarnemingen door appellanten in deze gebieden komen er ijsvogels voor (Vogelrichtlijn). Een beoordeling enkel op de instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebieden is onvoldoende nu tevens aan de verbodsbepalingen van de Wnb voldaan moet worden.³⁷¹ Er wordt in de passende beoordeling niet nader op ingegaan en worden deze soorten niet genoemd. Appellanten achten dit onaanvaardbaar nu niet met zekerheid effecten kunnen worden uitgesloten op deze soorten.

In het Bosje Spoordijk zijn - en voor zover gerooid/geveld/gekapt: waren - ook vogels uit de Vogelrichtlijn aanwezig. Appellanten wijzen daarbij op het volgende: 'De aanwezigheid van de rode Lijstsoorten gekraagde roodstaart en grauwe vliegenvanger is vermeldenswaardig.'³⁷² In tegenspraak met de notitie betwist de minister de aanwezigheid van de roodstaart en grauwe vliegenvanger.³⁷³ Appellanten stellen met zekerheid vast dat de roodstaart met zekerheid voorkomt in en nabij het plangebied. Nu de minister dat betwist is nader onderzoek gewenst, zelfs noodzakelijk nu de diersoorten staan genoemd in zowel de Vogelrichtlijn als de Habitatrichtlijn, en dus beschermd zijn op grond van artikel 3.1 Wnb (of artikel 3.5 Wnb, zie paragraaf beschermingsregimes). Een enkele vermelding van deze soorten is onvolledig, onjuist en in strijd met wettelijke regels. Appellanten achten het onvolkomen en onaanvaardbaar nu niet met zekerheid effecten op deze soorten zijn uit te sluiten.

Habitatrichtlijn

Appellanten hebben onder sub 20.43 en 20.44 van de zienswijze beargumenteerd dat de minister in strijd handelt met de bijzondere zorgplicht om het aldus door hem niet benoemde, of onderschatte, significante effect op de zeer zeldzame lachstern te voorkomen. De lachstern staat vermeld zowel op de Habitatrichtlijn als de rode lijst. In dat opzicht is het dus ook voorzienbaar dat de lachstern (nog) niet als bekend staat als aanvaringslachtoffers, gezien het soort zeer zeldzaam is.³⁷⁴ Lachsterns maken hun voedselvluchten vooral

³⁷⁰ <http://www.rtvdrenthe.nl/nieuws/118427/Zeearenden-In-Zuidlaardermeergebied-vertonen-paargedrag>.

³⁷¹ Nota van Antwoord, 86qu33.

³⁷² NOTITIE Verkenning compensatie natuur voor Windpark N33, eindversie 2, p. 5.

³⁷³ Nota van Antwoord, 86pz.

³⁷⁴ Nota van Antwoord, 86qt11.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

boven land, waarbij zij azen op insecten.³⁷⁵ Daardoor zijn ze een gevoelige soort voor aanvaringen met windturbines, nu deze op land gebouwd gaan worden.³⁷⁶

Verweerder heeft nagelaten te reageren op het standpunt over de poelkikker (sub 20.61). De poelkikker is niet meegenomen in de beoordeling, maar slechts benoemd.³⁷⁷ De poelkikker staat vermeld op de Habitatrichtlijn en rode lijst. Zonder het nemen van mitigerende maatregelen worden door het project voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de poelkikker beschadigd, vernield en verstoord. Niet met zekerheid zijn uitgesloten de negatieve effecten op dit soort.

Appellanten menen dat voor verreweg het grootste aantal windturbines geen gegevens van vogels beschikbaar zijn. Dit betreft met name het gebied GR 5180. Blijkens waarnemingen door appellanten in deze gebieden komen er lepelaars en de grote zilverreiger voor (Habitatrichtlijn). Een beoordeling enkel op de instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebieden is onvoldoende nu tevens aan de verbodsbepalingen van de Wnb voldaan moet worden.³⁷⁸ Er wordt in de passende beoordeling niet nader op ingegaan en worden deze soorten niet genoemd. Appellanten achten dit onaanvaardbaar nu niet met zekerheid effecten kunnen worden uitgesloten op deze soorten.

Bosje Spoordijk

Appellanten blijven volharden dat het niet mogelijk is om territoria ruimtelijk precies af te bakenen (sub 20.10). Nu bij het Bosje Spoordijk niet met zekerheid significante effecten zijn uit te sluiten op 31 broedvogelsoorten dan wel niet met zekerheid is te zeggen dat geen verstoring plaats zal vinden van rust- en/of verblijfplaatsen, kan het bestreden besluit geen stand houden. Hetzelfde geldt voor de kwartelkoning (Habitatrichtlijn). Of er sprake is van significante effecten op deze soort valt niet uit te sluiten. Zoals appellanten al eerder hebben betoogd zijn de effecten op bosvogels onjuist gekwalificeerd, nu deze in Europa nog niet specifiek zijn onderzocht en hierover geen informatie uit de literatuur voorhanden is. De stelling van verweerder dat de effecten op de bosvogels zijn benoemd en gekwantificeerd kan daarom niet gevolgd worden.³⁷⁹ Hierbij verwijzen appellanten naar het volgende: 'Effecten op natuurwaarden zijn beperkt tot een (mogelijke) afname van het aantal territoria van de meest algemene broedvogelsoorten binnen het bosje, zoals winterkoning en zwartkop (beide beschermd volgens de Habitatrichtlijn). Voorgaande betekent geen wezenlijk effect op de aanwezige broedvogelbevolking.'³⁸⁰ Hoewel de notitie de effecten benoemt,³⁸¹ ontbreekt er een nadere specificatie en ook op specifieke soorten worden niet mogelijke effecten genoemd.

³⁷⁵ T. Dijkstra, Iachsterns Pekela houden slaapplek geheim, DVHN, 27 juli 2016.

³⁷⁶ Nota van Antwoord, 86qt11.

³⁷⁷ MER, bijlage 6a, p. 35.

³⁷⁸ Nota van Antwoord, 86qu33.

³⁷⁹ Nota van Antwoord, 86px.

³⁸⁰ NOTITIE Verkenning compensatie natuur voor Windpark N33, eindversie 2, p. 12.

³⁸¹ Nota van Antwoord, 86qi.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Ten aanzien van de ruige/gewone en rosse dwergvleermuis is te weinig vooronderzoek uitgevoerd. De onderzoeken dateren vanaf 2007 tot en met 2012.³⁸² Op deze manier is niet voldoende onderzocht wat de effecten van de molens op deze soort kunnen zijn. Als dan ook nog eens één windturbine in de gevoeligheidsanalyse ten Noorden van het Winschoterdiep geplaatst wordt, hebben deze vleermuizen aan beide zijden van zijn natuurlijke doorgang molens staan. Daarnaast hebben appellanten in hun zienswijze aangevoerd dat niet uitgesloten kan worden dat er definitief effecten ontstaan onder vleermuizen na aanleg van de windturbines en overige soorten in het Bosje Spoordijk (sub 20.22 en sub 20.50). Op geen enkel moment, ook niet tijdelijk, mag de ecologische functionaliteit van de vaste rust- of verblijfplaats in het geding komen.³⁸³

Het MER noemt dat wulpen om te broeden een minimale afstand aanhouden van 800 meter tot windturbines. Dit is opvallend veel. Nu is voorgerekend dat maximaal (een) enkel(e) territorium van wulp verloren gaat, vragen appellanten zich af of het wel een juiste minimale afstand is.³⁸⁴ Appellanten verwachten dat het aantal broedlocaties voor de wulp veel hoger zal liggen.

Ontheffing Wet natuurbescherming

De minister heeft verzuimd te reageren op hoofdstuk 28 van de zienswijze van appellanten. In de afsluiting werd de ontheffing van de Flora- en faunawet (thans: Wet natuurbescherming) besproken. Nu hier geen reactie op is geweest, herhalen appellanten onverkort deze standpunten in deze paragraaf en zullen deze ook nader toelichten.

Appellanten achten de omgevingsvergunningen onvolkomen nu niet vaststaat in welke omvang onderhoudswegen, kabel tracés, enzovoorts, worden gerealiseerd. Dit is pas bekend gemaakt in de tweede fase van het Windpark N33.³⁸⁵ Het voorgaande heeft tot gevolg dat de aanvraag om ontheffing krachtens de Wnb niet verleend had mogen worden. Op grond van artikel 2.7 Wabo hadden initiatiefnemers ervoor moeten zorgen dat alle onlosmakelijke activiteiten binnen het betrokken project, dus ook de ontwerp-omgevingsvergunningen uit de tweede fase die betrekking hebben op werkzaamheden ten behoeve van de aanleg en exploitatie van het Windpark N33, ook ten grondslag lagen aan de bestreden omgevingsvergunningen uit de eerste fase, aangezien de ontheffing Wet natuurbescherming ook op de genoemde handelingen in de ontwerp-omgevingsvergunningen van de tweede fase betrekking heeft. Nu uit het voorgaande is gebleken dat de bestreden omgevingsvergunningen uit de eerste fase als onvolledig gekwalificeerd kunnen worden, had de ontheffing Wet natuurbescherming ook niet verleend mogen en kunnen worden. Hiermee is in strijd gehandeld met artikel 2.2aa, lid 2 jo. artikel 2.1, lid 1, sub I, besluit omgevingsrecht.

³⁸² Effecten op beschermde soorten van Windpark N33, provincie Groningen, Bureau Waardenburg, 8 februari 2016.

³⁸³ ABRS 12 november, ECLI:NL:RVS:2014:4024, m.nt. F. Onrust en A. Drahtman.

³⁸⁴ Nota van Antwoord, 86qt15.

³⁸⁵ <http://www.rvo.nl/subsidies-regelingen/bureau-energieprojecten/lopende-projecten/windparken/windpark-n33/fase-2>.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Vanaf 1 januari 2017 zijn een aantal soorten niet meer bij wet beschermd of zijn dat juist wel worden. Het kan ook dus zo zijn dat in het plangebied soorten voorkomen die beschermd zijn, maar waar nu nog geen ontheffing voor is aangevraagd. Het is voor appellanten onduidelijk of hier in het onderzoek wel rekening mee is gehouden. Appellanten zijn daarom van mening dat er een aanvullende ontheffing en vrijstelling had moeten worden aangevraagd bij het bevoegd gezag.

Appellanten concluderen dat het aantal aanvaringslachtoffers ver of onaanvaardbaar onderschat is. Bureau Waardenburg stelt dat niet met zekerheid is "te zeggen in hoeverre het samenspel van bovengenoemde factoren zal leiden tot een stijging of afname van het aantal vogelslachtoffers per turbine in Windpark N33 ten opzichte van 79 turbines waarbij eerdergenoemde onderzoeken in Nederland en België hebben plaatsgevonden. Op basis van deskundigenoordeel wordt voor Windpark N33 een lager aantal slachtoffers per windturbine per jaar voorspeld dan gemiddeld in de voornoemde slachtofferonderzoeken is gevonden.³⁶⁶ Nu er geen wetenschappelijke inzichten over de aantallen te verwachten aanvaringslachtoffers beschikbaar zijn, had de ontheffing niet verleend mogen worden.

De ontheffing is verkregen doordat de gunstige staat van instandhouding van de verschillende soorten niet in het geding zou zijn, c.q. wat niet zo is. Appellanten betwisten deze aanname, nu niet duidelijk is gemaakt om welke soorten dit gaat dus gesteld kan worden dat deze conclusie onjuist is. Het onderzoek naar aanvaringslachtoffers is volgens appellanten onvoldoende.³⁶⁷ Zij verwijzen hier naar eerder aangevoerde ter onderbouwing van dit ingenomen standpunt in sub 20.63.

Het RVO stelt zelf al dat er zeer weinig dwergvleermuizen in het gebied zijn.³⁶⁸ De initiatiefnemers stellen dat men ontheffing nodig heeft voor elf stuks. Dit is fors meer dan de totale waargenomen populatie in dit gebied (zeven stuks). Daardoor is het zeer aannemelijk dat het Windpark N33 een significant effect heeft op verschillende soorten dwergvleermuizen. Dat de ruige en rosse dwergvleermuis slechts incidenteel in het gebied voorkomt en dat daarvoor dan geen ontheffing noodzakelijk is, is bijna Kafkaïaans en bestrijden wij. Immers de vergunningen en ontheffingen worden aangevraagd voor dertig jaren.

Naar het oordeel van appellanten is de opsomming van de ontheffing niet compleet. Volgens eigen waarnemingen, gesteund door informatie op www.waarnemingen.nl, komen in het gebied onder meer nog de volgende soorten voor:

- Blauwe kiekendief. De aanvraag geeft aan dat deze soort in het gebied voorkomt. Tevens is onvoldoende aangetoond waar en hoeveel blauwe kiekendieven zich in het gebied bevinden, noch is voldoende

³⁶⁶ Rapport Bureau Waardenburg, p. 78.

³⁶⁷ Nota van Antwoord, 88qu9.

³⁶⁸ Beslissing op aanvraag ontheffing, 17 februari 2017, p. 8.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

onderzocht wat de extrapolatie is van het optrekken van de broedende kiekendieven van noord naar zuidelijke richting. Dit zelfde geldt voor de grauwe kiekendief;

- De Kleine zwaan, nu is gebleken dat deze soorten in het plangebied voorkomt.³⁸⁹ Dit wordt eveneens bevestigd in het MER hoofdrapport, pagina 124. De passende beoordeling die aan de Wnb vergunning ten grondslag ligt is daarmee onvoldoende en daardoor kan niet met zekerheid significant effect worden uitgesloten. Nu de gecumuleerde sterfte hooguit 1 kleine zwaan per 3 jaar bedraagt, is het tegenstrijdig dat in het Windpark N33 er sprake zou zijn van een 'incidentele sterfte' (oftewel 'een verwaarloosbare kleine kans op sterfte als gevolg van het project'). Met name nu de Kleine zwaan in de landelijke staat van instandhouding als matig ongunstig is gekwalificeerd, waarmee appellanten aannemelijk hebben gemaakt dat er voorzienbare slachtoffers onder de Kleine zwaan zullen vallen;
- Kleine zilverreiger;
- Havik;
- Groene specht;
- Fazant.

In de aanvraag is uiterst summier overwogen dat bij werkzaamheden rond de aanleg van de turbines de verlichting ervoor kan zorgen dat er verstoring is onder vogels en vleermuizen.³⁹⁰ Er bestaat hiermee een reële mogelijkheid dat in de fase van aanleg en bouw met betrekking tot meer en andere diersoorten overtreding van de verboden van de Wnb zal plaatsvinden.

Voorts bevatten de gronden voor verlening van de ontheffing onjuistheden. Appellanten betwisten dat de ontheffing verleend had kunnen worden op grond van klimaatverandering. In de literatuur is men zeer kritisch over de relatie tussen het belang van het bestrijden van klimaatverandering en de genoemde belangen in de ontheffing.³⁹¹

Er is volgens appellanten onvoldoende onderzocht of er een andere bevredigende oplossing bestaat. In de aanvraag (Rapport Pondera Consult, p. 48 e.v.) is niet vermeld dat wind op zee zeer snel in kosten daalt.³⁹²

Tevens zijn in de voorschriften (zie h) van de ontheffing enkel maatregelen opgenomen tijdens de aanlegfase.³⁹³ Het is voor appellanten onduidelijk waarom er geen maatregelen worden getroffen in de gebruiksfase, zoals een stilstandvoorziening door middel van een radar,³⁹⁴ en de demontagefase.

³⁸⁹ Bijlage 14 Tauw, Verdiepend onderzoek naar zesde variant Windpark N33, 28 augustus 2016, p. 29.

³⁹⁰ Rapport Pondera Consult, p. 52.

³⁹¹ Zie de annotatie van Woldendorp (BR 2016/61) en Boerema (JM 2016/99) onder ABRS 4 mei 2016, ECLI:NL:RVS:2016:1227.

³⁹² <https://fd.nl/ondernemen/1181159/dit-was-het-jaar-van-de-doorbraak-van-wind-op-zee>.

³⁹³ 'Effecten op beschermde soorten van Windpark N33, provincie Groningen', 8 februari 2016, p. 48-49.

³⁹⁴ <http://www.dvhn.nl/groningen/Radar-moet-vogels-langs-kust-redden-21910971.html>.
<http://www.amhem-direct.nl/berichten/gemeente-zet-windmolens-stil-vanwege-wulpen/>.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Beschermingsregimes

Onder de Wet natuurbescherming zijn diverse vogelsoorten ook beschermd onder het regime van de Habitatrichtlijn, welke zijn opgenomen in de bijlage II van de Conventie van Bern. Artikel 3.1 lid 5 Wn is daarbij mogelijk niet van toepassing, omdat deze vogels tevens onder het beschermingsregime van artikel 3.5 Wn vallen, die veel strikter beschermd is. Volgens de deskundige dient de ontheffing voor vogelsoorten genoemd in bijlage II van de Conventie alleen verleend te worden op basis van de 'beperkttere' ontheffingsgronden uit artikel 3.1 Wn. Er bestaat daarom een gerede kans en basis, dat een aanvullende beoordeling en/of ontheffing vereist is voor het verstoren van de aanwezige soorten.³⁹⁵ Appellanten vorderen daarom deze aanvullende beoordeling en/of ontheffing op basis van de Wnb.

Vrijstelling overige soorten

Op grond van artikel 3.10 Wnb hebben provincies de bevoegdheid om bij provinciale verordening vrijstelling te verlenen voor soorten van het 'Beschermingsregime andere soorten'. Appellanten zullen hieronder een aantal soorten benoemen die een vrijstelling vereisen.

- Enkel benoemd en niet verder onderzocht is de steenmarter (sub 20.14).³⁹⁶ Het enkel benoemen, het niet nader onderzoeken en evenmin mitigerende maatregelen nemen, achten appellanten in strijd met geldende wettelijke eisen en de zorgplicht. Voor deze soort kan niet worden uitgesloten dat het Bosje Spoordijk een dagschuilplaats vormt voor de steenmarter. Enkel door bronnenonderzoek en veldonderzoek wordt aangenomen dat deze soort niet voorkomt in het Bosje Spoordijk.³⁹⁷ Deze stelling wordt door de minister niet betwist.³⁹⁸
- Er is niet aangevoerd dat de bouw dan wel de ingebruikname van het windturbinepark significante verstorende effecten kan hebben op de das (sub 20.60). Deze soort is nog steeds beschermd onder de Wnb. Nu er ook dassen ten noorden van het plangebied zijn gesignaleerd, mist het MER ook een dergelijke maatregel.³⁹⁹
- Voorts ontbreken er gegevens over hazen, reeën, vossen, hermelijnen, wezels, enzovoorts (sub 20.93). Dergelijke soorten komen voor in het plangebied en worden beschermd door de Wnb.

Rode lijst

Appellanten achten het onderzoek onvolledig en onzorgvuldig omdat geen rekening is gehouden of de vogelsoorten boven turbinehoogte vliegen en een exacte trekroute in het plangebied van de soorten

³⁹⁵ CSO, p. 8.

³⁹⁶ NOTITIE Verkenning compensatie natuur voor Windpark N33, eindversie 3.

³⁹⁷ NOTITIE Verkenning compensatie natuur voor Windpark N33, eindversie 2, p. 6.

³⁹⁸ Nota van Antwoord, 86qb.

³⁹⁹ NOTITIE Verkenning compensatie natuur voor Windpark N33, eindversie 3, p. 6.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

ontbreekt. Verweerder heeft daarmee niet het aantal slachtoffers op goede gronden kunnen onderbouwen, waardoor een hoger aantal slachtoffers een reële mogelijkheid is.⁴⁰⁰ Daardoor kan niet met zekerheid worden vastgesteld dat effecten op de rode lijst soorten zijn uitgesloten. Ter onderbouwing verwijzen appellanten naar bijlagenbundel Ecologie in de zienswijze (kopie van trektellen Langebosch beschermde soorten, kopie van trektellen Langebosch, N33 Vogelrichtlijn, en rode lijstsoorten). Daarmee wordt duidelijk en staat vast welke soorten en in welke hoeveelheden voorkomen in of nabij het plangebied. Veel van deze soorten zijn niet genoemd in het MER noch de passende beoordeling. Een inhoudelijke reactie op dit standpunt ontbreekt.⁴⁰¹ Voorts zijn verschillende soorten niet meegenomen in het onderzoek zoals de:

- Grauwe gors (sub 20.53);
- Huismus (sub 20.57).

Gegevens

In de natuurtoets die ten grondslag aan de besluitvorming is gelegd zijn gedateerde gegevens gebruikt over de trekroutes en andere noodzakelijke punten als vliegbewegingen, enzovoorts. Daarmee blijkt derhalve niet dat en al helemaal niet waarom er een juiste conclusie kan worden getrokken op basis van verouderde gegevens. Appellanten blijven - bij gebrek aan betwisting van de zienswijze sub 20.76 e.v. - concluderen dat doorgaans meer dan drie jaar oude gegevens respectievelijk meer dan vijf jaar oude gegevens als verouderd worden beschouwd. Daardoor kan de minister niet met zekerheid significante effecten op soorten uitsluiten en kan er geen besluit worden genomen dan wel dient nader onderzoek plaats te vinden. Omdat er gegevens ontbreken, is er veelvuldig gebruikgemaakt van extrapolaties.⁴⁰² Het gebruikmaken van deze methode leidt tot enorme onzekere conclusies. In het ontwerp-inpassingsplan, kan het inpassingsplan om dezelfde reden niet in stand blijven.

Telgegevens

Appellanten stellen vast dat door het onderzoeksbureau Waardenburg, gebruik is gemaakt van telgegevens van derden, welke onvoldoende accuraat zijn, volgens sub 20.86 en 20.87 van de zienswijze.

Het is onacceptabel dat er voor gebied GR 5180 geen tel-gegevens beschikbaar zijn. Juist GR5180 is van belang voor beschermde vogels in relatie met het windpark. Het gros van de geprojecteerde molens staat daar. Voorafgaand aan een beslissing op een aanvraag moet er meer duidelijkheid zijn over dit gebied. Het RVO had bij de ontheffing aanvullende gegevens moeten vragen of de aanvragen buiten behandeling moeten laten.

⁴⁰⁰ Nota van Antwoord, 86qu3.

⁴⁰¹ Nota van Antwoord, 86qu6.

⁴⁰² Nota van Antwoord, 86qu22.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Voor een aantal telgebieden zijn slechts tellingen beschikbaar uit de maand januari. Om een juiste beslissing te kunnen nemen moet het RVO over uitgebreidere gegevens beschikken. De initiatiefnemers hebben hier niet voldaan aan het verzorgingsbeginsel. Overtredingen van verbodsbepalingen zijn immers niet uitgesloten. Tegelijkertijd heeft het RVO geen diepgaand onderzoek verricht. Uitgebreid en intensief nieuw onderzoek was noodzakelijk voordat überhaupt de ontheffing verleend had mogen worden.

Voorts zijn er steekproeven van de SOVON gebruikt met zogenoemde punt-tellingen. Viermaal in het voorjaar wordt er een telling van 10 minuten gehouden in een gebied met een straal van 300 meter. In zo'n steekproef kunnen er makkelijk soorten gemist worden zoals gevoelige en schuwe soorten als Velduil, Patrijs en Wulp. Het is duidelijk dat wat er buiten deze cirkel aanwezig is ook niet geteld wordt. Het is een steekproef en geen gebiedstelling.

Toezicht

Volgens de Habitatrictlijn moet ook een verplichting worden opgenomen dat lidstaten een systeem van toezicht moeten instellen op het bij toeval vangen en doden van diersoorten.⁴⁰³ Het is voor appellanten onduidelijk hoe deze verplichting in de Wet Natuurbescherming is vertaald en of de ontheffing wel verleend had kunnen worden.

Overige onderwerpen

Gevolgen voor agrariërs

Op en rond het plangebied bevinden zich veel (grootschalige) agrarische bedrijven die vee houden voor melk- en vleesproductie, en grootschalige akkerbouwbedrijven. Het uitgestrekte graslandschap van de Veenkoloniën is uitermate geschikt voor herbivoren om te grazen en gewassen om te groeien. Echter, onder andere het laagfrequent geluid van windturbines zal de gezondheid van deze dieren schaden, wat negatieve gevolgen heeft voor de effectiviteit, efficiëntie en uiteindelijke bedrijfsvoering van deze bedrijven. Door onder andere het laagfrequent geluid van windturbines zal de gezondheid van deze dieren worden geschaad. Dit heeft negatieve gevolgen voor de effectiviteit, efficiëntie en uiteindelijke bedrijfsvoering van agrarische bedrijven. De Nota van Antwoord geeft aan dat er geen onderzoeksgegevens bekend zijn waaruit blijkt dat de aanwezigheid van windturbines leidt tot gezondheidseffecten op vee. Appellanten betwist dit standpunt met een studie die heeft gepoogd de effecten van het houden van vee in de buurt van een windturbine te bepalen.⁴⁰⁴ De ontwikkeling van twee groepen ganzen werden bij dit onderzoek nader bekeken, waarbij een groep op 50 meter afstand van een windturbine verbleef en de andere groep op 500 meter. Uit de resultaten bleek dat de groep ganzen van 50 meter een verminderde gewichtstoename kende en hogere concentratie van het stresshormoon cortisol in hun bloed hadden.

⁴⁰³ Habitatrictlijn, bijlage IV.

⁴⁰⁴ www.degruyter.com/downloadpdf/j/pjvs.2013.16.issue-4/pjvs-2013-0096/pjvs-2013-0096.pdf.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Slagschaduw

Appellanten achten het onvolkomen en onacceptabel dat geen analyse is uitgevoerd naar de effecten van slagschaduw op de natuur (sub 20.103). Appellanten betwisten de stelling dat alle mogelijke verstoringseffecten (beweging, geluid, slagschaduw, etc) zijn meegenomen in het onderzochte verstoringseffect.⁴⁰⁵ Dit geldt met name voor de verstoring van broedvogels. Niet uit te sluiten zijn negatieve significante effecten.

Geluid

Door het geluid van de windturbines wordt de contactroep tussen de vogels verstoord (sub 20.101). In het MER is dit ten onrechte niet in acht genomen.⁴⁰⁶ Appellanten betwisten daarom de stelling van de minister dat de rapporten die ten grondslag liggen aan de aanvraag deze effecten hebben meegewogen.⁴⁰⁷ Voor bepaalde vogelsoorten geldt dat zij bij de voortplanting afhankelijk zijn van het bereik van hun contact- of baltsroep. Als voorbeeld de kwartelkoning en de patrijs. Beide soorten staan vermeld op de rode lijst en de kwartelkoning tevens op de Habitatrichtlijn.⁴⁰⁸

Licht

Geconcludeerd wordt dat de effecten van verlichting niet leidt tot extra risico's voor vogels of vleermuizen. Dit betreft, zo stellen appellanten, niet een gedegen onderzoek waarop een beoordeling naar de effecten van het licht op vogels of vleermuizen voldoende kan worden onderbouwd, welke uitvoerig is besproken in sub 20.102 van de zienswijze.⁴⁰⁹

Broedseizoen

De minister motiveert en beantwoordt niet nader waarom er een onjuiste beschouwing is gegeven in het MER voor het broedseizoen (sub 20.100).⁴¹⁰ Appellanten vragen de minister nader te motiveren waarom de mitigerende maatregelen als preventief verwijderen van bomen en struiken door maaien en indien vastgesteld wordt tijdens bouwwerkzaamheden dat er nesten aanwezig dan moet worden bepaald of de werkzaamheden van dien aard zijn dat ze moeten worden uitgesteld, niet worden meegenomen in het MER en slechts worden benoemd in de natuurtoets als oplossing. In het MER ontbreken dergelijke mitigerende maatregelen. Ook om het gebrek aan maatwerk dat niet verzekert nalevings(toezicht) en handhaving. Daarnaast zijn de onderzoeken in verschillende periodes uitgevoerd. Derhalve is er geen rekening gehouden met het broedseizoen.

⁴⁰⁵ Nota van Antwoord, 86qz.

⁴⁰⁶ In Duitsland is kort geleden onderzoek gedaan hiernaar.

⁴⁰⁷ Nota van Antwoord, 86qx.

⁴⁰⁸ Strct 2004, 218.

⁴⁰⁹ Nota van Antwoord, 86qy.

⁴¹⁰ Nota van Antwoord, 86qw.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Mitigerende maatregelen

Appellanten hebben in sub 20.106 en 20.107 van hun zienswijze aangevoerd dat de voorgestelde mitigerende en compenserende maatregelen in het algemeen genomen onvoldoende zijn om de effecten te compenseren. Zonder reductie van deze mitigerende maatregelen kan, zo menen appellanten, de minister geen besluit nemen. Appellanten achten dit een aannahme gebaseerd op een niet gedegen onderzoek en nu geen rekening is gehouden met de cumulatieve effecten van andere projecten nu in de dichte nabijheid van het windpark andere projecten wordt gerealiseerd, zoals windpark DDM-OM.⁴¹¹ Een mitigerende maatregel voor deze effecten ontbreekt.⁴¹² Als mitigerende maatregel wordt genoemd een realisatie van een vergelijkbare hoeveelheid en kwaliteit habitat als in de huidige situatie. Appellanten achten dit onmogelijk omdat het aantal oppervlakten waarop deze mitigerende maatregel kan worden uitgevoerd, sterk afneemt als gevolg van de realisering van het windpark, zoals windpark DDM-OM. Dergelijke ruimte om zulke gebieden aan te wijzen, bestaat niet meer.⁴¹³ Appellanten verzoeken daarom om een nadere toelichting.⁴¹⁴ Daarnaast verzoeken appellanten maatregelen mitigerende maatregelen bij de aanlegfase,⁴¹⁵ nu buiten beschouwing blijven de noodzakelijke aanleg en het aanpassen van wegen en overige infrastructuur (sloten dempen, rotondes aanpassen, bomenkap enzovoorts).⁴¹⁶

Wateren

Appellanten stellen zich op het standpunt dat onterecht o.a. geen rekening is gehouden met de gevolgen van windturbines op het Blauwe Meer bij de Blauwe Stad en het Heeresmeer (sub 20.122). Met name het Heeresmeer is een rustplaats voor allerlei vogels. Het is niet geloofwaardig dat de minister daarbij het standpunt neemt dat de genoemde gebieden buiten de invloedssfeer liggen van het windpark.⁴¹⁷ Ook hier is onterecht geen rekening mee gehouden en kunnen effecten op deze gebieden derhalve niet met zekerheid worden uitgesloten.

Duisternis en stilte

De Nota van Antwoord noemt dat het windpark voldoet aan de geldende wet- en regelgeving, maar gaat hiermee voorbij aan sub 22.9 van de zienswijze, waarin de visie van de provincie Groningen de duisternis en stilte als belangrijke kernkarakteristieken van de provincie kenmerkt.⁴¹⁸

⁴¹¹ Nota van Antwoord, 86rb.

⁴¹² MER bijlage 6a, p. 77 en p. 109 e.v.

⁴¹³ MER, p. 137.

⁴¹⁴ Nota van Antwoord, 86rd.

⁴¹⁵ Nota van Antwoord, 86rc.

⁴¹⁶ MER, p. 39.

⁴¹⁷ Nota van Antwoord, 86rh1.

⁴¹⁸ Nota van Antwoord, 86sq.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Water

De feitelijke grondwaterstandwijzingen in de bouw- en gebruiksfase zijn nog niet bekend. Daardoor zijn onder meer de effecten van grondwaterwijzigingen op bomen, landbouw, houtopstanden, enzovoorts, in en om het plangebied niet of niet voldoende onderzocht.

Het project wordt gerealiseerd in een regio die in toenemende mate te kampen heeft met seismisch risico en aardbevingen, wat nader is onderbouwd in sub 21.20 van de zienswijze. Niet, althans onvoldoende is onderzocht hoe het grondwaterpeil wordt verstoord door de aardbevingen, de cumulatieve effecten met het realiseren van een windparkproject, aan welke normen daarbij moet en zal worden voldaan, welke kosten daarmee gemoeid gaan en of deze kosten genomen kunnen worden binnen het budget. Appellanten wijzen op de verandering van het grondwaterpeil na de zware aardbevingen van drie jaar geleden bij Huizinge. Het grondwaterpeil steeg. Het water borrelt op sommige plaatsen op een meter diepte al omhoog en het blijkt ook nog eens dat het zoutachtig water is.⁴¹⁹ Zonder reductie van deze onzekerheden en zonder dat de door de minister voorgeschreven aanvullende onderzoeken zijn uitgevoerd, kan de minister naar de mening van appellanten niet stellen dat er voor de korte termijn voldoende duidelijkheid is over de gevolgen van aardbevingen op het grondwaterpeil en de cumulatieve effecten ten gevolge van het realiseren van windturbines. Op lange termijn ontbreekt zelfs die aanname in de Nota van Antwoord die dat helemaal niet naar behoren onderbouwt.

Bovendien betwisten appellanten de aanname in Nota van Antwoord 86rs. Er valt wel degelijk in te zien waarom windturbines in de watergangen kunnen vallen. In het plangebied komen windturbines binnen vijf meter van hoofdwatgangen.⁴²⁰

Appellanten verlangen nader onderzoek naar de gevolgen van trillingen veroorzaakt door windturbines op het grondwater, in lijn met sub 21.17 van de zienswijze. In de Nota van Antwoord wordt gesteld dat geen sprake is van effecten op grondwater als gevolg van trillingen door windturbines.⁴²¹ Dit wordt niet nader gemotiveerd dan wel onderbouwd.

In het MER wordt duidelijk dat de bodem in het gebied mogelijk verontreinigd is. Er zijn twee windturbines op mogelijk verontreinigde grond gepositioneerd.⁴²² Volgens het inpassingsplan worden er geen turbines geplaatst op locaties met verontreinigingen.⁴²³ Hierin spreken het MER, het onderzoek uitgevoerd door Royal Haskoning DHV en het inpassingsplan elkaar tegen. Het onderzoek dat is uitgevoerd is daardoor

⁴¹⁹ <http://nos.nl/artikel/2131884-grondwaterpeil-groningen-stijgt-schrikbarend-door-aardbevingen.html>.

⁴²⁰ MER, p. 182

⁴²¹ Nota van Antwoord, 86sa en zie sub 21.9 van de zienswijze.

⁴²² MER, p. 268.

⁴²³ inpassingsplan, p. 62

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

onvolledig, er is slechts sprake geweest van een archiefonderzoek (sub 21.5). De Nota van Antwoord herhaalt enkel het voorgaande en geeft geen inhoudelijke reactie.⁴²⁴

Appellanten betwisten dat sprake is van een zorgvuldig onderzoek naar de plaatsing van windturbines buiten voormalige stortplaatsen, nu deze stortplaatsen enkel 'bekend' zijn en niet zijn meegenomen in het MER.⁴²⁵ Het MER is onzorgvuldig door geen melding te maken van dan wel onderzoek te doen naar stortplaatsen in het plangebied.

Het MER noemt kort dat er in het verleden sloten zijn gedempt in het Veenkoloniaal gebied.⁴²⁶ De constatering dat ook in het gebied rondom Meeden vele sloten zijn gedempt, wordt in het MER niet benoemd. Uit de dorpsvisie van Meeden blijkt dat ook daar sloten zijn gedempt door ruilverkaveling.⁴²⁷ Hieraan worden geen consequenties verbonden, er wordt slechts een constatering gedaan. Ook uit de Nota van Antwoord blijkt niet dat er consequenties aan verbonden zijn.⁴²⁸ Bij het inpassingsplan is volgens de minister 'rekening gehouden' met bescherming van watererfgoed, maar onduidelijk blijft op welke wijze en of hiermee niet alsnog het kenmerkende kanalen- en wijkensysteem van dit gebied verloren gaat.⁴²⁹ Daarnaast achten appellanten de bestreden omgevingsvergunningen onvolkomen nu niet vaststaat in welke omvang sloten worden gedempt. Dit is pas bekend gemaakt in de tweede fase van het Windpark N33.⁴³⁰ Op grond van artikel 2.7 Wabo hadden initiatiefnemers ervoor moeten zorgen dat alle onlosmakelijke activiteiten binnen het betrokken project, dus ook de vergunningen uit de tweede fase die betrekking hebben op werkzaamheden ten behoeve van de aanleg en exploitatie van het Windpark N33, ook ten grondslag lagen aan de bestreden omgevingsvergunningen uit de eerste fase. De bestreden omgevingsvergunningen hadden derhalve niet verleend mogen worden.

Het is onduidelijk of er mogelijk negatieve milieueffecten te verwachten zijn als gevolg van de coating of de corrosie van de molens op het grondwater.⁴³¹ Hoewel de windturbines wel zijn gecertificeerd en voldoen aan de eisen van het bouwbesluit is er geen nader onderzoek verricht over eventuele negatieve milieueffecten te verwachten zijn.⁴³² Appellanten achten dit onaanvaardbaar nu niet duidelijk en onomstotelijk kan worden vastgesteld dat geen effecten zijn te verwachten op het grondwater.

De minister verzuimt te reageren op de feitelijke handelingen die in het plangebied gaan plaatsvinden.⁴³³ In sub 21.4 van de zienswijze is aangevoerd dat het MER geen rekening ermee heeft gehouden dat de

⁴²⁴ Nota van Antwoord, rm en zie sub 21.7 van de zienswijze.

⁴²⁵ Nota van Antwoord, rp1.

⁴²⁶ Zie sub 21.6 van de zienswijze.

⁴²⁷ Dorpsvisie Meeden 2007.

⁴²⁸ Nota van Antwoord, 86ro.

⁴²⁹ Nota van Antwoord, rv.

⁴³⁰ <http://www.rvo.nl/subsidies-regelingen/bureau-energieprojecten/lopende-projecten/windparken/windpark-n33/fase-2>.

⁴³¹ Zie sub 21.2 van de zienswijze.

⁴³² Nota van Antwoord, 86rj.

⁴³³ Nota van Antwoord, 86rl.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

aanwezige landbouwgronden giftige stoffen en chemicaliën kan bevatten, die door het heien van de palen in het grondwater terecht kunnen komen. Volgens de minister is er geen reden om aan te nemen dat een eventuele aanwezige verontreiniging door de windturbines verspreid zal worden. Deze ongefundeerde uitspraak behoeft nadere uitleg van de minister. Voorafgaand aan de bouw wordt een bodemonderzoek uitgevoerd. Indien er toch verontreinigingen blijken te zijn, kunnen deze worden gesaneerd (sub 21.6). Vervolgens wordt in de Nota van Antwoord aangegeven dat er geen sprake is van een eventuele vertraging tijdens de bouw omdat voorafgaand bodemonderzoek wordt verricht (zie Nota van Antwoord 86rp). Appellanten volgen deze redenering niet. Wanneer er bodemonderzoek wordt uitgevoerd en blijkt er moet gesaneerd worden dan leidt dat onomstotelijk tot vertraging. De minister gaat hier niet op in.

In sub 21.8 van de zienswijze is uiteengezet dat de geplande stikstoffabriek die bij Zuidbroek geen rekening houdt met de cumulatieve effecten die de bouw van de stikstoffabriek en de bouw van het windpark kunnen hebben op het grondwater. Aangezien verweerder met de betrokken partijen heeft overlegd dat de Gasunie zo veel als mogelijk rekening houdt met de aanwezigheid van de windturbines bij het ontwerp van de inrichting van het perceel, kan hieruit afgeleid worden dat deze zeer relevante ontwikkelingen ook daadwerkelijk zullen plaatsvinden.⁴³⁴

Om tijdens de bouw droog te kunnen bouwen worden de waterpeilen nog lager gezet door middel van tijdelijke bemalingen en grondwateronttrekkingen (sub 21.13). Het MER werkt niet uit dat er sprake zal zijn van drooglegging voor de bouw. Ook de Nota van Antwoord geeft hierop geen antwoord.⁴³⁵

Voorts wordt gesteld dat er voor de aanleg van ontsluitingswegen er duikers en sloten moeten aangelegd (sub 21.14), welke volgens de Nota gaat om 'kleine aanpassingen van ondergeschikt belang'.⁴³⁶ Voor appellanten is dit een onzekerheid nu dit pas kan worden nagegaan als het ontwerp van de civiele werken definitief is bepaald.

Voorts geeft de minister geen inhoudelijke reactie op de vermelding dat het MER kort melding maakt van kwel en infiltratie in het plangebied (sub 21.15).⁴³⁷ Ook hier geldt dat het slechts wordt genoemd, waarna het niet wordt uitgewerkt en er ook geen consequenties aan worden verbonden.⁴³⁸

Appellanten hebben aangevoerd dat de grond naar alle waarschijnlijkheid is aangetast door intensief gebruik of aanleg van drainage in sub 21.18 van de zienswijze. Ook hier mist een inhoudelijke reactie van de Nota van Antwoord.⁴³⁹ Het is onbekend en niet onomstotelijk kan worden uitgesloten dat de grond verstoord is.

⁴³⁴ Nota van Antwoord, 86mx28.

⁴³⁵ Nota van Antwoord, 86rw.

⁴³⁶ Nota van Antwoord, 86rx.

⁴³⁷ Nota van Antwoord, 86ry.

⁴³⁸ MER, p.180.

⁴³⁹ Nota van Antwoord, 86sb.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

De minister stelt dat door het toepassen van een kleine positionele verschuivingen (5 meter), eventuele effecten op overstromingsgevoeligheid kan mitigeren (sub 21.19).⁴⁴⁰ Tevens is de genoemde 5 meter in de reactie van de minister niet genoemd in het MER. Het blijft echter hiermee onduidelijk en onvoldoende aannemelijk dat enkel door het verplaatsen van de windturbines (met enkele meters) dit probleem kan worden opgelost.

Appellanten blijven van mening dat de risicotoevoegingen leiden tot een verhoogde bezwijkkans van de dijklichamen en dat een dergelijke risicotoevoeging niet als 'acceptabel' kan worden beschouwd (21.21).⁴⁴¹ Tevens is geen overleg geweest met de beheerder van de dijk. In de procedurestukken is geen informatie te vinden over de in overleg met de beheerder van de dijk vastgestelde gevolgschades.⁴⁴²

Het is voor appellanten onduidelijk of de kosten-batenanalyse (sub 21.22) rekening heeft gehouden met de extra kosten die het overstromingsbestendig bouwen van de windmolens met zich meebrengt. Dat blijkt namelijk niet uit paragraaf 8.2 van het inpassingsplan.⁴⁴³ In het MER wordt de aanbeveling gegeven om de uitwerking hiervan mee te nemen in het definitieve plan voor het voorkeursalternatief.⁴⁴⁴ Appellanten hebben in dit geval geen rechtsbescherming meer om een zienswijze dan wel andere mogelijkheid in te stellen tegen dit plan.

In 2010 bleek dat de dijk langs de N33 in de Tussenklappenpolder, het gebied tussen Zuidbroek en Muntendam, lekte.⁴⁴⁵ De dijk voldeed niet aan de veiligheidseisen, omdat er water onderdoor kon lopen. Dat met deze dijken in het MER geen rekening wordt gehouden, is onzorgvuldig (sub 21.22)⁴⁴⁶.

In het gebied vindt bodemdaling plaats door zoutwinning, veenoxidatie en gaswinning (sub 21.22). Bodemdaling heeft een effect op de waterhuishouding. Nu onduidelijk blijft of er maatregelen worden getroffen om de windmolens overstromingsbestendig te bouwen zou aanpassing van het waterpeil ook van bijzondere invloed kunnen zijn op het Windpark N33.⁴⁴⁷

⁴⁴⁰ Nota van Antwoord, 86sc.

⁴⁴¹ Nota van Antwoord, 86se.

⁴⁴² Lievense CSO.

⁴⁴³ Nota van Antwoord, 86sg.

⁴⁴⁴ MER, p. 187.

⁴⁴⁵ <http://www.dvhn.nl/archief/Dijk-Tussenklappenpolder-lekt-een-beetje-20632689.html>.

⁴⁴⁶ Nota van Antwoord, 86sl.

⁴⁴⁷ Nota van Antwoord, 86sj.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Grief 8

Vergunningen en regels

Vergunningen

De vergunningen die zijn aangevraagd voor het Windpark N33, te weten: de Natuurbeschermingswet, Omgevingsvergunning Windpark Eekerpolder, Omgevingsvergunning Windpark Vermeer Noord, Omgevingsvergunning Windpark Vermeer Midden en Omgevingsvergunning Windpark Vermeer Zuid, zijn op onjuiste en onzorgvuldige wijze tot stand gekomen en zijn in zowel formele als materiële zin gebrekkig. Hierna wordt eerst in algemene zin ingegaan op de omissies, onjuistheden en onzorgvuldigheden met betrekking tot de vergunningen. Vervolgens zullen de vergunningen afzonderlijk besproken worden. Omdat de vergunningaanvragen deels overeen komen, zullen delen van de zienswijze van appellanten over de vergunningaanvragen eveneens hetzelfde zijn zodat hun daartegen gerichte grieven onoverkomelijk gelijk zijn nu de Nota van Antwoord niet tot nauwelijks daarop ingaat. Om herhaling te voorkomen zijn er verwijzingen opgenomen naar de betreffende vergunningen die dezelfde argumentatie kennen. De aangevoerde zienswijzen bij de vergunningsaanvragen worden daarom geacht integraal ingelast en hier herhaald tenzij toegewezen te zijn en worden op eenzelfde wijze betwist door appellanten.

Appellanten achten de omgevingsvergunningen onvolkomen nu niet vaststaat in welke omvang onderhoudswegen, kabel tracés, enzovoorts, worden gerealiseerd. Dit is pas bekend gemaakt in de tweede fase van het Windpark N33.⁴⁴⁸ Op grond van artikel 2.7 Wabo hadden initiatiefnemers ervoor moeten zorgen dat alle onlosmakelijke activiteiten binnen het betrokken project, dus ook de ontwerp-omgevingsvergunningen uit de tweede fase die betrekking hebben op werkzaamheden ten behoeve van de aanleg en exploitatie van het Windpark N33, ook ten grondslag lagen aan de bestreden omgevingsvergunningen uit de eerste fase. De bestreden omgevingsvergunningen hadden derhalve niet verleend mogen worden.

De bandbreedte van de turbineafmetingen is onjuist. De maximale tiphoogte moet vastgesteld worden op 205 meter (ashoogte 140 meter + halve rotordiameter 65 meter) in tegenstelling tot de nu genoemde 200 meter in de verschillende omgevingsvergunningen. Daarnaast is de bandbreedte tussen de minimale en maximale afstanden zo groot dat er niet meer aan artikel 2.10, lid 1, onder a, Wabo wordt voldaan. Door de ruime bandbreedte kan geen sprake zijn van een concreet bouwplan.

Appellanten betwisten dat de best beschikbare technieken, hierna BBT, in de omgevingsvergunning(en) zijn toegepast om verontreiniging van bodem, water en lucht te voorkomen. Het milieueffectrapport gebruikt

⁴⁴⁸ <http://www.rvo.nl/subsidies-regelingen/bureau-energieprojecten/lopende-projecten/windparken/windpark-n33/fase-2>.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

immers referentieturbines die niet aansluiten bij de BBT.⁴⁴⁹ Deze referentieturbines sluiten niet aan bij de nieuwe, effectievere windturbines die op dit moment beschikbaar zijn. De nieuwe turbines hebben 27% meer energieopbrengst,⁴⁵⁰ wat betekent dat er circa 8 windturbines minder kunnen worden gerealiseerd om de energiedoelstelling van 100 tot 120 MW te kunnen blijven halen.

De aangevraagde vergunningen voor de windturbines raken risicoteknisch de rechtszekerheid omdat het flexibele vergunningen zijn. De Nota van Antwoord miskent het feit dat het flexibele vergunningen betreffen welke tot onzekere gevolgen leiden.⁴⁵¹ Dit heeft mede tot gevolg dat de risicoteknische rechtszekerheid niet gewaarborgd kan worden, aangezien de 'worst case' effecten berusten op verouderde gegevens (zie ook de grief externe veiligheid). Ook kan hiermee de locatie niet voldoende objectief bepaald zijn. De turbines zelf en de locatie waar de turbines geplaatst gaan worden zijn uitgesteld, via fasen van vergunningverlening ofwel niet objectief bepaalbaar. Hierdoor zijn de gezondheidseffecten en milieueffecten onduidelijk en de vergunningen niet handhaafbaar.

Voor de turbines is alleen de bandbreedte van ashoogte, rotordiameter met de tiphoogte vermeld. Niet vermeld is de hoogte van de betonfundering bestaande uit een voet en een betonplaat. De minimale en maximale afmetingen van de gondel verschillen zodanig zeer van elkaar dat de vergunning niet voldoende bepaald is, waarmee het afgeven van de vergunning onzorgvuldig is. Het MER geeft bovendien aan dat zij uitgaat van een worst-case scenario door de grootste afmetingen te gebruiken bij haar onderzoeken. Deze redenatie wordt ook bevestigd in de Nota van Antwoord, aangezien er slechts indicatieve gegevens qua sondering en fundering zijn.⁴⁵² Het aspect wordt pas tijdens de detail engineering van het project nader uitgewerkt. Door geen rekening te houden met de betonfundering en de afmetingen van de gondel, wordt de maximale hinder en in het bijzonder de belasting niet als uitgangspunt genomen. Dit is een ommissie in het onderzoek. Het is niet mogelijk vast te stellen dat de te bouwen windturbines aan de voorschriften uit het Bouwbesluit zullen voldoen door de bandbreedte die de vergunningen hanteren.

Hierbij is de vergunning flexibel met betrekking tot de locatie van de windturbine, ook al zijn coördinaten van windturbines in de vergunningen opgenomen. De turbines mogen ter plaatse maximaal 15 m naar links of 15 m naar rechts worden verplaatst. Deze verschuiving is van invloed op milieu en gezondheid, zoals geluidshinder en slagschaduwshinder. Uit de onderzoeken naar geluid en slagschaduw blijkt dat de locatie van de windturbine en de afstand van de windturbine tot gevoelige objecten bepaalt waar, en in welke mate de hinder is en wordt ervaren. De vergunning is hiermee onvoldoende bepaald en niet handhaafbaar waardoor een goede ruimtelijke ordening niet gewaarborgd is. Dat de vergunning wel voldoet aan de 'worst case' effecten doet hier niets aan af.⁴⁵³ De vergunningaanvragen moeten voldoen aan normgerelateerde

⁴⁴⁹ Inpassingsplan, p. 48.

⁴⁵⁰ Aanvullende MER, 26 juni 2016, p. 9.

⁴⁵¹ Nota van Antwoord, 86ut.

⁴⁵² Nota van Antwoord, 86uu.

⁴⁵³ Nota van Antwoord, 86uv.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

verbetering volgens artikel 2.5 jo. artikel 2.10 lid 1, 2.12 lid 1 en 2.1 lid 1 sub a Wabo, zodat bij het indienen ervan zekerheid moet bestaan uit welke activiteiten het gehele project bestaat. Uit de vergunningaanvragen blijkt - behalve algemene ampele afweging in ontwerpbesluiten - niet concreet dat de windturbines aan de constructief-technische voorschriften van het Bouwbesluit en de Bouwverordening zullen voldoen, nu het enkel op hoofdlijnen is getoetst.

Appellanten ontkennen en betwisten de esthetische toelaatbaarheid van de turbines, zowel op zich als in relatie tot en in samenhang met hun omgeving. Het windpark en de eerder genoemde turbines zijn in strijd met de beeldkwaliteit en de redelijke eisen van welstand. Een welstandstoets heeft niet juist plaatsgevonden wat wel verplicht is volgens artikel 2.10 lid 1 sub d Wabo. De Nota van Antwoord geeft geen reactie c.q. betwisting op dit uitgangspunt, waarmee dit standpunt vaststaat. Ook wijzen appellanten op het feit dat bij de omgevingsvergunning Eekerpolder er een aanvulling is voorgelegd aan de welstandscommissie, wat tevens aanleiding geeft tot twijfel aan de zorgvuldigheid van de totstandkoming van dit advies.

Bovendien zijn bij de vergunningaanvragen geen kleurenfoto's van de bestaande situatie en de omliggende bebouwing gevoegd, geen situatietekening van de nieuwe toestand met daarop de afmetingen van het perceel en bebouwd oppervlak en geen tekening van de situering van het bouwwerk ten opzicht van de perceelgrenzen en de wegzijde, zoals artikel 2.3 sub d jo 2.5 sub c Regeling Omgevingsrecht verlangt. Volgens de minister is het voldoende duidelijk wat de verschijningsvorm is, maar hiermee voldoet de minister niet aan de wettelijke eisen die gesteld worden.⁴⁵⁴

Appellanten betwisten de gefaseerde aanpak waarvoor de minister heeft gekozen. Bij de omgevingsvergunningen zijn ten onrechte activiteiten zoals de aanleg en exploitatie van de elektrische en civieltechnische infrastructuur aangegeven (artikel 2.2, lid 1, onder d en e, Wabo), terwijl vergunningen voor de bestemming en turbines wel zijn aangevraagd. Pas wanneer alle benodigde vergunningen zijn aangevraagd en afgegeven door de betrokken bestuursorganen mag begonnen worden met de werkzaamheden en aanleg. In tegenstelling tot wat de Nota van Antwoord beweert, zijn appellanten van mening dat er sprake is van juridische onlosmakelijkheid.⁴⁵⁵ De bestreden omgevingsvergunningen zijn o.a. gebaseerd op artikel 2.1, lid 1 onder e, Wabo (activiteit 'milieu'). Als men de benodigde bekabeling weglaat binnen de activiteit 'milieu' ontstaat er echter een andere inrichting.⁴⁵⁶ Als bepaalde onderdelen worden weggelaten binnen de inrichting kan de activiteit 'milieu' niet functioneren, waarmee in strijd is gehandeld met het systeem van de Wabo.⁴⁵⁷ De omgevingsvergunningen hadden niet verleend mogen worden.

⁴⁵⁴ Nota van Antwoord, 86uw.

⁴⁵⁵ Nota van Antwoord, 86ux.

⁴⁵⁶ Zie in vergelijkbare zin ABRS 23 maart 2016, ECLI:NL:RVS:2016:755, r.o. 4.3.

⁴⁵⁷ ABRS 23 maart 2016, ECLI:NL:RVS:2016:755, r.o. 4.2.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Bij het afgeven van een milieu-omgevingsvergunning (activiteit 'milieu') kan in zijn algemeenheid nog volstaan met doelvoorschriften, maar bij de activiteit 'bouw' moet er een concreet bouwplan worden afgegeven. Nu de bestreden omgevingsvergunningen ook zijn gebaseerd op artikel 2.1, lid 1, onder a, Wabo (activiteit 'bouw'), kan geen omgevingsvergunning worden verleend, omdat het type windturbine en de hoogte van de windmolen onbekend is kan er geen sprake zijn van een 'concreet' bouwplan.

Werkzaamheden van netbeheerders mogen niet aanvangen voordat de benodigde vergunningen zijn aangevraagd en verleend. Dat de minister dit wil goedkeuren om de doelen van het Energieakkoord te halen, is opmerkelijk en niet acceptabel. De Nota van Antwoord beaamt deze redenering en zegt dat er geen werkzaamheden worden uitgevoerd, alvorens deze vergunning volgens wettelijke procedure is verleend.⁴⁵⁸ Appellanten achten het echter niet uitgesloten dat de minister de netbeheerders, vooruitlopend op het verlenen van de benodigde vergunningen, zal toestaan om hierop te anticiperen en al te beginnen met werkzaamheden. In het concept verslag van een wetgevingsoverleg op 18 februari 2016 geeft de minister in een reactie op een motie van dhr. Smaling van 1 februari 2016 namelijk het volgende aan: "Je hebt om te beginnen een windpark op land. Als de voorbereiding daarvan klaar is, wordt het gebouwd. Als we netbeheerders die de aansluiting moeten verzorgen pas met hun werk laten beginnen als het park er staat, dan is er een periode waarin het park klaar is, maar nog niet kan worden gebruikt. Ik denk dat dat voor de burger heel irritant is, terwijl het ook extra geld kost, zonder een doel te dienen. Als de voorbereiding van de windparken in volle gang is, begint nu ook de netbeheerder met de voorbereiding van de aansluiting. Als wordt begonnen met de bouw van de windparken, begint ook de netbeheerder met de regeling van de aansluiting. Als de windparken dan klaar zijn, zijn ook de aansluitingen klaar. Ik denk dat we dan op een efficiënte manier doen wat gedaan moet worden. Ik zou er zeer op tegen zijn om dit uit de wet te halen. Een bijkomend effect is dat er vertraging ontstaat in het produceren van duurzame elektriciteit, waardoor we onze doelstellingen voor duurzame energie voor 2020 niet kunnen halen." Werkzaamheden van netbeheerders mogen niet aanvangen voordat de benodigde vergunningen zijn aangevraagd en verleend. Dat de minister dit wil goedkeuren om de doelen van het Energieakkoord te halen, is opmerkelijk en niet acceptabel.

Een belangrijk punt is dat de vergunningen voor onbepaalde tijd worden aangevraagd.⁴⁵⁹ Dit is in strijd met het materiële gelijkheidsbeginsel zoals dat wordt beschreven in de Conclusie van

⁴⁶⁰ Deze eis ziet op het voorkomen van een onevenredige bevoordeling van de vergunninghouder. De duur van de schaarse vergunning mag niet langer worden verleend dan nodig is om de betreffende activiteit daadwerkelijk en rendabel te verrichten. Aangezien de subsidie wordt verleend voor een periode van 15 jaar, kan de verlening van de vergunning niet langer dan 15 jaar zijn. De aanvraag van de vergunning voor onbepaalde tijd is dus onzorgvuldig en/of in strijd met het recht.

⁴⁵⁸ Nota van Antwoord, 86uy.

⁴⁵⁹ Aanvraag omgevingsvergunning Windpark Eekerpolder, Vermeer Noord, Vermeer Midden en Vermeer Zuid, bijlage 1, respectievelijk p. 5, 5, 6 en 5 en de publiceerbare aanvraag van elk van de deelgebieden.

⁴⁶⁰ ECLI:NL:RVS:2016:1421, 25 mei 2016, Conclusie, onder 6.9.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Appellanten betwisten het oordeel dat er geen sprake is van meerdere vergunningen op dezelfde gronden.⁴⁶¹ Bij een eventuele vergunningverlening worden namelijk verschillende appellanten getroffen door het Windpark N33, nu deze conflicterend werkt met (recent) verkregen vergunningen. Onder de werking van de Wet milieubeheer heeft uw Afdeling geoordeeld dat de omstandigheid dat op één perceel verschillende vergunningen onder voorschriften voor het oprichten en in werking hebben van een inrichting van toepassing zijn, zich niet verdraagt met het systeem van de Wet milieubeheer. In haar uitspraak van 1 juli 2015 heeft uw Afdeling deze jurisprudentie van overeenkomstige toepassing verklaard op de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht.⁴⁶²

In de voorschriften van de verschillende omgevingsvergunningen is in artikel 3.1.7 opgenomen dat de vergunninghouder binnen de inrichting werkzame personen moet instrueren over de voor hen van toepassing zijnde voorschriften van deze vergunning en de van toepassing zijnde veiligheidsmaatregelen. Het is voor appellanten onduidelijk hoe dit voorschrift gecontroleerd gaat worden en wat de consequenties zijn mochten werkzame personen niet geïnstrueerd zijn. Daarnaast moet er altijd 'voldoende' kundig personeel bereikbaar en beschikbaar zijn voor calamiteiten. Het is voor appellanten tevens onduidelijk wat er onder voldoende moet worden verstaan.

In de voorwaarden bij de bouwactiviteit is als laatste voorwaarde genoemd dat binnen een jaar na de instandhoudingstermijn van 30 jaar de bovengrondse delen en de fundering tot ten minste 1 meter onder het maaiveld moeten worden verwijderd. Hierbij laten de vergunning na om precies uit te leggen wat valt onder het begrip 'maaiveld'. Als feitelijk gevolg zal het in ieder geval hebben dat heipalen in de grond blijven na een eventuele demontering. Het is onduidelijk of er daardoor ook negatieve gevolgen zullen optreden. Daarnaast worden er in het besluit geen boete of sanctie gesteld, mocht de vergunninghouder zich niet houden aan deze eis.

Onderstaande paragraaf ziet op en vormt een betwisting van de omgevingsvergunning Windpark Eekerpolder. De vergunning is onvolledig, onzorgvuldig en onrechtmatig

Het bruto vloeroppervlakte van het bouwwerk wordt gegeven in hoofdstuk 3 'Bouwen' en bedraagt 8025 m² na uitvoering van de werkzaamheden.⁴⁶³ Het bebouwde oppervlakte van het terrein bedraagt na uitvoering van de bouwwerkzaamheden 8025 m². Het gebruiksoppervlakte en verblijfsoppervlakte bedragen 30024 m². De vier bovenstaande oppervlaktetermen hebben niet dezelfde definitie. Verblijfsoppervlakte is het totaal van de netto oppervlakten van alle verblijfsruimten. Gebruiksoppervlakte wordt bepaald door de delen van de vloeren waarboven de netto hoogte kleiner is dan 1500 m². Het bebouwde oppervlakte van het terrein is de totale oppervlakte van het bouwwerk. Gezien het feit dat de fundering groter is dan de mast van de turbine,

⁴⁶¹ Nota van Antwoord, 86vb.

⁴⁶² ABRS 1 Juli 2015, ECLI:NL:RVS:2015:2081.

⁴⁶³ Aanvraag omgevingsvergunning Windpark Eekerpolder, bijlage 1, p. 17.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

is deze oppervlakte afwijkend van de verblijfoppervlakte en is deze weer afwijkend van de gebruiksoppervlakte. De juiste oppervlaktematen ontbreken dus in de vergunningaanvraag. Dit is onzorgvuldig, juridisch onjuist en zorgt voor rechtsonzekerheid. Nu de Nota van Antwoord nalaat te reageren op deze onjuiste oppervlaktematen, blijven appellanten van mening dat de vergunningaanvragen onzorgvuldig en juridisch onjuist zijn aangezien de bijlage ook geen toelichting geeft over de oppervlaktematen.⁴⁶⁴

Opmerkelijk is dus dat in de vergunningaanvraag wordt aangegeven dat het niet gaat om een tijdelijk bouwwerk. Opmerkelijk is eveneens dat het ontwerp Inpassingsplan niet wordt aangepast naar aanleiding van bovenstaand(e) verzoek en reactie. Dit, terwijl de SDE+-subsidie voor 15 jaar wordt aangevraagd c.q. afgegeven waarmee is bepaald dat het windmolenpark na die 15 jaar niet meer rendabel is. Naar zijn aard is een windturbine tijdelijk waardoor de vergunningaanvraag een concreet bepaalbare, dus afdwingbare sloopverplichting dient te bevatten, waar de provinciale saneringsregeling overigens niet toereikend voor is. Het ontwerpbesluit van deelgebied DEE geeft aan dat in geval van het structureel buiten werking stellen van de windturbines deze windturbines verwijderd moeten worden, alleen indien er nadelige gevolgen voor het milieu kunnen optreden. Dit bevat zodanig veel voorbehouden dat van een afdwingbare sloopverplichting juist geen sprake is. Bovendien ontbreekt een preventieplan voor het afval - onder andere bestaande uit de turbine(onderdelen) zelf - dat ontstaat bij de sloop, afbraak of ontmanteling. Het polyesterschroot is niet meer te hergebruiken en heeft geen nuttige toepassing meer, valt verder niet onder Best Beschikbare Technieken. De Nota van Antwoord heeft overwogen dat de vergunning is aangevraagd en vergund voor onbepaalde tijd, waaruit ook geen verplichting voortvloeit dat na afloop van bedoelde 15 jaar de windmolens weer moeten worden afgebroken.⁴⁶⁵ De opmerking in de Nota van Antwoord dat er in de onderhavige vergunning geen aanleiding is om uitputtend rekening te houden met een toekomstige stillegging en ontmanteling is onbegrijpelijk volgens appellanten. In de afgelopen decennia is gebleken dat de meeste windturbines na 10 jaar vervangen moeten worden.

De vergunningaanvraag omschrijft dat de activiteiten in overeenstemming zijn met het bestemmingsplan. Dit klopt niet en vormt een ommissie in de aanvraag, aangezien het bestemmingsplan nog niet is gewijzigd. De Nota van Antwoord miskent deze feitelijke grondslag.⁴⁶⁶

In de vergunningaanvraag wordt aangegeven dat er geen extra maatregelen worden getroffen om belasting op het milieu te voorkomen. Dit is naar de mening van appellanten onzorgvuldig, omdat verwacht kan worden dat de bouw van een windpark een aanslag op het milieu kan vormen. Dit moet worden voorkomen dan wel worden beperkt. Volgens de minister is getoetst of maatwerk noodzakelijk is, maar voor appellanten is het onduidelijk hoe tot deze conclusie is gekomen.⁴⁶⁷

⁴⁶⁴ Nota van Antwoord, 86vc.

⁴⁶⁵ Nota van Antwoord, 86ve.

⁴⁶⁶ Nota van Antwoord, 86vg.

⁴⁶⁷ Nota van Antwoord, 86vh.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

De vergunningaanvraag geeft onder 'Brandveiligheid' aan dat er alleen draagbare blusmiddelen aanwezig zijn in het bouwwerk. Volgens Bouwbesluit aansturingstabel 6.27 dient een bouwwerk dat geen gebouw is, te worden voorzien van een automatische brandblusinstallatie en een rookbeheersingssysteem. Deze staan ten onrechte niet vermeld in de vergunningaanvraag. Zonder deze automatische brandblusinstallatie is brandveiligheid niet voldoende gegarandeerd. De overwegingen van de Nota van Antwoord dat uit artikel 6.27 bouwbesluit 2012 niet volgt dat er een verplichting is tot een automatische brandblusinstallatie en rookbeheersingssysteem kunnen geen stand houden.⁴⁶⁸ De Nota beoordeelt het namelijk op het genoemde artikel, maar appellanten hebben expliciet verwezen naar het aansturingstabel waaruit deze verplichting wel volgt. Gelet hierop is er sprake van een onzorgvuldig besluit.

Het ontwerpbesluit vermeldt dat er geen opslag is van brandbare stoffen. Dit is onjuist, er is olie, smeermiddel, antivries, plastic, polyester, polyurethaan en/of er zijn elektronische componenten aanwezig welke elk brandbaar zijn. In combinatie met windlucht en een ontsteking, bijvoorbeeld door middel van kortsluiting of oververhitting, kan dit snel leiden tot brand. Gezien recente (dodelijke) ongevallen door brand in een windturbine nemen veiligheidsdiensten geen enkel risico en wagen zich niet in of in de buurt van de windturbine.⁴⁶⁹ Daarbij is brand in een gondel niet of nauwelijks bereikbaar waardoor blussen onuitvoerbaar of onmogelijk is. Draagbare blusmiddelen zijn daarom van geen enkel nut en waarborgen de brandveiligheid niet, ook al zegt de Nota van wel.⁴⁷⁰

Met betrekking tot afvalwater bepaalt de vergunningaanvraag dat er geen afvalwater wordt geloosd uit de inrichting. Dit is echter onjuist. Een veelvoorkomend probleem bij windturbines ontstaat met olievervuiling.⁴⁷¹ Wanneer deze vervuiling in aanraking komt met regenwater, komt dit in het oppervlaktewater en de grond terecht, veroorzaakt daarmee een vervuiling van milieu. De Nota van Antwoord kijkt in haar reactie enkel naar de aanvraag, maar zou moeten constateren dat de aanvraag onvolledig is.⁴⁷²

De vergunningaanvraag geeft aan dat de activiteiten geen trillingen veroorzaken. Echter, de activiteiten veroorzaken wel trillingen. Trillingen kunnen ontstaan in de gebruiksfase als gevolg van cyclische windbelastingen. Bij de uitwerking kan een soortgelijke aanpak worden gevolgd als voor de bouwfase. De horizontale verplaatsingen van de fundering kunnen worden berekend met een plastisch elementenmodel (bijvoorbeeld met het eindige elementenmodel (EEM) Diana of Plaxis). Verhoogde grondwaterstanden/-spanningen kunnen ontstaan als de afdichtende lagen tussen de watervoerende pakketten door de heipalen worden doorsneden. De invloed van de versnellingen in de ondergrond op de stabiliteit van de waterkering dient te worden geverifieerd. Daarbij hebben - in vergelijking tot de bouwfase - de lagere

⁴⁶⁸ Nota van Antwoord, 86vi.

⁴⁶⁹ <http://www.omroepzeeland.nl/nieuws/2016-01-04/957728/windmolen-vlissingen-oost-op-ho-geplagen#VwY7yfmLTcs>;
<http://www.medialv.nl/nieuws/10452/Twee-doden-bij-brand-in-windturbine-Ooltgensplaat.html>;
<https://www.youtube.com/watch?v=nbTJf-tpoJl8&sns=em>.

⁴⁷⁰ Nota van Antwoord, 86vj.

⁴⁷¹ http://www.smb-vlietstra.nl/images/uploads/Vlietstra_Flyer_A4_Windturbines.pdf.

⁴⁷² Nota van Antwoord, 86vk.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

versnellingswaarden en de herverdeling van de belastingen via het funderingsblok over de funderingspalen een gunstig effect op de waterspanningen en zijn voor de macrostabiliteit minder relevant. De beoordeling van de met D-Geostability berekende stabiliteitsfactor geschiedt op dezelfde wijze als bij de bouwfase met dien verstande dat de schadefactor, afhankelijk van de beschouwde dijkkring varieert tussen 1,05 en 1,13. De toetswaarde voor de met D-Geostability berekende stabiliteitsfactor is dan 1,37 à 1,47 (methode Bishop) of 1,30 à 1,40 (methode UpliftVan).⁴⁷³ Daarnaast zullen de bouwwerkzaamheden veel trillingen veroorzaken bij heikwerkzaamheden, graafwerkzaamheden, vervoersbewegingen en het eventueel verdichten van de betonfundering met trilnaalden. De vergunningaanvraag is incorrect met de vermelding dat er geen trillingen worden veroorzaakt. De Nota van Antwoord noemt enkel dat aandacht is besteed aan trillingen en dat is voldaan aan het Bouwbesluit, maar miskent de bovenstaande redenering van appellanten dat het wel degelijk gevolgen kan hebben op grondwaterstanden/-spanningen.⁴⁷⁴

De vergunningaanvraag vermeldt onder het punt 'Energie' dat de inrichting 0 kWh elektriciteit of 0 m³ gas gebruikt. Een windturbine levert netto elektriciteit op, maar verbruikt eveneens elektriciteit. De generator voor het omzetten van de rotorbladen, de transformator, de bladadapter, de kruimotoren, het besturingssysteem en in ieder geval de bewakingscamera's verbruiken elektriciteit.⁴⁷⁵ Deze argumentatie wordt ook gevolgd door de Nota van Antwoord, maar geeft vervolgens geen onbegrijpelijke aanleiding tot aanpassing.⁴⁷⁶

Appellanten herhalen onverkort dat er geen preventieplan is voor beperking van verkeer en vervoersbewegingen om het milieu minder te belasten. Het is opmerkelijk dat er geen preventieplan is omdat windturbines tot doel hebben het milieu te sparen. Gezien het aantal vervoersbewegingen met zeer groot materieel, zoals aangegeven in de aanvraag Natuurbeschermingswet vergunning, is een preventieplan zeker benodigd. De Nota van Antwoord miskent deze redenering en stelt dat het hier gaat om een tijdelijke relatie als kortstondige situatie in de context van de bouw.⁴⁷⁷ De Nota houdt echter geen rekening met de periode na de bouw. Dit moet wel aangezien de windmolens ook regelmatig gecontroleerd en onderhouden moeten worden.

Ten onrechte ontbreekt in de vergunningaanvraag de aanleg van kabeltracés. Pas wanneer alle benodigde vergunningen zijn aangevraagd en afgegeven door de betrokken bestuursorganen, dus inclusief de vergunningen voor de bouw van inkoopstations en vergunningen voor het leggen van de bekabeling, mag begonnen worden met de werkzaamheden en aanleg. In tegenstelling tot wat de Nota van Antwoord beweert, zijn appellanten van mening dat er sprake is van juridische onlosmakelijkheid in de zin van artikel 2.7, eerste lid, Wet algemene bepalingen omgevingsrecht.⁴⁷⁸

⁴⁷³ www.vakbladgeotechniek.nl/artikel/77.

⁴⁷⁴ Nota van Antwoord, 86vl.

⁴⁷⁵ Aanvraag omgevingsvergunning deelgebied Eekerpolder, bijlage 1, p. 26.

⁴⁷⁶ Nota van Antwoord, 86vm.

⁴⁷⁷ Nota van Antwoord, 86vn.

⁴⁷⁸ Nota van Antwoord, 86vp.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Ten slotte ontbreken de volgende bescheiden in of bij de vergunningaanvraag voor het deelgebied Eekerpolder: Aanvraag vergunning Provinciale wegenverordening, Aanvraag vergunning Waterschap in verband met (bouw)werkzaamheden op, onder, boven of nabij een waterweg van het Waterschap, Aanvraag planschadeovereenkomst met de landeigenaren, Aanvraag planschadeovereenkomst omwonenden, Aanvraag vergunning werkzaamheden onder een spoorweg, Aanvraag vergunning Wet beheer Rijkswaterstaat werken in verband met vervoer over A7, N33 en N366, Aanvraag transport vergunning en Geluidmeting heilawaai. Appellanten ontkennen niet dat het een keuze is dat de aanvrager zelf mag kiezen voor welke activiteit(en) een omgevingsvergunning wordt aangevraagd, maar betwisten juist het oordeel dat voor het aanvragen van activiteiten soms bescheiden nodig zijn om de aanvraag te kunnen realiseren.⁴⁷⁹ Appellanten blijven daarom bij het oordeel dat de bovenstaande bescheiden ontbreken.

Onderstaande paragraaf ziet op en vormt een betwisting van de omgevingsvergunning Windpark Vermeer Noord. De vergunning is onvolledig, onzorgvuldig en rechtens onjuist

Onderstaande paragraaf ziet op en vormt een betwisting van de aanvraag van de omgevingsvergunning cluster Vermeer Noord. De vergunningaanvraag is onvolledig, onzorgvuldig en rechtens onjuist (zie bovenstaande argumentatie vergunningaanvraag deelgebied Eekerpolder).

De uittreksels van de Kamer van Koophandel die zijn bijgevoegd waren ten tijde van de vergunningaanvraag ongeveer 5 maanden oud. De Nota van Antwoord geeft als reactie dat 5 maanden 'actueel' is.⁴⁸⁰ Die periode is naar mening van appellanten te groot met het oog op de rechtszekerheid en zorgvuldigheid.

Onderstaande paragraaf ziet op en vormt een betwisting van de omgevingsvergunning Windpark Vermeer Midden. De vergunning is onvolledig, onzorgvuldig en rechtens onjuist

Onderstaande paragraaf ziet op en vormt een betwisting van de aanvraag van de omgevingsvergunning cluster Vermeer Midden. De vergunningaanvraag is onvolledig, onzorgvuldig en rechtens onjuist (zie bovenstaande argumentatie vergunningaanvraag deelgebied Eekerpolder).

In de analyse van Pondera Consult omtrent externe veiligheid staat dat er vanuit wordt gegaan dat initiatiefnemers eventuele risico's van de windturbines op hun eigen bedrijfsgebouwen en/of woningen acceptabel achten. Deze aanname is een blote stelling en levert zelfs geen begin van bewijs want is niet onderbouwd. En behoeft daarom een uitdrukkelijke en schriftelijke, voorafgaand verkregen verklaring van de bewoners van deze bedrijfswoningen om af te zien van aansprakelijkheid richting de vergunningverlener.

⁴⁷⁹ Nota van Antwoord, 86vq.

⁴⁸⁰ Nota van Antwoord, 86wf.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Een onderzoek naar de risico's van afvliegende onderdelen bij brand ontbreekt in de vergunning. Nu appellanten in de zienswijze al uitvoerig hebben betwist dat de veiligheidseisen onder andere verouderd zijn, betwisten appellanten dat is voldaan aan de veiligheidseisen.⁴⁸¹ Met name gezien de recente brand in een Duitse windturbine met smeulende rondvliegende onderdelen op 1200 meter afstand, is dat een omissie en zeer onzorgvuldig.⁴⁸²

In de grief over de sfeerwoningen is uitgebreid gemotiveerd waarom de sfeerwoningen betrokken moeten worden onder de normen voor geluidshinder, slagschaduw en externe veiligheid. Appellanten betwisten daarom het oordeel dat de dichtstbijzijnde woning van derden op circa 675 meter afstand van windturbine 28 ligt. Alle aangewezen sfeerwoningen zijn immers geen eigenaar van gronden waarop een windturbines gepland is. Er zijn daarom woningen van derden die dicht bij de windturbines staan.

In bijlage 1 van de vergunningaanvraag is opgemerkt dat er een aantal woningen binnen de sfeer van de inrichting behoren, zoals woningen van initiatiefnemers, beheerders, grondeigenaren of andere bij de inrichting betrokkenen, waar derhalve niet wordt getoetst aan de normen van geluid, slagschaduw of externe veiligheid. Deze term is breder dan de term die het Activiteitenbesluit gebruikt, namelijk een woning die tot de betreffende inrichting behoort. Met betrekking tot laatst genoemde woningen stelt het Activiteitenbesluit dat deze woningen niet behoeven te voldoen aan de normen voor geluid, slagschaduw en externe veiligheid. De vergunningaanvraag noemt echter woningen die volgens de aanvraag niet hoeven te voldoen aan de geluid-, slagschaduw- en externe veiligheidsnormen. Deze woningen althans een aantal daarvan behoren echter niet bij de inrichting en moeten daarom wel degelijk aan deze normen voldoen, zo blijkt ook uit een deskundigenrapport.⁴⁸³ Dit wordt ook uitvoerig uiteengezet door appellanten in de grief sfeerwoningen. De vergunningaanvraag neemt derhalve een onjuiste maatstaf aan en is daarmee in strijd met het recht en de wet.⁴⁸⁴

Onderstaande paragraaf ziet op en vormt een betwisting van de omgevingsvergunning Windpark Vermeer Zuid. De vergunning is onvolledig, onzorgvuldig en rechtens onjuist

Onderstaande paragraaf ziet op en vormt een betwisting van de aanvraag van de omgevingsvergunning cluster Vermeer Zuid. De vergunningaanvraag is onvolledig, onzorgvuldig en rechtens onjuist (zie bovenstaande argumentatie vergunningaanvraag deelgebied Eekerpolder).

In de analyse van Pondera Consult omtrent externe veiligheid staat dat er vanuit wordt gegaan dat initiatiefnemers eventuele risico's van de windturbines op hun eigen bedrijfsgebouwen en/of woningen acceptabel achten. Deze aanname is een blote stelling en levert zelfs geen begin van bewijs want is niet

⁴⁸¹ Nota van Antwoord, 86wv.

⁴⁸² <http://www.dvhn.nl/drenthe/Brokstukjes-molen-belanden-op-dak-21110219.html>.

⁴⁸³ Lievense CSO.

⁴⁸⁴ Nota van Antwoord, 86wz.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

onderbouwd. En behoeft daarom een uitdrukkelijke en schriftelijke, voorafgaand verkregen verklaring van de bewoners van deze bedrijfswoningen om af te zien van aansprakelijkheid richting de vergunningverlener. Een onderzoek naar de risico's van afvliegende onderdelen bij brand ontbreekt in de vergunning. Nu appellanten in de zienswijze al uitvoerig hebben betwist dat de veiligheidsonderzoeken onvoldoende zijn en het handboek risicozonering windturbines (2014, versie 3.1) verouderd is, betwisten appellanten dat is voldaan aan de veiligheidseisen.⁴⁸⁵ Met name gezien de recente brand in een Duitse windturbine met smeulende rondvliegende onderdelen op 1200 meter afstand, is dat een omissie en zeer onzorgvuldig.⁴⁸⁶ In de grief over de sfeerwoningen is uitgebreid gemotiveerd waarom de sfeerwoningen betrokken moeten worden onder de normen voor geluidshinder, slagschaduw en externe veiligheid. Appellanten betwisten daarom het oordeel dat de dichtstbijzijnde woning van derden op circa 725 meter afstand van windturbine 34 ligt. Alle aangewezen sfeerwoningen zijn immers geen eigenaar van gronden waarop een windturbines gepland is. Er zijn daarom woningen van derden die dichter bij de windturbines staan.

In bijlage 1 van de vergunningaanvraag is opgemerkt dat er een aantal woningen binnen de sfeer van de inrichting behoren, zoals woningen van initiatiefnemers, beheerders, grondeigenaren of andere bij de inrichting betrokkenen, waar derhalve niet wordt getoetst aan de normen van geluid, slagschaduw of externe veiligheid. Deze term is breder dan de term die het Activiteitenbesluit gebruikt, namelijk een woning die tot de betreffende inrichting behoort. Met betrekking tot laatst genoemde woningen stelt het Activiteitenbesluit dat deze woningen niet behoeven te voldoen aan de normen voor geluid, slagschaduw en externe veiligheid. De vergunningaanvraag noemt echter woningen die volgens de aanvraag niet hoeven te voldoen aan de geluid-, slagschaduw- en externe veiligheidsnormen. Deze woningen althans een aantal daarvan behoren echter niet bij de inrichting en moeten daarom wel degelijk aan deze normen voldoen, zo blijkt ook uit een deskundigenrapport.⁴⁸⁷ Dit wordt ook uitvoerig uiteengezet door appellanten in de grief sfeerwoningen. De vergunningaanvraag neemt derhalve een onjuiste maatstaf aan en is daarmee in strijd met het recht en de wet.⁴⁸⁸

Regels

Het vastgestelde inpassingsplan wijkt af van het ontwerp. Appellanten constateren een vormfout nu het ministerie heeft verzuimd om in de bekendmaking melding te maken van de gewijzigde vaststelling en de mogelijkheid om beroep in te stellen tegen deze wijzigingen.

In hoofdstuk 1 Regels is een begrippenlijst opgenomen. De hier beschreven begrippen komen voor in de planregel en behoeven een nadere beschrijving. Het SVBP (Standaard Vergelijkbare Bestemmingsplannen 2012) schrijft voor dat de begrippenlijst in ieder geval die begrippen noemen die voorkomen in het

⁴⁸⁵ Nota van Antwoord, 86ym-yn.

⁴⁸⁶ <http://www.dvln.nl/drenthe/Brokslukjes-molien-belanden-op-dak-21110219.html>.

⁴⁸⁷ Lieveense CSO.

⁴⁸⁸ Nota van Antwoord, 86yr.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

bestemmingsplan en de type objecten benoemen.⁴⁸⁹ De begrippenlijst is een niet te onderschatten onderdeel van een plan. Dit dient de rechtszekerheid van appellanten. Niet alleen voor de vergunningverlening is een begrippenlijst een belangrijk onderdeel, maar ook voor handhaving. Appellanten achten de begrippenlijst onvolkomen in dit opzicht, hetgeen blijkt uit volgende gedeelten.

Het blijft voor appellanten onduidelijk waarom de minister de omschrijving van het begrip bouwwerk (artikel 1.11) gedefinieerd door uw Afdeling niet wil volgen.⁴⁹⁰ Zoals uw Afdeling eerder heeft overwogen (uitspraak van 12 september 2012 in zaak nr. 201112262/1/A1), kan voor de uitleg van het begrip bouwwerk in de Wabo aansluiting worden gezocht bij de definitie van dit begrip in de modelbouwverordening. Het is juist dat er geen wettelijk begrip voor 'bouwwerk' is voorgeschreven, maar deze is dus wel door de rechtspraak nader ingevuld en moet voldoen aan vier criteria:⁴⁹¹

1. elke constructie;
2. van enige omvang;
3. direct of indirect met de grond verbonden, hetzij direct of indirect steunend in of op de grond;
4. bedoeld om ter plaatse te functioneren.

Het blijft voor appellanten daarmee onduidelijk waarom de minister denkt hiervan te mogen afwijken.

Artikel 1.9 Regels definieert bevoegd gezag als volgt: 'bevoegd gezag zoals bedoeld in de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht'. Deze definitie is onvolledig en derhalve in strijd met het recht. De minister stelt dat het begrip 'bevoegd gezag' o.a. voorkomt in artikel 6.3 en in de laatste Staat van wijzigingen in meerdere artikelen is ingevoegd.⁴⁹² Dit betwisten appellanten ook niet, maar de definitie daarvan wel. Zoals het SVBP voorschrijft worden in de begrippenlijst begrippen opgenomen die voorkomen in het bestemmingsplan. In het bestreden besluit gaat het om een Rijkscoördinatierегeling en kunnen er andere regels gelden voor het bevoegd gezag. Dit wordt niet genoemd in hoofdstuk 1 Regels. Op grond van artikel 3.35 lid 2 Wro kan immers worden afgeweken van de standaardregeling. Voorts mist de definitie van het bevoegd gezag voor het opmaken van het inpassingsplan.⁴⁹³ Appellanten betwisten een genoegzame definitie van het begrip bevoegd gezag omdat geen rekening is gehouden met afwijkende wettelijke regelingen bij Rijkscoördinatierегeling. Niet alleen de Wabo, maar diverse wetten waaronder de Wro en de Elektriciteitswet zijn in dit geval van belang om een rechtens juiste en volledige definitie te geven van het begrip bevoegd gezag.

Verder merken appellanten op een onvolledige beschrijving van het begrip nutsvoorziening in artikel 1.20 Regels: 'voorzieningen ten behoeve van het openbare nut, zoals transformatorhuisjes- of stations en

⁴⁸⁹ SVBP, p. 25.

⁴⁹⁰ ABR 30 december 2012, ECLI:NL:RVS:2015:4018.

⁴⁹¹ Nota van Antwoord, 86abg.

⁴⁹² Nota van Antwoord, 86abl.

⁴⁹³ Artikel 9b Elektriciteitswet.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

schakelhuisjes of -stations.' Geen definitie wordt gegeven van de begrippen genoemd in dit artikel. Appellanten betwisten daarom het oordeel van de minister dat het geen begrippen zijn om het plan goed te kunnen interpreteren.⁴⁹⁴ Zonder deze voorzieningen zou het windpark (waarschijnlijk) niet goed kunnen functioneren. Daarnaast is het voor appellanten niet kenbaar en duidelijk wat bijvoorbeeld onder duikers moet worden verstaan (artikel 1.17). Appellanten constateren dat sprake is van een inaccuraat, onzorgvuldige begrippenlijst.

Voorts achten appellanten het begrip Bedrijf - Windturbinepark Voorlopig (artikel 4) in strijd met de algemene beginselen van behoorlijk bestuur. Dit is ook niet betwist door de Nota van Antwoord en erkent dus een strijd met de algemene beginselen van behoorlijk bestuur.⁴⁹⁵ Op de gronden waarop het windpark is voorzien, rust op grond van artikel 4 Regels bestemming Bedrijf - Windturbinepark Voorlopig. Vanaf de datum van inwerkingtreding van het plan geldt deze voorlopige bestemming 30 jaar. Na het verstrijken van deze termijn gelden de bestemmingen weer zoals die voor die gronden zijn neergelegd in de onderliggende bestemmingsplannen dan wel beheersverordeningen zoals blijkt uit artikel 4.3.1 Regels.

Artikel 7o Besluit uitvoering Chw is volgens appellanten in strijd met het bepaalde van artikel 2.4 Chw. Zonder nadere toelichting stelt de minister dat artikel 2.4 een andere bedoeling heeft, die niet in lijn is met dat artikel en de Memorie van Toelichting.⁴⁹⁶ Appellanten vorderen een nadere toelichting hieromtrent en blijven volharden dat artikel 7o Besluit uitvoering Chw niet de betekenis heeft die de wetgever bij het opstellen van artikel 2.4 Chw voor ogen had. De bedoeling van de wetgever met artikel 2.4 Chw is namelijk om bepaalde functies (langer dan de periode van tien jaar) te laten voortbestaan. De bedoeling van artikel 7o Besluit uitvoering Chw was echter dat het voortbestaan van de betreffende functies niet de reden vormde voor dit artikel, maar dat men het wenselijk achtte om te borgen dat de windturbines na een periode van 30 jaar worden vernieuwd zodat die blijven voldoen aan de nieuwste technieken. De doelstelling bereiken is echter in strijd artikel 2.4 Chw. Daarnaast hebben de bedoelde parken in Groningen, Drenthe en Friesland van artikel 7o Besluit uitvoering Chw een dusdanig groot vermogen en een dusdanige grote omvang dat niet meer kan worden gesproken van een experiment in de zin van artikel 2.4 Chw. Daarom kan dit artikel niet de wettelijke basis vormen voor artikel 7o Besluit uitvoering Chw. Artikel 4 Regels had dus niet op artikel 7o Besluit uitvoering Chw gebaseerd mogen zijn. Daarnaast voeren appellanten aan dat ten onrechte geen definitieve bestemming is toegekend aan de met voorlopige bestemmingen aangewezen gronden. Op grond van artikel 7o Besluit uitvoering Chw is vereist dat in hetzelfde plan (lees: inpassingplan), aan de bestemmingen een definitieve bestemming moet worden toegekend. Hier gaat artikel 4.3.1 Regels uitdrukkelijk aan voorbij door enkel te verwijzen naar de onderliggende bestemmingsplannen c.q. beheersverordeningen. Daarom is het inpassingsplan in strijd met artikel 7o Besluit uitvoering Chw en kan het inpassingsplan niet worden vastgesteld.

⁴⁹⁴ Nota van Antwoord, 86abj.

⁴⁹⁵ Nota van Antwoord, 86abj2.

⁴⁹⁶ Nota van Antwoord, 86abj4.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Appellanten willen dat nader onderbouwen en wijzen op een advies van de Afdeling advisering van de Raad van State dat een dergelijke constructie ontoelaatbaar verklaart.⁴⁹⁷ Daarbij is de opgenomen actualiseringsplicht in artikel 7o Besluit uitvoering Chw onvoldoende aangezien er sprake moet zijn van een 'periodieke' verplichting tot actualisering (planhorizon). Nu een bestemmingsplan een planhorizon kent van maximaal 10 jaar (artikel 3.1 lid 2 Wro), is er dus nog steeds sprake van een systeeminebreuk als er binnen een periode van maximaal 35 jaar (artikel 7o lid 2 Besluit uitvoering Chw) pas een actualiseringsplicht bestaat. Appellanten verwachten daarom dat artikel 7o Besluit uitvoering Chw onverbindend wordt verklaard. Ter illustratie wijzen appellanten op de uitspraak van de ABRS, 3 februari 2016, ECLI:NL:RVS:2016:201.

Daarnaast stellen appellanten dat de algemene beginselen van behoorlijk bestuur zijn overtreden. Er is namelijk zonder een enkele motivering een voorlopige bestemming voor een periode van 30 jaar opgelegd. Uit de tekst en toelichting van artikel 7o Besluit uitvoering Chw volgt echter dat een voorlopige bestemming kan worden vastgesteld voor een termijn tussen de 25-30 jaar en dat de exacte lengte van die termijn dient te worden bepaald op basis van informatie van de initiatiefnemer van het windturbinepark en de lokale omgevingsfactoren. Voorts voeren appellanten aan dat de initiatiefnemers blijkens hun omgevingsvergunning zelf hebben verzocht om verlening van een vergunning voor onbepaalde tijd. Voorts voeren appellanten aan dat de initiatiefnemers blijkens hun omgevingsvergunning zelf hebben verzocht om verlening van een vergunning voor onbepaalde tijd.

Een termijn van 30 jaar blijft voor appellanten onbegrijpelijk, nu de SDE+-subsidie voor 15 jaar wordt aangevraagd c.q. afgegeven waarmee is bepaald dat het windmolenpark na die 15 jaar niet meer rendabel is. Het betoog van de minister dat een termijn van 30 jaar recht doet aan de economische levensduur van windturbines en de business case van windondernemers is daarom onvoldoende uiteengezet.⁴⁹⁸ Voorts valt niet in te zien hoe een planperiode van 30 jaar kan bijdragen aan innovatieve ontwikkelingen, een kortere planperiode ligt meer voor de hand, zodat innovatieve ontwikkelingen eerder benut kunnen worden.

Mocht uw Afdeling toch van mening zijn dat artikel 7o Besluit uitvoering Chw van toepassing kan worden verklaard, dan zijn appellanten van oordeel dat ten onrechte er geen definitieve bestemming is toegekend aan de met voorlopige bestemmingen aangewezen gronden. Op grond van artikel 7o Besluit uitvoering Chw is vereist dat in hetzelfde plan (lees: inpassingplan) aan de bestemmingen een definitieve bestemming moet worden toegekend. Een enkele verwijzing naar het huidige onderliggende bestemmingsplannen is onvoldoende. De Nota van Toelichting vermeldt bij artikel 7o Besluit uitvoering Chw dat: 'Na die periode geldt een andere definitieve bestemming, die al bij hetzelfde bestemmings- of inpassingsplan is toegekend'. Appellanten blijven volharden dat een 'andere' definitieve bestemming moet worden vastgesteld en dus niet een onderliggende bestemming die weer gaat 'herleven'. Eens te meer nu er sprake is van een tijdelijke bestemming van 30 jaar.

⁴⁹⁷ Stort. 2016, nr. 38846, p.4.

⁴⁹⁸ Nota van Antwoord, 86abk.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Per 2 januari 2017 hebben een aantal belangrijke wijziging plaatsgevonden binnen de Chw. Met name artikel 7s is voor appellanten interessant (voorlopige bestemming windturbines Oss).⁴⁹⁹ In de Nota van Toelichting wordt vermeld dat: 'Deze nadelen van een bestemming voor windenergie houden verband met het feit dat windturbines in de ruimtelijke ordening worden beschouwd als bouwwerk, terwijl het eigenlijk apparaten zijn met een beperkte economische duur.' In dezelfde toelichting staat ook: 'De economische levensduur van een windmolen is ongeveer 30 jaar.' Dit terwijl de SDE+-subsidie voor 15 jaar wordt aangevraagd c.q. afgegeven waarmee is bepaald dat het windmolenpark na die 15 jaar niet meer rendabel is. Appellanten zijn van mening dat een 'beperkte' economische duur, in ieder geval geen 30 jaar kan bedragen.

Appellanten stellen vast dat het begrip fundering ontbreekt in de begrippenlijst Regels. De minister stelt dat dit voldoende duidelijk is en dat hiervoor geen separaat begrip te worden opgenomen.⁵⁰⁰ Waaruit deze duidelijkheid volgt blijkt niet uit de Nota. Het begrip wordt wel genoemd bij de definitie windturbine in artikel 1.26 Regels: 'Een bouwwerk bestaande uit een mast met bijhorende fundering [...]'. Appellanten stellen inaccuraat Regels vast.

In artikel 1 begrippenlijst worden geen definities gegeven van begrippen genoemd in artikel 11 Regels. Deze begrippen worden ook niet uitgelegd in hoofdstuk 7.3.2 inpassingsplan. Met name de begrippen veiligheidszone en woning in de sfeer van het windpark zijn onduidelijk over wat daarmee concreet en exact wordt bedoeld. Deze begrippen zijn wel van belang voor het bestemmingsplan en de type objecten, dus moeten deze begrippen opgenomen moeten worden in de begrippenlijst. Ook bij de wijze van meten dienen deze begrippen genoemd te worden. Nu onduidelijk is wat bedoeld wordt met veiligheidszone en de omvang van deze zone in meten, achten appellanten het bestreden besluit onvoldoende en onzorgvuldig. Deze begrippen zijn onbepaald, ook objectief onbepaalbaar dus leiden tot rechtsonzekerheid.

Met betrekking 'woningen in de sfeer van het windpark' stellen appellanten dat deze woningen onterecht tot deze categorie behoren, en dat de wettelijke normen voor geluid en slagschaduw onaanvaardbaar worden overschreden. Deze woningen althans een aantal daarvan behoren echter niet bij de inrichting en moeten daarom wel degelijk aan deze normen voldoen, zo is ook gebleken uit een deskundigenrapport.⁵⁰¹ Dit wordt ook uitvoerig uiteengezet door appellanten in de grief sfeerwoningen. De Regels nemen derhalve een onjuiste maatstaf aan en is daarmee in strijd met het recht en de wet.⁵⁰²

Appellanten herhalen onverkort hun argumentatie over het ontbreken van een definitie van het begrip omwonenden, daarmee samenhangend omliggende ondernemingen. Beide begrippen worden veelvuldig

⁴⁹⁹ *Stct.* 2017, nr. 189, p. 36 en 37.

⁵⁰⁰ Nota van Antwoord, 86abm.

⁵⁰¹ Lieveense CSO.

⁵⁰² Nota van Antwoord, 86abp1.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

gebruikt in bestreden besluit en verdienen daarom een definitie.⁵⁰³ Hiermee is verzaakt om te bepalen of en wanneer iemand als omwonende of omliggende onderneming aangemerkt kan worden. Of dit bijvoorbeeld onder het begrip belanghebbende artikel 2.1 Wabo gedefinieerd kan worden, ontbreekt in het bestreden besluit. Een definitie van het begrip is ook van belang voor het draagvlak onder omwonenden. Dit leidt tot rechtsonzekerheid van appellanten, derhalve is het bestreden besluit onvolledig en onzorgvuldig.

Er zijn 53 wijzigingen aanbracht in de tekst van de Regels bij het definitieve inpassingsplan. Appellanten zijn van mening dat er nog ernstige tekortkomingen in de Regels voorkomen. In feite zou een dergelijk aantal grote wijzigingen in een tekst van beperkte omvang tot een nieuwe ter inzage legging moeten leiden. Appellanten betwisten een aantal begrippen/aanpassingen:

- In de verbeelding en regels zijn diverse kleinere infrastructurele aanpassingen aangebracht. Zo is er een alternatief tracé aangegeven, waarbij in de regels een wijzigingsbevoegdheid is opgenomen (artikel 5.4). Op de hoek Beneden Veensloot - Wethouder L. Veenmanweg is een verdeelstation gesitueerd van Tennet. Het is voor appellanten onduidelijk waarom er plotseling een alternatief kabeltracé is voorgesteld bij dit verdeelstation. Appellanten vorderen daaromtrent nadere informatie, met name nu uit de Kwaliteits- en Capaciteitsdocument van Tennet blijkt dat Meeden een knelpunt is.⁵⁰⁴ Op dit moment vinden er nog onderzoeken plaats om de kortsluitvastheid te bepalen. Als het windpark ook nog wordt aangesloten aan het net is er een reële mogelijkheid dat de problemen nog groter zullen worden.
- Appellanten betwisten de aanduidingsgrenzen van artikel 1.4 en de grens van een bestemmingsvlak van artikel 1.7. Volgens de Regels (artikel 1.8) moet een bestemmingsvlak een geometrisch bepaald vlak zijn met eenzelfde bestemming, maar niet wordt toegelicht wat deze bestemming dan precies inhoudt.
- Appellanten missen een omschrijving bij de 'hoogte' van het maaiveld (artikel 1.19). Kunstmatige verhoging is ook mogelijk bij het maaiveld, waardoor de hoogte niet staat vastgesteld.
- Het bouwen van inkoopstations is niet in de Regels opgenomen. Er wordt volgens appellanten namelijk een truc uitgehaald door in artikel 1.20 de inkoopstations niet op te nemen als nutsvoorziening, maar apart te noemen onder artikel 4.1.1 onder c. Inkoopstations zijn naar mening van de appellanten een nutsvoorziening vallend onder de netbeheerder. Ook blijft onduidelijk wie deze netbeheerder gaat worden.
- Het peil noemt in artikel 1.23 onder a dat voor gebouwen die onmiddellijk aan de weg grenzen: de hoogte van die weg wordt aangehouden. Er staat echter niet beschreven wat het peil is in geval van aangrenzende windmolens.

⁵⁰³ Nota van Antwoord, 86abs.

⁵⁰⁴ www.tennet.eu/fileadmin/user_upload/Company/Publications/Technical_Publications/Dutch/TenneT_KCD_2016_Deel_li_DEF_M.pdf.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

- Onder de tijdelijke voorzieningen (artikel 1.26) wordt ook verstaan 'werken'. Het blijft voor appellanten onduidelijk wat daaronder precies moet worden verstaan.
- Kan uit artikel 4.1.2.a onder 8 worden afgeleid dat door de toevoeging 'binnen cluster noord', enkel deze windturbines een schuilruimte kennen?
- Op de verbeelding zijn volgens artikel 5.1 twee alternatieve tracés opgenomen. Er mag uiteindelijk één tracé gerealiseerd worden, hoe gaat deze keuze gemaakt worden?

Appellanten voeren daarnaast aan dat een aantal begrippen niet in de Regels zijn opgenomen. Zonder nadere toelichting van deze begrippen blijven de Regels onduidelijk te achten. Zij noemen de volgende begrippen op:

- In een advies van de Raad van State wordt het omschreven als een park bestaande uit ten minste 3 windturbines met een stedelijke ontwikkelingsproject met een bruto vloeroppervlak van ten minste 20.000 m².⁶⁰⁵ Het is nu onduidelijk wat er onder de definitie van een 'windturbinepark' aangehouden moet worden. Ook ontstaat er hierdoor verwarring bij artikel 11.2 waar ook gesproken wordt over een parkinfrastructuur. Zij spreken daar over een oppervlakte van maximaal 5.000 m². Deze parkinfrastructuur is niet op de plankaart zichtbaar gemaakt.
- Bij de definitie van het rotorblad (artikel 1.25) mist een omschrijving van de definitie van (wiek)overslag. Het is hierdoor onduidelijk wat de Regels bedoelen nu in artikel 11.1 er tevens een 'wiekoverslag' is toegestaan.
- Watergangen en -partijen en andere waterhuishoudkundige voorzieningen (o.a. artikel 3.1 onder c) kent geen uitleg en is derhalve onduidelijk voor appellanten.
- Tevens is het begrip 'onderhoudswegen' niet uitgelegd (o.a. artikel 3.1 onder e). Daarnaast is het voor appellanten onduidelijk wat het verschil is tussen de onderhoudswegen en de wegen genoemd in artikel 4.1.1 aanhef en sub g. Uit het inpassingsplan volgt namelijk ook niet welke concrete gevolgen de toename van de verkeersintensiteit zal hebben voor het reeds aanwezige verkeer op de (lokale) wegen en of de toename de uitvoerbaarheid van het inpassingsplan in de weg staat.
- Kabels en leidingen zijn ook niet nader toegelicht (zie artikel 4.1.1 aanhef onder e) en is daardoor twijfelachtig voor appellanten.
- Palen en masten (artikel 4.1.2b onder 4) zijn niet nader toegelicht in de begrippen en daarmee onduidelijk voor appellanten.
- Wat moeten appellanten verstaan onder normaal onderhoud en beheer (artikel 5.3.2 onder a)? Dit heeft namelijk invloed of de verboden diepte onder het peil wel of niet van toepassing is.

⁶⁰⁵ <https://www.raadvanstate.nl/adviezen/zoeken-in-adviezen/tekst-advies.html?id=9602>

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

- Het begrip 'dubbelbestemming' is niet nader toegelicht. Nu dit begrip meerdere malen in de Regels is genoemd, vorderen appellanten een nadere toelichting.

Voorwaardelijke verplichting

De Regels geven ten onrechte geen voorwaardelijke verplichting om: a. de externe veiligheid te waarborgen en monitoren, b. ter beperking van de hinder of overlast van (laagfrequent) geluid en licht, c. ter beperking van overlast veroorzaakt door het monitoren van de windbedrijvigheid via onder andere herhaaldelijke controles met helikopters, hoogwerkers, drones, etc. bij calamiteiten in het windpark en d. ter beperking van overlast door verdere werkzaamheid van het windpark. Zie ook de hoofdstukken laagfrequent geluid en geluid in de zienswijze. Een voorwaardelijke verplichting ter zake dient gerealiseerd en in stand gehouden te worden. Het is immers in strijd met het rechtszekerheidsbeginsel wanneer een nadere uitwerking van de voorwaardelijke verplichting ontbreekt.⁵⁰⁶

- De Nota van Antwoord bevestigt dat er ook incidenteel hijskranen worden ingezet ten behoeve van groot onderhoud.⁵⁰⁷ Appellanten menen deze extra hinder in hun nabije woon-/leefomgeving achterwege moet blijven, althans in redelijkheid objectief afdwingbaar gemitigeerd moet worden.
- De Regels geven ten onrechte geen voorwaardelijke verplichting om: a. de externe veiligheid te waarborgen en monitoren, b. ter beperking van de hinder of overlast van (laagfrequent) geluid en licht, c. ter beperking van overlast veroorzaakt door het monitoren van de windbedrijvigheid via onder andere herhaaldelijke controles met helikopters, hoogwerkers, drones, etc. bij calamiteiten in het windpark en d. ter beperking van overlast door verdere werkzaamheid van het windpark. Daarnaast moeten volgens het Handboek de veiligheidssystemen periodiek worden gecontroleerd en worden er eisen gesteld aan het elektrisch systeem, de arbeidsveiligheid en de onderhoudsprocedures om de veiligheid van de turbine te waarborgen.⁵⁰⁸ Artikel 3.14 lid 1 van het Activiteitenbesluit bepaalt dat een windturbine tenminste eenmaal per kalenderjaar wordt beoordeeld op de noodzakelijke beveiligingen, onderhoud en reparaties door een deskundige op het gebied van windturbines. Het MER noch het inpassingsplan stelt een voorwaardelijke verplichting jegens initiatiefnemers om aan deze onderhoudseisen te voldoen. Appellanten betwisten dan ook dat dit handhaafbaar en verifieerbaar plaats zal vinden en de externe veiligheid op deze manier gewaarborgd zal worden. Het inpassingsplan geeft aan dat de windturbines voorzien moeten zijn van een stilstandsregeling om aan de jaarlijkse norm van slagschaduw te voldoen.⁵⁰⁹ De Regels voorzien niet in een dergelijke stilstandsvoorziening als voorwaardelijke verplichting om hinder als gevolg van slagschaduw te voorkomen c.q. beperken en schieten derhalve tekort. Zonder deze stilstandsvoorziening is de genoemde norm voor slagschaduw hinder niet handhaafbaar en kan de minister geen goede ruimtelijke ordening waarborgen. Wederom verwijzen appellanten naar hetgeen eerder in de zienswijze is gesteld met

⁵⁰⁶ ABRS 2 november 2016, ECLI:NL:RVS:2016:2892, r.o. 11 e.v..

⁵⁰⁷ Nota van Antwoord, B6acc.

⁵⁰⁸ HRW, bijlage A, p. 13.

⁵⁰⁹ Inpassingsplan, p. 51.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

betrekking tot slagschaduw. De Nota van Antwoord betoogt dat door de rechtstreekse werking van de normen uit het Activiteitenbesluit er geen wettelijke grondslag bestaat voor het opnemen van een voorwaardelijke verplichting voor al deze eerdergenoemde aspecten.⁵¹⁰ Appellanten betwisten deze overweging aangezien zij het voorgaande wel aanmerken als een voorwaardelijke verplichting die ter zake gerealiseerd dient te worden en in stand gehouden te worden.

- Verwijzend naar de paragraaf aangaande de vergunningen, wordt ten onrechte niet vermeld dat de activiteiten trillingen veroorzaken. Appellanten achten een voorwaardelijke voorziening nodig om hinder te voorkomen/beperken ten gevolge van deze trillingen, als noodzakelijke maatregel om hun goed woon-, werk- en leefklimaat te behouden en te blijven garanderen.
- Ten onrechte vermelden de Regels niet de voorwaardelijke voorziening die aangeeft dat, hoe en wanneer de tijdelijke voorzieningen zoals genoemd in artikel 4.1 sub d weggehaald, verwijderd, gesloopt en/of afgebroken dienen te worden. Zonder deze voorwaardelijke voorziening is niet gegarandeerd en kan niet gehandhaafd worden dat deze voorzieningen daadwerkelijk tijdelijk ter plaatse zijn in de voor het windturbinepark aangewezen gronden en voorkomen worden dat zij een bestemming voor onbepaalde tijd krijgen. De Nota van Antwoord overweegt dat artikel 1.26 van de Regels van het inpassingsplan stellen dat de tijdsduur van tijdelijke voorzieningen maximaal 5 jaar bedraagt.⁵¹¹ Het blijft voor appellanten onduidelijk hoe en wanneer de windmolens worden aangemerkt als 'bouwwerken, geen gebouwen zijnde'.
- Met betrekking tot ijsafzetting, bepaalt het Handboek dat een windturbine niet in werking mag worden gesteld indien een zodanige ijslaag is afgezet op de rotorbladen dat door loslatend ijs de veiligheid voor de omgeving in het geding is. In moderne windturbines wordt door middel van ijsdetectiesystemen de windturbine automatisch stilgezet bij ijsvorming op de rotorbladen. Pas na visuele inspectie wordt de windturbine weer aangezet. Tijdens de stilstand is het mogelijk dat het ijs van de rotorbladen naar beneden valt. Afvallend ijs wordt dus niet weggeslingerd omdat de windturbines door het detectiesysteem worden uitgeschakeld.⁵¹² Appellanten betwisten de kwaliteit van het ijsdetectiesysteem in dit geval en vragen zich af of, en in hoeverre er verzekerd is dat er daadwerkelijk tot stilzetten wordt overgegaan. Ook vragen ze zich af hoe deze visuele inspectie in zijn werk zal gaan. Het MER noch het inpassingsplan bevat een clause met een voorwaardelijke verplichting jegens Initiatiefnemers die hiertoe verplicht. Appellanten wijzen op het gevaar dat rondvliegende ijspegels kunnen hebben. Dit is onderschat in het bestreden besluit. De overwegingen van de Nota van Antwoord met betrekking tot ijsafzetting kunnen geen stand houden.⁵¹³ Appellanten herhalen onverkort dat de kwaliteit van het ijsdetectiesysteem wordt betwist en vragen zich af of, en in hoeverre er verzekerd is dat er daadwerkelijk tot stilzetten wordt overgegaan. Ook vragen ze zich

⁵¹⁰ Nota van Antwoord, 86acb, acd en ace.

⁵¹¹ Nota van Antwoord, 86acg.

⁵¹² MER, p. 199.

⁵¹³ Nota van Antwoord, 86aci.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

af hoe deze visuele inspectie in zijn werk zal gaan nu de Nota van Antwoord enkel als reactie geeft dat een terzake deskundige monteur de visuele inspectie uitvoert.⁵¹⁴

- Brandveiligheid is onvoldoende gegarandeerd zonder automatische brandblusinstallatie. De Regels vermelden deze ten onrechte niet. De aanwezige draagbare blusmiddelen zijn van geen nut blijkt na recent dodelijke ongevallen. Veiligheidsdiensten kunnen een brand eveneens niet bedwingen omdat een gondel niet of nauwelijks bereikbaar is, wat blussen onuitvoerbaar of onmogelijk maakt. Hiervoor wordt voor een verduidelijking verwezen naar de paragrafen 23.10, 23.26 en 23.42. De overwegingen van de Nota van Antwoord dat voorzien is in een toereikende bluswatervoorziening kunnen derhalve geen stand houden.⁵¹⁵ De Nota beoordeelt namelijk dat het in de onderhavige situatie geen vereiste is en beargumenteert vervolgens niet waarom dat niet het geval zou zijn. De reactie dat gezien de gegeven omstandigheden het een afdoende voorziening is om een beginnende brand te blussen is uiterst summier. Men kan zich afvragen of het ook een afdoende voorziening is bij een brand die niet meer als beginnend gekwalificeerd kan worden.
- Het MER geeft in Bijlage 4 aan dat mitigerende maatregelen noodzakelijk zijn om tijdens werkzaamheden te voorkomen dat er verstoring optreedt van broedende vogels en vernietiging van hun nesten en eieren. Aangegeven wordt dat dit kan door buiten het broedseizoen te werken of doordat vastgesteld wordt dat met de werkzaamheden geen nesten worden verstoord of vernietigd. Een mogelijke maatregel is het grondig maaien van het broedveld voorafgaand aan het broedseizoen. Een dergelijke voorwaardelijke verplichting ontbreekt. De Nota van Antwoord betoogt dat door de rechtstreekse werking van de normen uit de Flora- en faunawet er geen verplicht bestaat voor het opnemen van een voorwaardelijke verplichting.⁵¹⁶ Appellanten betwisten deze overweging aangezien zij het voorgaande wel aanmerken als een voorwaardelijke verplichting die ter zake gerealiseerd dient te worden en in stand gehouden te worden.
- Er is een registratie nodig van het aantal dagen per jaar waarop slagschaduw optreedt, om te bepalen of aan de norm gesteld in de Activiteitenregeling wordt voldaan. De Regels geven geen voorwaardelijke verplichting voor deze registratie, waardoor niet kan worden vastgesteld dat geen onrechtmatige overlast zal optreden. Handhaving is hierdoor onmogelijk.
- Hoewel er een voorwaardelijke verplichting is opgenomen dat er een verlichtingsplan moet worden goedgekeurd Inspectie Leefomgeving en Transport (regels 4.1.3.c), is er geen sprake van een voorwaardelijke verplichtende factor, nu deze nog niet is goedgekeurd. Daarnaast blijft de inhoud van het verlichtingsplan voor appellanten onbekend nu deze niet is uiteengezet in de vergunningen, waardoor onduidelijk blijft op welke turbines de verlichting zal worden aangebracht, hoeveel verlichting zal worden aangebracht, of zij bij zowel dag als nacht zullen branden en welke lichtintensiteit de lichten zullen hebben.

⁵¹⁴ Nota van Antwoord, 86aci.

⁵¹⁵ Nota van Antwoord, 86vi en acj..

⁵¹⁶ Nota van Antwoord, 86ack.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Appellanten voeren daarbij ook een nieuwe voorwaardelijke verplichting op, namelijk de gedragscode draagvlak en participatie wind op land ("Gedragscode") die in september 2014 is vastgesteld door NWEA, Greenpeace Nederland, Stichting Natuur & Milieu en de Natuur- en Milieufederaties. In oktober 2015 hebben ook Milieudefensie en ODE Decentraal de Gedragscode ondertekend. De Gedragscode is in 2016 aangescherpt naar aanleiding van evaluatie. De initiatiefnemers van het windpark passen de Gedragscode draagvlak en participatie wind op land toe, waarin een richtbedrag voor een financiële bijdrage genoemd wordt van €0,40 tot €0,50 per MWh. De initiatiefnemers zullen €0,50 per MWh per jaar afdragen in een gebiedsfonds, gedurende een periode van 15 jaar. Ook bieden initiatiefnemers bewoners aan om financieel te participeren in het windpark en te delen in de opbrengsten. Dit kan bijvoorbeeld door het kopen van obligaties.